

343.13(497.1)

ДР. Ј. КУЛАШ, адвокат

ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА О ИСТУПИМА

32681

1939

— БЕОГРАД —

1939

Уведено у нови инвентар бр. ~~532~~

1 јануара 1942 год.

Београд.

ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА О ИСТУПИМА

I Уводне примедбе. *О* потреби јединственог закона о иступима не треба нарочито говорити. Она следи већ из више других појава, тако на пр. из околности да је и ту у питању један закон, који значи корак напред при унифицирању нашег законодавства. Исто тако његова потреба следи и из појаве јединственог кривичног законика, па је готово невероватно да имамо јединствени кривични законик из 1930. год., а да ни до данас немамо јединственог закона о иступима. Услед тога имамо и данас на подручју наше Државе 6 разних закона о иступима, па када се к томе дода да постоји раздеоба Државе на нова управна подручја као и околност да за иступна дела у неким крајевима суде судови, док у другим управне власти и коначно да сваки од тих шест правних подручја има у својем закону о иступима извештан број иступних дела, за која је предвиђена казна на свој начин, онда јасно избија све шаренило и незгодна страна ове поцепканости. Поред тога иступна дела чине огроман број кривичних дела, па је и то један разлог више, да се чим пре донесе јединствени закон о иступима.

Што се тиче односа законских прописа о иступима према кривичним законцима, који су раније важили на територији наше Државе, највећи део покрајина имао је прописе о иступним делима садржане у самом кривичном законнику као саставни део овога (Србија, Хрватска, Босна-Херцеговина, Црна Гора, Словенија и Далмација), а само Војводина као саставни део бивше Мађарске има самосталан закон о иступима. Па и у тим појединим крив. зак. (кз) смештај иступа није исти. Тако у нашем старом кз (срп.) иступи су стављени као част трећа кз (§§ 310—397), док се о злочинима и престу-

пима говори заједно (част прва — уопште, друга — посебно). Насупрот томе хрв. кз говори засебно о злочинима (у првом делу, §§ 1—232), а о преступима и иступима (преступци и прекршаји) у другом делу (§§ 233—532).

Када је реч о једном пројекту закона о иступима онда се већ сама од себе намећу извесна питања принципијелног значења и важности, којима се мора претходно позабавити. Ту у првом реду долази питање граница полицијског и кривичног неправа односно изналагање критерија, по коме ће се разликовати иступна од преступних кривичних дела, уколико се полицијско неправо сматра кривичним неправом. Као друго јавља се питање, да ли је потребна тројна деоба кривичних дела и ако јест, да ли треба да се иступи нормирају у самом кз или их треба изнети у засебном закону о иступима. После тога настаје питање, да ли закон о иступима треба садржавати исте опште прописе, које и одговарајући кз или су за њега потребни засебни општи прописи. Исто тако је важно питање, да ли треба опште прописе кз уносити у закон о иступима или је довољно на њих се само генерално позвати, а у закон о иступима унети једино оне опште прописе, који се услед нарочите природе иступних дела разликују од одговарајућих општих прописа кз. Коначно у низ ових питања спада и питање, да ли у један закон о иступима треба уносити како материјално-правне тако и процесуално-правне прописе. Ради тога ћемо се ми задржати најпре на овим питањима и дати један општи поглед на наш пројекат, после чега ће следити коментар појединих прописа, напосе прописа општег дела пројекта.

II Питање граница кривичног и полицијског неправа односно питање, да ли су полицијско и кривично неправо две разне врсте неправа у теорији кривичног права остало је до данас спорно. Свакако да би јединствено решење овога питања било и од практичне вредности утолико, што би законодавцима омогућило да лакше уђу у суштину иступа и на тај начин иступе издвоје од преступа. Јер у пракси се ово питање не решава увек ваљано и врло често срећемо међу иступима, предвиђеним у једном закону, и таква делања, која се куд и камо пре указују као преступи него као иступи. Слободно можемо рећи, да при решавању овог питања и наш Пројекат зак. о иступима није увек био најсретније руке.

За М. Е. Мајера „полицијски иступи“ нису кривично неправо ради тога, што се њима вређају норме, које су саме по себи за културу од тако незнатне важности, да би се могле назвати „за културу индиферентне норме“ (Kulturindifferente Normverletzungen).

Ово гледиште Мајерово засновано је на његовом појму противправности као противљења извесној по држави признатој норми. Али као што се с правом критикује овај

његов појам противправности тако се исто мора приговорити овом његовом разликовању пол. од кривичног неправа.¹⁾ Појам културне норме (као и културе) сувише је широк и неодређен, да би се могао успешно послужити у кривичном праву. Осим тога не постоје норме, које би биле индиферентне за културу, а да их држава поштива и за повреду истих кажњава, па макар и у најмањој мери. Најзад многобројни иступи јасно показују, да се њима вређају „културне норме“ (н. пр. иступне крађе, преваре, утаје), па би такви иступи морали да се ставе међу преступе, услед чега се на тој бази не би могла повући практична разлика између иступа и преступа, која је за кривично законодавство од првенствене важности.

Франк је раније заступао гледиште, да разлика између полицијског и кривичног неправа лежи у квалитету правних добара, која се штите код полицијских иступа. Доцније је ово своје гледиште изменио утолико, што у полицијским иступима не гледа неку засебну врсту неправа него само једну специјалну групу деликата, као што су то и деликти противу живота и тела, имовине и т. д.²⁾

Ни раније као ни доцније гледиште Франково не изгледа нам довољно уверљиво. Јер нити се суштина кривичног неправа састоји у квалитету правног добра нити се може рећи (баш и кад би се узело као тачно, да се у томе састоји суштина кривичног права) да у том случају и полицијско неправо односно иступи нису кривично неправо. Квалитет државних интереса и правних добара, која штити кривични закон и закон о иступима у суштини својој је исти, услед чега се на том основу не може ни повући граница једног и другог неправа. Али исто тако је незгодно рећи, да полицијски иступи чине једну засебну групу деликата слично групама деликата противу живота и тела и т. д. То не одговара ни практичним потребама, а ни стварном стању. Јер међу иступима се налазе, а и са практичних разлога мора да се налазе, и иступи

1) Његов појам „културних норми“ нарочито критикује Sauer (Grundlagen des Strafrechts, 1921, S 269 etc: »Aber diese Kulturnormen sind eine imaginäre Grösse, ein blosses Konstruktionsgebilde; und selbst konstruktiv sind sie verfehlt.« (270). Видети и: Mezger, Strafrecht, 1933, S. 163 etc; Allfeld, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts 1934, S. 117 etc, Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 1932, S. 173 etc (§ 31).

2) Измена је наступила од 16 издања његовог познатог коментара нем. кз: »Das Wesentliche ist, dass innerhalb der strafbaren Handlungen überhaupt die Polizeidelikte eine besondere Gruppe bilden ebenso wie die Delikte gegen Leib und Leben, gegen das Vermögen undsw.« (Frank, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 18. Aufl. 1931, S. — 789.

противу имовине, па би онда било неразумљиво, у каквом односу стоје ти иступи према одговарајућим преступима из кз.

Па ако из иступа искључимо иступе противу имовине и сличне друге иступе, онда такав закон о иступима као и сам кз. неће одговарати практичним потребама.

Лист строго лучи полициско неправу од кривичног и сматра да је врло важан задатак законодавства издвојити полициско неправу од криминалног.³⁾ Алфелд мисли да између криминалног и полициског неправа нема никакве ознаке, која би могла успешно послужити за разликовање једног од другог. Једино што се може рећи јест то, да је код криминалног неправа првенствено у питању повреда или опасност за извесно правно добро, док код полициског неправа горње питање долази на друго место.⁴⁾ Сауер каже да између криминалног и полициског неправа уопште не постоји никаква нутарња разлика. Изводи се једино разлика услед практичних потреба, а та се састоји у томе, да полициски деликти претстављају лакшу повреду јавних интереса.⁵⁾ Голдшмит мисли да полициски деликти претстављају административне наредбе и услед тога нису кривична дела. Иначе велика већина присталица мишљења да полициски иступи нису кривично неправу базира своје гледиште на томе, што сматра да кривично неправу претставља повреду извесне државне норме са једне стране и повреду извесног правног добра заштићеног том нормом са друге стране. Код полициских иступа пак није потребна повреда извесног правног добра (односно његово угрожење), иако ове може бити, тако да суштина пол. иступа лежи само у повреди извесне државне норме.⁶⁾ Мезгер каже, да је покушај издвајања и разликовања кривичног и полициског неправа остао без успеха и као резултат свих ових покушаја и теорија остало је, да се т. зв. полициски деликат управља према истим правилима, по којима и остали деликти кривичног неправа.⁷⁾ Хелмут Мајер исто тако сматра да између криминалног и полициског неправа у основи нема никакве разлике и да се данас сматра као неспорно да се између та (тобоже) два неправа не може наћи никаква разлика у правној структури. Све околности и моменти који до-

3) »Die Loslösung des Verwaltungsstrafrechts vom Kriminal — (Justiz —) Strafrecht ist daher eine wichtige legislative Aufgabe«, Liszt—Schmidt, op. c. § 26, V. S. 148.

4) Allfeld, op. c. § 20, 3, S. 97—98.

5) »... eine leichtere Verletzung des öffentlichen Interesses«, Sauer, op. c. S. 314 (§ 13, I, 2 c.).

6) Види о томе детаљније код Liszt—Smidt, op. et loc. c., као и код Живановића, Основи, општи део, 1935, Ж 33, стр. 210 и сл.

7) Mezger, Strafrecht, op. c.

лазе у обзир код криминалног неправа исто тако долазе у обзир и код полициског неправа.⁸⁾ Живановић (једнако као и Сауер) сматра, да између пол. и кривичног неправа нема никакве разлике у основи него једино у томе, што кривично неправу претставља тежа кривична дела и према томе и тежу казну за учиниоце тих дела.⁹⁾ Пројекат срп. кз од 1910. налази да је најбоља подела према тежини кривичног дела, а не према некој принципијелној разлици, која и кад би ју се могло извести не би одговарала практичним потребама.¹⁰⁾

Као што се види из напред изложеног у погледу горњег питања постоје две групе мишљења: једна између пол. и криминалног неправа види не само квантитативну него и квалитативну разлику и друга, која сматра да између та два неправа не постоји квалитативна разлика, другим речима да је то једно те исто криминално неправу са квантитативним разликама. Слободно се пак може рећи да у науци кривичног права претеже мишљење по коме између пол. и криминалног неправа постоји само квантитативна разлика. Сви покушаји, а напосе детаљна и фина разлагања Голдшмитова о полицијским иступима као административним наредбама, нису успели довести до уверења, да између једне и друге групе неправа постоји нека разлика, која би их у суштини делила на две разне врсте неправа. Али баш и када би се усвојило гледиште да између једне и друге групе постоји квалитативна разлика ипак такво решење не би имало своје праве практичне вредности са разлога, што би се по њему морала из иступних дела да избаце извесна делања као што су иступне преваре, утаје и крађе, за која је свакако боље да буду смештена у закону о иступима него у кривичном законик у обзиром на њихову лакоћу и велики број. Можда једина практична вредност делења иступа од преступа као две разне врсте неправа била би у томе, што би за иступна дела важило да не повлаче за собом порочност учиниоца. Али и код лакших крађа, утаја и превара нема исто тако никаквог јачег разлога, да та дела с обзиром на своју незнатност не повлаче порочност учиниоца, тако да ни овај једини разлог за горње разликовање полициског од кривичног неправа у ствари не би имао никакву практичну вредност. Према томе квантитативно разликовање једног од другог неправа једино долази у практичној примени у обзир. Број иступних дела је веома

8) Dr. Hellmuth Mayer, Das Strafrecht des Deutschen Volkes, 1936, S. 87.

9) Живановић, цит. д. стр. 214.

10) Пројекат и мотиви кз за Краљ. Србију, 1910, стр. 101 (Мотиви).

велик и ради тога треба за таква делања предвидети не само засебан закон него и засебан бржи и једноставнији поступак, као што се за иста предвиђају и релативно лаке казне. Али се исто тако не може порећи да и ово квантитативно разликовање у пракси задаје каткада великих потешкоћа. То је нарочито случај са иступима, којима се вређају правна добра заштићена и у крив. законнику, као што су н. пр. здравље, имовина и сл. Код таквих делања често је врло тешко одредити праву квантитативну границу, која би их делила од одговарајућих дела. Ради тога су сасма разумљиви покушаји да се такви иступи издвоје из закона о иступима и сместе у кз на одговарајућим местима. У таквом случају под иступима би се подразумевала само она делања која сама по себи претстављају противљење поретку, лаку непослушност према властима, док би напади на правна добра као што су живот, здравље, имовина и ост. увек претстављали преступна кривична дела, која би била нормирана у кз. Међутим, као што смо већ казали, број таквих дела је сразмерно велик, а тежина тих дела врло незнатна, тако да практичне потребе траже да и за таква дела буде предвиђен један брз и кратак поступак, какав се предвиђа за иступна дела, услед чега ће законодавци редовно усвајати гледиште, по коме ће и таква делања ући међу иступе. Према томе ће бити задаћа законодаваца да узимајући у обзир све потребне моменте у иступна дела уврсте само таква делања, која се како са правног тако и са социјалног и економског као и моралног гледишта указују као врло лака кривична дела.

Наш Пројекат је стао на гледиште да су иступи таква дела, која се од осталих кривичних дела разликују једино тиме, што су то „ситна“ дела, дакле мање значајна кривична делања (*das Bagatelldelikt*). Из § 1. Пројекта види се, да су иступи кривична дела, а разликују се од осталих кривичних дела једино по томе, што закон за њих предвиђа казну затвора до 30 дана или новчану казну до 1500 динара. У „Образложењу“ се изречно наглашава, да су иступи кривична дела „и то најлакша група кривичних дела поред злочинстава и преступа“ и да за њих не могу важити друге опште одредбе сем оних из кз са разликом, која проистиче из природе тих кривичних дела, а то је незнатна тежина тих дела и потреба њихове брзе репресије. Што се пак тиче овог мерила (ситна природа иступних дела) оно је без сумње прилично неодређено и као такво није ни пројектантима помогло, да не стрпају међу иступе и таква делања, која би пре спадала у кз него у закон о иступима. Уосталом теорија кривичног права није нашим пројектантима ни пружила неко поузданије мерило и вероватно су они ради тога и узели као основно оно мерило, које је барем на први поглед — изгледало као

најпоузданије, најјасније и најједноставније.¹¹⁾ Ипак по нашем мишљењу није толико важно то основно правило за одређивање иступа и преступа, које и онако не може тачно одредити њихове границе. Али при одређивању појединих кривичних дела иступне природе у сваком случају морало се више водити рачуна како о правним тако и о социјалним и осталим релевантним моментима, ако се хтело уочити, која дела заслужују да се сматрају као „ситна“, а која то не заслужују, што наши пројектанти нису увек чинили, а у сваком случају нису при томе били увек најсретније руке.

III У погледу деобе кривичних дела наш кз усвојио је привидно дихотомију, јер он разликује злочине и преступе (§ 15). Али како у њему нису садржана најлакша кривична дела него су ова остављена за засебан закон о иступима то значи, да је и у нашем кривичном законодавству у ствари усвојен трихотомски систем раздео кривичних дела т. ј. на злочине, преступе и иступе.

У своје историском развитку може се рећи да је у старијем законодавству превлађивао систем трихотомије, која се појавила у своје време у Француском кз (у првом од 1791. и доцније у другом од 1810. г.), одакле је прешла у разне нем. кз., међу осталим и у Пруски кз, од 1851. год. Како је наш стари срп. кз. од 1860. г. рађен према мало пре поменутом кз. то је он природно усвојио трихотомски систем тако, да је српски законодавац скупно иступе у засебни део кз. (част трећа, §§ 310—397). Исто тако и аустр. кз. (који је раније важио на територији Словеније и Далмације, а са извесним изменама и на територији Хрватске-Славоније и Босне-Херцеговине) познавао је злочине, преступе и иступе (прекршаје), али је између преступа и иступа у суштини постојала разлика више процесуалне природе. Доцнија законодавства (итал., бугарски, холандски, норвешки) напустила су трихотомију и преузела дихотомски систем. Иначе може се рећи да у новије време побеђује систем трихотомије. Ипак би било најтачније речено, да у своје историском развитку не следи трихотомија иза дихотомије и обратно као по неком правилу него се и једна и друга јављају у разна времена и на разне начине. Пројекат срп. к. з. од год. 1910. усвојио је дихотомски систем и у мотивима дао за овај свој поступак опширно образложење. По њему наиме „тројна подела нема своје основице у суштини кривичних дела већ у кривичној процедури“; тако је у Француској створено три врсте кривичних дела, да би се иста могла предати на суђење трима различитим врстама судова. Где нема таквог уређења судова тројна

¹¹⁾ Ово мерило нарочито критикује проф. Маџлецов, Неколико примедба ка Пројекту закона о иступима, Правосуђе бр. 1—2/1938, и засебно отштампано (стр. 3).

деоба нема никакве практичне вредности, па је цела та подела у ствари вештачка. А да је вештачка види се и по томе, што за деобу на злочине и преступе нема никаквог стварног критеријума. Околност да се злочини кажњавају тежом, а преступи лакшом казном није никакав критериј, јер у конкретном случају може како за злочине тако и за преступе бити изречена иста врста и мера казне. Према томе у суштини између њих нема никакве разлике. Најзад уз двојну деобу законик је куд и камо прегледнији.¹²⁾ Вредно је овде споменути, да је против овога гледишта пројекта устао један члан комисије и у своме одвојеном мишљењу енергично се заузео за то, да пројекат остане при трихотомии као бољој и практичнијој раздеоби кривичних дела.¹³⁾

Разлози које наводе пројектанти не изгледају баш сасма тачни. Истина је да је у Француској тројна деоба кривичних дела била у извесној ужој вези са кривичним поступком француским, који је за свака од тих дела познавао и засебне судске органе. Али то је било само у Француској и поред тога ово није доказ да је у самој Француској то био једини разлог за уважање трихотомии. Што се пак тиче тврђења да између злочина и преступа нема никакве разлике која би их у суштини издвајала, исто то може се рећи и са већим правом за преступе и иступе. Јер када је већ говор о суштини тих трију врста кривичних дела онда се може рећи да у том погледу у суштини и нема међу њима никакве разлике. По позитивним кз. и пројектима разликовање је и онако само квантитативно, обично према апстрактно предвиђеној казни у закону. Свакако да у конкретном случају може суд и за једно преступно дело изрећи мању меру казне од максималне мере предвиђене за иступе, н. пр. испод 30 дана затвора употребом олакшавајућих околности. Све то само показује, да питање дихотомии односно трихотомии кривичних дела долази у обзир једино као питање веће или мање практичне вредности једног или другог од та два система. Полазећи са тога, уосталом једино значајног гледишта, пројекат има право када тврди да је кз. прегледнији уз дихотомски систем. Али та прегледност ипак није довољан разлог да се одбаци трихотомски систем, ако за њега говоре други, можда куд и камо јачи разлози. Уосталом када се иступи издвоје у самосталан

¹²⁾ Мотиви 99—101. Карајовановић (Коментар 1930, стр. 11—12) сувише се ослањајући на Мотиве нпр. пројекта кз. сасма погрешно тврди, да наш кз позна дихотомију и то тежа кривична дела (злочини и преступи) и лакша кривична дела (иступи и лакши преступи). У ствари у нашем кз је дихотомија само привидна, па како ћемо за иступе имати засебан закон значи да наш кз није у том погледу пошао за срп. пројектом него је усвојио трихотомију.

¹³⁾ Суботић, Одвојено мишљење, стр. 725—730.

законик онда отпада и тај једини разлог пројектаната, који би долазио у обзир. А када би се усвојио дихотомски систем онда би цео низ веома лаких кривичних дела, које претстављају иступи, морао ући у кз., што би као своју последицу повукло: а) да би се и ти иступи имали у погледу општих прописа управљати према општим прописима кз., иако нарочита природа тих дела тражи да се и у општим прописима о њима води засебно рачуна; б) кз. би био претрпан тим ситним делима, за која би била потребна иста процедура и исте власти за суђење као и за преступе и злочине, што свакако не би било ни мало практично ни препоручљиво.

И у погледу одређивања појма иступа с обзиром на висину казне постоје два система: могуће је наиме да буде меродавна казна, како је апстрактно предвиђена у закону или казна, коју суд одмери у конкретном случају. Разлика између једног и другог начина одређивања појма иступа је већ и на први поглед јасна: јер у томе, да ли ће се извесно дељење сматрати као злочин, преступ или иступ зависе и многе последице као н. пр. застарелост и ост. Срп. кз. је у § 1. предвидео раздеобу кривичних дела према висини у закону апстрактно предвиђене казне. Једнако и наш кз. у § 15. врши деобу злочина и преступа, а Пројекат закона о иступима сходно томе одређује појам иступа као кривичних дела, за која закон предвиђа казну затвора до 30 дана или новчану казну до 1500 динара. У нашој кривично-правној литератури је за тројну деобу проф. Живановић.¹⁴⁾ Он налази да је „тројна деоба кривичних дела у ствари тројна деоба кривичних дела-криваца“, н. пр. убиство са умишљајем (§ 167 кз.) је злочин, а нехатно (§ 177 кз.) је преступ. По његовом мишљењу „то је само Трипартиција могла да обелодани.“¹⁵⁾ Исто тако Шиловић-Франк¹⁶⁾ сматрају трихотомски систем оправданијим међу осталим и са разлога, што се „противи народном схватању да се истим именом назове и средње и велико и врло лако кривично дело.“ Чубински¹⁷⁾ сматра тројну деобу као несумњиво бољу јер она више одговара стварном стању.

Као што смо напред казали по нашем КЗ. као и по Пројекту зак. о иступима појам злочина, преступа и иступа одређује се према апстрактно предвиђеној казни у закону, а није меродавна казна коју изриче суд у конкретном случају. Другим речима речено кривично дело, за које је у кз предвиђена казна робије, заточења или смртна казна увек је злочин, па и у случајевима када је то дело остало у по-

¹⁴⁾ Живановић, Основи, ц. д. Ж 18, стр. 112 и сл.

¹⁵⁾ Живановић, ц. д. стр. 113 при дну.

¹⁶⁾ Шиловић-Франк, Коментар, стр. 68.

¹⁷⁾ Чубински, Коментар 1934, стр. 55, „Проблем“, стр. 22—25.

кушају, када је учињено од стране малолетника или када је суд узимајући у обзир олакшавне околности претворио казну робије у казну затвора и сличним случајевима (§§ 24. ал. 3, 30 ал. 1. тач. 3, 32, 34 ал. 7 3, 71 и 72 кз). Другачије је то било н. пр. по ранијем хрв. кз. од 1852. год., по коме се извесна кривична дела, која су иначе злочини, сматрају преступима, када их учине малолетници испод четрнаест година (§ 237. у в. § 2. тач. д. хрв. кз), што је свакако у непосредној вези са нарочитим одређивањем појма злочина по томе закону. У страној правној литератури ово се питање третира на разне начине. Тако француски правни писци највећим делом сматрају, да је овде меродавна по суду досуђена казна у сваком конкретном случају. Али постоји и супротно, па чак и једно спојно мишљење, по коме је у неким случајевима меродавна у закону апстрактно предвиђена, док у другим опет у конкретном случају досуђена казна.¹⁸⁾ У немачкој правној литератури претеже гледиште да је меродавна у закону апстрактно предвиђена казна, па шта више Лист каже, да тамо где постоји избор између једне и друге врсте казне (н. пр. робија или затвор) има бити меродавна тежа односно најтежа врста казне.¹⁹⁾ Слична гледишта налазимо и код Мезгера, Алфелда, Франка, Колпрауша и ост.²⁰⁾

Наш кз као и Пројекат зак. о иступима сасма су правилно поступили, када су усвојили тројну деобу кривичних дела као са практичног гледишта најбољу, а и по природи саме ствари најоправданију. Иако између појединих врста кривичних дела (злочина, преступа и иступа) у суштини нема никакве разлике ипак је таква раздеоба потребна и она у целости одговара практичним потребама, о којима законодавци при доношењу закона првенствено морају водити рачуна. Таквом раздеобом поред осталог судови и друге власти при примени законских прописа ће много више водити рачуна о самим иступима као врло лаким кривичним делима и на њих примењивати одговарајуће лакше казне, што свакако не би био случај када би се усвојило двојну деобу кривичних дела.

IV Још наш ранији кз (срп. кз) садржавао је иступе у части III., која је и данас на снази, да и не говоримо да су ранији кз не само садржавали иступна дела него их шта више често нормирали и уз одговарајуће преступе односно злочине. Такав систем није никако одговарао ни стварним потребама, а ни народним схватањима. Народу не може бити разумљиво, да се једно лако кривично делање, за које

¹⁸⁾ Детаљније о томе види код Живановића, ц. д. Ж 18, стр. 114.

¹⁹⁾ Liszt-Schmidt, оп. с. § 27, IV, 1, S. 151.

²⁰⁾ Mezger, оп. с. 99, Allefeld, оп. с. 98, Frank, оп. с. § 1. I. S. 7. Kohlrausch, Strafgesetzbuch, 33. Aufl. 1937, § 1, S. 20.

он чак ни не слуги да би могло бити кажњиво, нормира заједно са неким злочином или преступом, који претстављају једно тешко кривично дело. А исто то може се рећи и за нормирање иступних дела у кз. За народ кз претставља један закон, који садржи релативно врло тешке кривичне санкције с обзиром да су у питању и врло тешка кривична дела. Познато је н. пр. да је у београдским трамвајима на видном месту било истакнуто, да ће се казнити по параграфу том и том кз. онај, који буде плувао на под трамваја итд. Такав натпис морао је без сумње остављати мало чудан утисак на грађане. Да може наине неко пасти под кз само ради тога, што је плуноу у трамвају или што је бацио неки папирић то збиља не може никоме ићи у главу. А поред тога такав кз мора у очима грађана изгубити своју озбиљност и ауторитет, када се бави и таквим ситним и релативно незнатним ствима. Већ то би био довољан разлог да се иступи као врло лака кривична делања издвоје из кз и нормирају у самосталном закону о иступима.

Као даљњи разлог за издвајање иступа у самосталан закон био би велики број иступних дела. А та иступна дела не само што су многобројна и што се готово свакодневно извршавају у животу, него и сам број њихов се много брже мења и повећава него код осталих кривичних дела, услед чега су у куд и камо већој мери и краћем временском размаку потребне измене таквих закона. Ако би се дакле иступна дела било у једној или другој форми задржала у кз. тиме би се ти прописи много теже мењали на штету практичних потреба. Уосталом када се иступна дела предвиђају и у засебном закону видимо да један такав законик не може да обухвати сва иступна дела него велики део иступа остаје и даље разасут по специјалним законима. Са наведених разлога налазимо, да су наши законодавци сасма умесно поступили када су иступе издвојили у један засебан закон.

Издавањем иступа у засебан законик намеће се као врло важно питање, да ли такав законик треба да има свој самосталан општи део, нарочито у погледу материјално правних прописа и у каквом односу треба да стоји тај општи део са општим делом кз. Наши пројектанти у „Образложењима“ кажу, да је Пројекат у погледу питања, да ли у њему треба донети само потребна отступања од кз (допунски закон) или треба изградити потпун општи део, самосталан и независан од кз (упоредни закон) решио се за овај други систем као целисходнији и практичнији. Не може се порећи да пројектанти овде дају за свој поступак прилично неодређено и несигурно образложење.²¹⁾ Нарочито су пројектанти сматрали

²¹⁾ Ово гледиште пројектаната енергично побија Др. Радоје Вукчевић: „Нови закон о иступима“, Бранич за септембар 1937, бр.

да је потребно усвојити систем упоредног закона са разлога, што ће се у том случају сви прописи налазити у једној књизи односно једном закону. Али није само у питању то, да се службеницима пруже прописи у једној књизи. Јер о томе не може бити сумње да је један такав закон односно законски материјал — у правилу — увек прегледнији и за практичну примену закона кориснији, без обзира да ли тај закон примењују правници или лица која немају правне спреме. Али иако је, као што смо казали, горње образложење у правилу тачно, ипак то не значи да оно у пуној мери важи и за овај конкретни случај. Јер у овом конкретном случају највећи део прописа општега дела или је исти или је у великој мери идентичан са општим делом кз. Ако би се дакле у закону упутило читаоца на одговарајуће прописе кз. верујемо да би сам Пројекат био куд и камо прегледнији и пружао примењивачима могућност да се брже и боље упознају са оним прописима Пројекта, који чине његову особину. Иако на први поглед изгледа да је исто, у ствари не би било исто, када би се уза сваки закон о иступима штампао и одговарајући општи део кз и ксп., али тако да се сам закон о иступима јавља независно о тим општим прописима кз и ксп, на које се позива и на које упућује. На тај начин постигли бисмо двоје: службеник би имао увек пред собом све потребне законске прописе, а у исто време имао би бољи преглед самог закона о иступима и његових специјалних прописа. Поред тога би се на овај начин избегло у самом закону о иступима непотребно понављање оних законских прописа, који већ стоје у кз и ксп, а који чине без икакве потребе сам закон о иступима гломазнијим и непрегледнијим.

Исто тако налазимо да напосе код иступа треба водити рачуна о томе, да се ови, колико је то више могуће, доведу у сагласност са правним схватањима народа и да се описују на један начин, који ће народу бити што разумљивији, дакле више дескриптивне природе, како би те прописе лако могао схватити сваки грађанин. Ово утолико пре што се иступна дела врше свакодневно и у великом броју, па је онда сасма логично, да народ мора разумети законске прописе о иступима, како би могао осетити, да је тај закон донет у његовом властитом интересу као и да су органи, који тај закон примењују у ствари органи самога народа, који дејствују ради опште народне користи. На концу налазимо да би у

9, стр. 407—428, сматрајући да ће извршиоци овога закона морати бити стручна лица са правном спремом а не неписмена лица, па ће таквим лицима ићи лако од руке да се снађу и пронађу одговарајуће прописе кз (стр. 408 и сл.).

сваком закону о иступима по узору на будући Нем. кз. требало донети један низ правила, у којима би била изложена основна схватања закона о иступима и идеје на којима овај почива. Та правила стајала би ван самог закона, али би се у њима огледала схватања законодавца по појединим питањима, чиме би сам закон био приступачнији народу, а у исто време пружила би се извесна олакшица примењивачима закона, поготово када су у питању лица са било непотпуном било никаквом правном спремом.

Према томе ми налазимо, да општи део кз треба у целисти усвојити у самом закону о иступима, а изменити га једино утолико, уколико то тражи специјална природа иступних кривичних дела. На тај начин постигло би се следеће: а) избегло би се ризико, да општи прописи закона о иступима дођу у контрадикцију са општим прописима кз; б) избегло би се непотребно стварање правила која већ постоје; в) закон о иступима и кз претстављали би један јединствени систем тамо, где то јединство и треба да постоји.

Што се тиче питања, да ли Пројекат треба да садржава како материјално-правне тако и процесуално-правне прописе сматрамо, да је у том погледу наш Пројекат правилно поступио, када је једне и друге прописе ставио у један закон. Истина овакав, какав је данас Пројекат је прилично непрегледан и та непрегледност свакако долази од тога, што су без потребе уношени општи прописи нарочито општи прописи материјално-правне садржине. Али када би се у том погледу учинила измена утолико, да се Пројекат у погледу општих прописа како кз тако и ксп, позове само на одговарајуће законе, а сам унесе само отступања од напред поменутих закона, онда спајање материјално-правних и процесуално-правних прописа у истом закону не само што неће бити од штете него ће још и користити практичној употреби закона.

Што се тиче лица, која требају суделовати при изради једног оваквог пројекта, ту је комбинација правника-криминалиста и управних — а напосе полицијских чиновника најбоље решење. Нема сумње да иступи спадају међу најлакша кривична дела. Али без обзира на то не смемо потцењивати њихово значење и улогу у практичном животу. Јер тај ситни криминалитет, ти лаки испади против правног поретка ипак претстављају извесне и осетљиве сметње за нормално и правилно развијање правног живота. Па када се узме у обзир да су ти ситни испади готово безбројни и што је најважније врло чести онда је лако увидети, да и за сузбијање тога ситног криминалитета треба предвидети релативно ефикасне мере. К томе треба додати да се често из тога ситног и на око безазленог криминалитета постепено прелази у већи. Ово напосе важи за она иступна дела, чија граница према преступима није ни издалека довољно и сигурно

одређена, мислимо на име са материјалне, а не са формалне стране. Тако н. пр. код иступа противу имовине, који учиниоца лако могу навести и на вршење одговарајућих преступних дела.

Другим речима речено иако су иступи сразмерно врло лака кривична дела ипак њихово значење у нашем друштву претставља велику важност. Па како велики део, ако не можда и сва иступна дела претстављају у суштини исто што и злочини и преступи то је за рад на доношењу закона о иступима потребно да се узму бољи криминалисти, како теоретичари тако и практичари. Ово утолико пре што су овде у питању иступи општег карактера, дакле они који се не могу ставити уз поједине специјалне законе као њихови додаци. Такав закон о иступима мора се у пуној мери довести у сагласност са кз и његовим општим принципима, а за такав рад несумњиво је потребна сарадња криминалиста теоретичара и практичара, ако желимо имати закон о иступима, који ће у свему одговарати степену данашње науке кривичног права. С друге стране опет закон о иступима указује се као један од оних закона, који се највише примењују у пракси. Ово његово велико практично значење већ само по себи захтева да се закон што више доведе у сагласност са потребама свагдањег живота и средине, у којој има да се примењује. А те потребе не може нико боље познавати него полициски чиновници, који већ по природи своје службе стално долазе у дотицај са учиниоцима ситног криминала и познају све особине таквих учинилаца. Ради тога је опет њихова сарадња при доношењу закона о иступима апсолутно потребна, тако да се и једни, мало пре споменути, и ови други у таквом раду могу само да допуњују.

V Општи део Пројекта закона о иступима у погледу материјално-правних прописа садржава 59 параграфа за разлику од општег дела кз, који садржава 90 параграфа. Према схватању пројектаната тај општи део имао би бити исти као и општи део кз са разликама које проистичу једино из нарочите природе односно потреба иступних дела. Овакво схватање пројектаната је у сваком погледу умесно и оправдано; али нажалост они се тога тачног и оправданог гледишта нису држали, када је била реч о појединим прописима.²²⁾ Јер у том општем делу налазимо и таквих одредаба,

²²⁾ Вукчевић (ц. д. стр. 409) каже да пројекат није донео у општем делу никакву бољу новост већ је само „дословно пренео опште одредбе из кз у којем су ове и прецизне и видљиве.” Свакако је ова констатација нетачна, јер се из општег дела пројекта види, да је често и дијаметрално отступао од кз. Уосталом Вукчевић мало доцније и сам наводи низ случајева тога неслагања пројекта са кз. и у општем делу.

које се дијаметрално разилазе од одговарајућих прописа кз, иако за ово не само што није било никакве потребе него је шта више штетно и за сами пројекат. По нашем мишљењу Пројекат закона о иступима не сме ни у чему да се разликује у својим општим прописима од општих прописа кз сем изузетака које тражи нарочита природа иступних дела, као што су то и сами пројектанти добро нагласили, само што нису тако поступили. Поготово не сме бити између пројекта и кз. размимотицања у основним питањима теоретског значења, као што је то н. пр. случај са појмовима долуса и кулпе, код којих је пројекат ступио на страну једне теорије, која је у супротности са теоријом коју је усвојио наш кз. А што је можда најинтересантније овде је пројекат ступио на страну једне теорије, коју ми можемо и заступати и бранити, али за коју постоји један факат, а то је да ју позитивни кз нису усвојили.²³⁾ Међутим баш кад би био и обрatan случај, када би на име наш кз у погледу долуса и кулпе заступао теорију свести (претставе), а не теорију воље, чак ни онда, под претпоставком да је теорија воље и научно тачнија и у позитивним кз усвојена у другим земљама, не би смео пројекат усвајати ту теорију и тиме долазити у несагласност са кз у једном оваквом врло важном питању, несагласност, која може довести до компликација и у неким даљим прописима пројекта. Исто тако пројекат је приликом стилизирања појединих прописа свога општег дела учинио извесна, макар и незнатнија отступања од кз, а да и за ово није имао у већини случајева никакве стварне потребе, при чему је редовно пружио стилизацију, која је испод оне дате у кз. На неким местима опет јасно се види да су пројектанти ишли за тим да одговарајући пропис кз дадну у скраћеном облику, при чему редовно нису били најсретније руке. Ради тога поготово налазимо, да тамо, где природа и потребе иступних дела нису то нарочито захтевале, пројектанти нису тре-

²³⁾ Др. Боровој Петровић: Главни принципи општег дела предлога закона о иступима, Правосуђе бр. 7—8/1936. стр. 359. мисли да „Пројекат (зак. о иступима) даје потпунији и тачнији појам умишљаја и нехата него што то чини Кр. з. јер је избацио из ових појмова т. зв. Франкову формулу.” Међутим Пројекат, као што смо казали, није „избацио из ових појмова Франкову формулу” него је напустио теорију воље као и теорију претставе са Франковом формулом, а усвојио теорију претставе и то непотпуно, тачније речено погрешно. Петровић брка теорију воље и теорију претставе, кад каже да се по нашем кз. тражи за долус свест о делу и последици, јер по нашем кз. није довољна „свест о делу и последици” него се тражи да је учинилац „хтео” извршење дела или „предвиђао” забрањену последицу а ипак пристао на њено наступање, што у крајњој линији опет значи, да је ту последицу и њено дело „хтео”.

16.
бали ни у погледу стилизације, а још мање у погледу садр-
жине појединих прописа кз чинити никаква отступања ни из-
мене, а најмање са разлога да би општи део пројекта био
мањи и тиме тобоже прегледнији.

Ни у погледу распореда појединих партија општи део
пројекта није дао никакве прихватљиве реформе. Донекле
је умесно да пројекат није засновао засебне главе односно
одељке за оне партије пројекта, које у пројекту нису у то-
ликој мери разрађене као у кз, какав је случај са саучес-
ништвом, иако се и ту могла извршити извесна спољна рас-
подела, из које би се поједине партије лакше уочавале, што
би само ишло на корист прегледности таквих прописа. Ви-
димо да у пројекту следе једна за другом партије и то: од-
меравање казне, стицај, условна казна, поништај осуде, исту-
пи осуђеника, застарелост и приватна тужба, док у кз тај ред
гласи: стицај кривичних дела, условна осуда, кривична дела
осуђеника, одмеравање казне, приватна тужба и поништај
осуде. Нема сумње да поништај осуде по природи саме
ствари треба да дође на крај општег дела, како је то и учињено
у кз. Једнако налазимо да је бољи распоред у кз и у погле-
ду смештаја партија о стицају, условној осуди и кривичним
делима осуђеника, после којих долази партија о одмеравању
казне, него онај, који су учинили пројектанти. Све то дакако,
уколико се не би усвојио наш предлог о расподели тих пар-
тија, који смо изнели у једном своме чланку,²⁴⁾ да се наиме
партије о стицају, условној осуди, кривичним делима осу-
ђеника и одмеравању казне ставе у једну главу, која би но-
сила општи назив „одмеравање казне“. Што се пак тиче при-
ватне тужбе налазимо, да би је у распореду требало ставити
пре застарелости, дакле не ни онако како чини кз нити како
чини пројекат, тако да би застарелост и поништај пресуде
остали при концу општег дела.

VI При коментарисању појединих прописа пројекта узим-
аћемо у обзир поред части треће срп. кз. у извесној мери
и прописе Пројекта закона о иступима за Кантон Цуг (Швај-
царска), који је најновијега датума и може корисно послу-
жити за упоређење,²⁵⁾ а који ћемо кратко бележити са ПКЦ.

§ 1. Тај законски пропис, као што ћемо видети доцније,
пред Народном скупштином доживео је извесне измене, али
ћемо га ми претходно прокоментарисати онаквог какав је
био пре тих измена. Како је пројекат у погледу примене

²⁴⁾ Види наш чланак: Расматрања о условној осуди, Полиција
за мај и даље, 1938. год

²⁵⁾ Тај пројекат цитирамо према приказу и тексту, који је дао
проф. Dr. Alfred von Overbeck: »Vorentwurf zu einem Polizeistrafgesetz
für den Kanton Zug«, Schweiz, Zeitschr. f. Strafr. J 52/1938, 2 H.
S. 226 etc.

17.
општих прописа пошао другим правцем и донео један за-
себан и самосталан општи део, независан о општем делу
кз, то се он онда не би ни могао допуњавати са прописима
општег дела кз. По себи је разумљиво да је и пројекат мо-
рао ићи за тим, да општи део кз дадне у основним цртама
и да га преудеси тако, како би он одговарао потребама
иступних као веома лаким кривичних дела. Уз неизмењену
редакцију лако се могло наметнути и питање, да ли за иступе
важи принцип легалитета (nullum crimen et nulla poena sine
lege). Наш кз је у § 1. овај принцип изрично усвојио. Ранији
срп. кз. у § 325. се нарочито позива на одговарајуће прописе
кз, међу осталим и на § 2, који је такође усвојио принцип
легалитета. Међутим наш пројекат се ни у једном пропису
не позива на одговарајуће законске прописе кз, што је сасма
разумљиво, када се има на уму да је он хтео увести само-
сталан општи део. Ни у образложењима нема о томе го-
вора. Ипак бисмо морали узети, да је пројекат усвојио и за
иступе принцип легалитета. То би се дало индиректно изве-
сти из самог § 1. пројекта који каже, да су иступи „кривична
дела за која закон прописује итд.“, из чега следи да и само
дело и казна ипак морају бити предвиђени у закону. Уоста-
лом било би крајње инконзеквентно, када овај, један од
најважнијих принципа не само нашег него и свих кз т. зв.
либералистичког правца, не би важио и за иступе, утолико
пре, што нема никаквог разлога да се за иступе у том по-
гледу чини изузетак. Јер принцип легалитета је гаранција
слободе грађана од шиканирања са стране судских власти.
Па када закон пружа грађанима заштиту од шиканирања са
стране судова, онда их мора осигурати и од шикани-
рања са стране управних, а напосе полицијских власти. Коли-
когод су иступи лака кривична дела и према томе за њих
предвиђене релативно лаке кривичне санкције ипак би зло-
употребе могле имати тешких последица по грађане, услед
чега је ова гаранција несумњиво потребна.

Као што смо напред већ истакли допунама извршеним
у Народној скупштини § 1. пројекта додат је још један став,
по којем се казне за иступе могу установити само законом
или другим општим одредбама заснованим на закону и могу
се применити једино на дела, за која је унапред прописано
да ће се тим казнама казнити.²⁶⁾ Тиме је стварно наглашен

²⁶⁾ Видети: Н. Оцокољић: Предлог закона о иступима пред На-
родном скупштином, Полиција за јули—август 1937. стр. 724 и сл.
Од истог: Пројекат закона о иступима, Полиција за децембар 1935
и јануар 1936. Приликом израде овог чланка водили смо рачуна и о
следећим делима: Др. Метод Доленц, Будући закон о иступима, По-
лиција за мај—јуни 1936 стр. 577 и сл.; извештај проф. Александра
Маклецова: »Der Entwurf eines einheitlichen Gesetzes über Polizei-

принцип легалитета, утолико пре, што се и за наредбе тражи да буду засноване на закону, тако да је и по пројекту свако иступно дело и свака за то дело одређена казна заснована у крајњој линији на закону.²⁷⁾ Истина о томе би се могло дискутовати с обзиром да је у закону предвиђено да се иступна дела могу нормирати и општим одредбама заснованим на закону. Уза све то нарочите околности, које важе за иступна дела свакако траже, да се мора дозволити горње проширење. Јер нема сумње да је немогуће сва иступна дела предвидети у једном закону и да ће такав законик с обзиром на огроман број и најразноврснијих делања, која би требало инкриминисати као иступе, увек имати у себи великих празнина. Поред тога развијањем културног живота, на претком саобраћаја и самога живота уопште број иступних дела стално расте и то у куд и камо већој мери него што је то случај са преступима и злочинима, тако да закон о иступима не може ни предвидети таква делања, која у моменту доношења тога законика нису била ни позната. Сва та делања траже доношење у што краћем времену одговарајућег прописа, услед чега је напред поменути дозвола инкриминације појединих делања као иступа путем општих наредба последица практичних потреба. За поменуте одредбе тражи се: а) да су општега карактера; б) да су засноване на закону и в) да је унапред прописано да се за та дела кажњава као за иступна дела и одговарајућом казном.

Срп. кз. имао је сличан пропис у § 326, премда између тога и напред поменутог прописа постоје велике разлике. По њему могла је такве наредбе издавати месна полициска власт, али са извесним ограничењима, тако да су била одређена добра, чије се повреде могло инкриминисати као иступе, даље је одређена врста и величина казне, саме наредбе морају имати општи карактер и претходно бити објављене.²⁸⁾

Истина је да се у најновије време показује тенденција

übertretungen», Zeit. f. g. Strw. В 57, G 6, S 793—5, и засебно отштампан; Др. Тома Живановић, О иступима из кз, 1914; Лазар Николић: Закон о иступима, Полиција за септембар 1935, стр. 900 и сл.; Др. Милорад Влашкалин: Казна затвора и реформа закона о иступима, Полиција за септембар 1934, 825 и сл. Секула Кецојевић, Пројекат закона о иступима (неколике примедбе) Полиција за јуни 1938, стр. 511 и сл.; исти: О основним начелима у формалном делу пројекта закона о иступима, Полиција за април 1938, стр. 299 и сл.; Др. Б. Петровић: Полиција као судска власт у иступним кр. делима по нашем поз. кр. з., Полиција за децембар 1932, стр. 1216 и сл. Остали извори су цитирани уз одговарајући текст.

²⁷⁾ Другачије Оцокољић, цит. дело, Предлог, стр. 725.

²⁸⁾ Детаљније код Живановића, цит. д. О иступима, стр. 3.

напуштања принципа легалитета чак и у кривичним законима и пројектима кз. (Совјетска Русија, Немачка), а за ово напуштање залаже се донекле и сама наука и тражи се за исто оправдање на научној подлози. Али та појава за нас овде не може имати неко веће значење не само ради тога, што ми сматрамо тај принцип веома важним и потребним него и ради тога, што је тај принцип усвојио наш кз., па ни пројекат нема никаква разлога да га у својим прописима не прими.²⁹⁾

Пројекат не познаје кумулацију затвора и новчане казне. И у посебном делу је свуда одређена казна затвора или новчана казна, дакле увек алтернативно, а никад не кумулативно. У интересу краткоће било би препоручљиво да пројекат у општем пропису нагласи, да се уместо казне затвора може изрећи одговарајућа новчана казна, чиме би избегао понављање тога код сваког законског прописа посебног дела. Како пројекат познаје и казну укора као засебну врсту казне могло би се § 1 употпунити утолико, што би се казало: или казну укора.

ПКЦ. у § 1. исто тако даје дефиницију иступа, која се знатно разликује од оне у нашем пројекту: Полициски иступи су радње или пропусти који су било по законима било по важећим наређењима или пол. прописима забрањени под претњом пол. казне. Према томе и овде је усвојен принцип легалитета *nullum crimen et nulla poena sine lege*. Поменути пројекат супротно је поступио од нашег пројекта у погледу важења општих прописа кз, јер он у § 2. каже, да се општи прописи кз. имају применити и на иступе, уколико у том закону не постоје измене. На тај начин пројекат је избегао понављање општих прописа кз., нарочито оних о нужној одбрани, стању нужде, урачуњивости и сличних, које треба пројекат у целисти да преузме из кз.

§ 2. Пројекат у ст. I. предвиђа, да опште одредбе пројекта важе и за иступе предвиђене у специалним законима, уколико у тим специалним законима није другачије предвиђено.

У погледу ст. II. овог законског прописа може се приметити, да би он требао бити само пролазног карактера тј. да би по специалним законима требало појам иступа довести у сагласност са општим законом о иступима, тако да би по тим посебним законима као иступно дело било само оно, за које је предвиђена казна до највише 30 дана затвора или новчана до највише дин. 1.500.

²⁹⁾ О томе смо говорили у нашим чланцима: Политички моменти у кривичном праву, Правосуђе за јули—август 1935, *Nullum crimen sine poena*, Полиција за март—април 1936; Ново кривично право у Немачкој, Архив за новембар—децембар 1936.

Исту улогу има и ст. III. овог законског прописа. И ту важи оно, што је мало пре речено, тако да би се појам иступа и преступа морао довести у сагласност са појмовима иступа и преступа, како га то предвиђају кз. и закон о иступима. На тај начин био би кроз све законе консеквентно спроведен појам појединих кривичних дела, а по себи се разуме, да би ту консеквентност требало спровести и у погледу власти надлежних за поступање по тим делима.

§ 3. у целости одговара § 2. кз. Сагласност између пројекта и кз. овде је посве разумљива. Наш кз. спада међу кривичне законике т. зв. либералистичког правца за разлику од т.зв. ауторитарних кз. Тако ново нем. кр. право односно кз. неће познавати једну овакву одредбу као апсолутну него ће препуштати самим судовима да у сваком конкретном случају оцене, да ли треба применити блажи закон или не на учиниоца дотичног кривичног дела. Међутим правна сигурност грађана тражи да они унапред знају шта их чека, ако учине извесно кривично дело, па са криминално-политичких разлога треба остати при томе принципу.³⁰⁾ Уосталом сам пројекат је сасма умесно акципирао тај пропис из кз, јер не би имало ни смисла да се у једном таквом принципијелном питању разилази са кз.

И став II. овог законског прописа узет је дословно из кз. Сам кз схватио је мере безбедности као мере, којима је тако рећи искључиви циљ поправка и лечење. Услед тога је и донео овакав законски пропис, који по нашем мишљењу није оправдан са два разлога: а) што мере безбедности не претстављају засебну врсту кривичних санкција, које имају за циљ само поправку и лечење; и б) што оне врло често претстављају велико зло за осуђенога. Ради тога овим мерама не треба давати повратну снагу ни у кз, па слетствено томе ни у пројекту зак. о иступима. Свакако да је горе поменуто гледиште последица нашег специјалног схватања појма кривичних санкција, на којем се овде не можемо даље задржавати.³¹⁾

§§ 4—5. Иступна дела су и сувише незнатне природе, услед чега нема никаквог оправданог разлога предузимати за таква делања гоњење, када су та дела учињена ван наше Краљевине. Уосталом то би већином захтевало једну дугу и релативно тешку процедуру, која је утолико мање потребна, уколико се и сами иступи односно последице иступа учињених ван наше Краљевине никако не осећају у нашој земљи. Са сличних разлога нема потребе ни да се

³⁰⁾ Види наш чланак Ново кривично право у Немачкој, цит. под 29.

³¹⁾ Види наш чланак: Заштитни надзор, Архив за новембар 1937.

странци предају страном држави, када су у питању иступна кривична дела.

По срп. кз иступна дела учињена ван Србије не гоне се. Изузетак чине иступне крађе, преваре или утаје с обзиром да је у §§-има 7 и 8 срп. кз то изрично наглашено. Ипак је гледиште нашег пројекта оправданије, јер и иступне крађе, преваре и утаје претстављају врло лака кривична дела и ради тога и за њих постоје сви они разлози, које смо мало пре истакли.

ПКЗ једнако одређује у § 4. у погледу територијалне важности, да се кажњава само за иступе учињене на подручју тога кантона, уколико није законом или државним уговорима другачије наређено.

§ 7. Узет је дословно § 11. кз. у редакцији, како ова гласи после Зак. о изменама и допунама од 9. октобра 1931. г. с тим, да се уместо израза „кривично дело“ ставило израз „иступно дело“.

§ 8. Треба само испустити у загради стављени израз „специјалним“ као непотребан, јер је израз „нарочити закони“ довољно јасан.

§ 9. Углавном одговара §-у 14. кз. али су учињена — без икаквог разлога — извесна отступања. Тако у тач. 2. каже се „точи алкохолно пиће“, иако је мирне душе могло остати онако, како је речено у кз: „точе алкохолна пића.“ У тач. 3. уз израз „по закону о чиновницима“ испуштено је „и осталим државним службеницима грађанског реда“. Не види се, ради чега су испуштене тач. 5, 6 и 7, које стоје у одговарајућем §-у 14. кз, а нема сумње да је и те тачке требало и у пројекат унети.

§ 10. Овај пропис пројекта спада не само међу најважније него у исто време и међу најинтересантније прописе; најважније ради тога што даје дефиницију долуса и кулпе, а најинтересантније, што је овде на мало необичан начин, као што ћемо видети ниже, у једном врло важном принципу отступио од одговарајућег прописа кз.

Према пројекту за кажњивост код иступа довољан је и сам нехат (кулпа) уколико то закон другачије не наређује, насупрот § 18. кз. који у правилу предвиђа кажњивост за кривична дела учињена са долусом, док за она која су учињена кулпно само онда, када то закон изречно предвиђа. У образложењима нема никаквог објашњења за тај део законског прописа. Али у литератури се већ био појавио један глас противу оваквог прописа.³²⁾ Међутим, сам тај про-

³²⁾ Вукчевић (цит. дело 410) каже: „Нико се није обзирао на једно огромно неслагање између основног правила кз израженог у § 18. и новог прописа из § 10. Зак. о ист.“ К о што се види из нашег чланка овај приговор Вукчевића је и са теоретског и са практичног гледишта неуместан

пис сасма је на своме месту, па је и поменути глас противу тога прописа могао уследити једино услед тога, што дотичном писцу нису били познати разлози, са којих се не само у нашем пројекту него и у свима законима ове врсте предвиђају такви прописи. Иступна кривична дела морају се и у случајевима кулпе кажњавати са разлога, што то траже практичне потребе. Јер иступи су лака кривична дела, код којих би збиља далеко довело, када би се имало утврђивати, да ли је извршен иступ учињен долозно или кулпно. Ради тога је напред истакнути приговор неумесно истакнут, а још неумесније образложен, па се на њему нећемо даље ни задржавати. За срп. кз. је ово питање било спорно с обзиром да се код иступних кривичних дела није тражила виност кривца, али се претежно узимало и за срп. кз. да је нехат довољан.³³⁾ За позитивни нем. кз. исто гледиште заступа Франк.³⁴⁾ ПКЦ исто тако предвиђа (§ 17) да се иступна кривична дела кажњавају и у случајевима кулпе увек сем када закон изрично тражи долус.

Међутим став II. овог законског прописа већ је доживео више и то оправданих приговора.³⁵⁾ У том наиме ставу пројекат је у основи отступио од кз, иако је известилац већине у Народној скупштини изјавио, како је тобоже у пројекат ушао општи део кз „од слова до слова.“ Јер § 16. кз. усвојио је у погледу долуса теорију воље комбиновану са теоријом пристанка уз Франкову формулу, која у крајњој линији исто тако претставља теорију воље. Према томе наш кз. познаје т.зв. *dolus directus* и *dolus eventualis* као што с друге стране разликује свесни нехат од несвеснога. Полазећи од те теорије долус се очитује у манифестацији злочиначке воље управљене на извршење кривичног дела, док се кулпа карактерише отсуством те воље, односно хотења. Међутим пројекат је напустио ту теорију и усвојио теорију претставе, коју је у нас у своје време бранио Др. Живановић, а за наш кз као практичнију препоручивао и писац ових редака.³⁶⁾ Практична разлика између једне и друге напред поменуте теорије била би свакако у томе, што теорија воље убраја међу долусе т.зв. директни и евентуални долус, док би по теорији свести ушла у појам долуса и т.зв. свесна кулпа (луксурија). Не упуштајући се у оцену која је од тих двају теорија тачнија, а напосе за потребе закона практичнија морамо нагласити, да је ово раз-

³³⁾ Види Живановић, О иступима, ц. д. стр. 7, бел. 6.

³⁴⁾ Франк, ц. д. стр. 789.

³⁵⁾ Види Маклецов, Нек. прим. ц. д. стр. 1, и Bericht, оп. с. 794.

³⁶⁾ Види Др. Живановић: Теорија воље и теорија свести, Архив 1910, стр. 187 и сл. и наш: Долус и кулпа у нашем кз, Архив за јануар 1936, стр. 45 и сл.

мимоилажење пројекта са кз. у једном тако важном питању врло незгодно, а и непотребно. Када је наиме већ кз. у погледу облика виности усвојио једну одређену теорију онда је ту теорију требао усвојити и пројекат зак. о иступима. Ово тим пре, што се тај пројекат у својем општем делу готово сасма ослања на кз, па би та нова конструкција лако могла изазвати низ потешкоћа при одређивању саучешћа итд. Али и сама дефиниција, како ју то даје пројекат није тачна (ни по теорији свести или претставе), па би се у том погледу имала допунити. Иначе пројекат као и кз. познаје два облика виности-долус и кулпу-, како је то опште усвојено у кривичним законима.³⁷⁾ У ст. III. уноси се у појам долуса односно кулпе и свест о противправности учињенога дела. Само мислимо да овај став уопште није био потребан са разлога, што се и само по себи разуме, да тамо, где закон нарочито тражи за појам долуса или кулпе и свест о противправности учињенога кривичног дела, мора код учиниоца та свест постојати.

§ 11. Узет је углавном према § 19. кз. Само што се у кз. водило рачуна о разлици између долуса и кулпе с тим, да учинилац одговара за нехатно и кривично дело за случај да услед немарности није знао за та обележја. Пројекат је исто тако могао унети цео § 19. кз. водећи само рачуна о томе да га престилизира с обзиром да се за иступна дела у правилу кажњава и када су учињена кулпно.

§ 12. Као и уз § 11. не види се, ради чега пројекат није унео цео пропис § 20. кз. У Образложењима се о томе ништа не говори, али се вероватно сматрало, да за иступе није важан онај део § 20. кз. (ст. II), који говори о нехату с обзиром на то, да се у правилу кажњава и за нехатне иступе. Само тај разлог није никако оправдан и § 20. требало је унети цео у § 12 пројекта, дакако престилизован за потребе иступних кривичних дела.

§ 13. Сасма умесно преузет је дословно одговарајући § 21. кз. Власти ће код примене овог законског прописа морати да воде рачуна о нарочитој природи иступних дела и према томе врло опрезно се користити овим законским прописом.

§ 14. Преузет је дословно § 22. кз. ст. I. Ни овде није било никаквог разлога да се не унесе и ст. II. § 22. кз, а и онако ће бити ствар власти да тај законски пропис разумно примени на иступе.

³⁷⁾ Трећи облик би био знање (*Wissentlichkeit*), како га је предлагао Лефлер, а поред њега Миричка за чехослов. кз. О томе види за ново нем. кр. право у нашем цит. Долус и кулпа, 46, иначе наш приказ дела проф. Маклецова у Полицији за јануар 1938. стр. 87 и тамо означену литературу.

§ 15. Предузет је дословно § 23. кз, који је у наш кз ушао у последњој редакцији, а сасма је умесно да га унесе и пројекат с обзиром да се тим законским прописом даду оправдати многа делања, која би иначе можда изгледала неоправдана и кажњива.

§ 16. Преузет је одговарајући законски пропис кз о нужној одбрани. Раније је била испуштена дефиниција нужне одбране (ст. II. § 24. кз), али је доцније у владином предлогу пред Нар. скупштином уметнута та дефиниција у § 16. пројекта. Уосталом ова је допуна сасма умесна и оправдана. Јер ако је та дефиниција потребна §-у 24. кз., онда је потребна и § 16. пројекта, када је већ пројекат хтео имати свој сасма самосталан општи део.

§ 17. Одговара § 25. кз с тим, да је задњи став § 25. испуштен. Из Образложења се не види ради чега је то учињено, а мислимо да нема никаквог разлога крњити тај законски пропис.

§ 18. Нормира казну за покушај иступа. Као и по кз. долазе у обзир само доложна иступна дела. С обзиром на нарочиту природу иступних дела за покушај се кажњава само онда, када је то у закону изрично предвиђено. То је сасма у сагласности и са кз, који у § 31. прописује, да је покушај увек кажњив када су у питању умишљајна злочина дела, док за доложне преступе предвиђа казну само онда, када је то у закону изречно предвиђено. У ст. II. § 18. предвиђено је, да се кривац може за покушај казнити највише са 2/3 казне, коју би заслужио за довршено иступно дело. Томе пропису могло би се приговорити двоје: а) у првом реду што је отпустио од правила предвиђеног у § 32. кз. Истина и неки страни законици (н.пр. талијански) тачно фиксирају у извесним случајевима меру казне (рецимо казниће се са још 1/3 или највише 2/3 или код покушаја од једне до две трећине — чл. 56. ст. II. тал. кз.), а само питање да ли је то препоручљиво или не да се усвоји и за нас могло би се исцрпније третирати. Међутим сходно нашем раније наглашеном гледишту, да пројекат треба довести у погледу општих прописа у пуну сагласност са општим прописима кз, мислимо, да је пројекат мирне душе могао задржати стилизацију кз и рећи, да се за покушај може блаже казнити. Како покушај у погледу своје опасности као и манифестације злочиначке воље учиниоца често претставља тежину као и само довршено дело то се мора властима препустити, да у сваком конкретном случају одређују казну према тежини покушаја; б) требало би претилизирати реченицу: „са 2/3 казне коју би заслужио да је иступ довршио тако да она гласи: „са 2/3 казне у закону за то иступно дело предвиђене.“ Јер уз садању стилизацију било би правилно, да власт у пресуди претходно констатује, колику би казну

заслужио окривљени, да је дело довршио, како би се из тога могло видети, да досуђена му казна не прелази 2/3 те казне. Јасно је, да су пројектанти својом стилизацијом хтели нагласити, да се учиниоцу и код покушаја имају претходно признати све олакшавајуће околности, односно урачунати отежавајуће околности, само што са том стилизацијом нису успели.

Не видимо оправдан разлог, са кога је у § 18. предвиђена казна за покушај, а неподобан покушај нормиран у § 19, када се и ту могло остати у сагласности за кз, који у § 32. предвиђа казну за покушај, даље неподобан покушај и припремне радње. Јер § 32. претставља једну градацију казне у погледу покушаја, неподобног покушаја и припремних радња, па као такав и треба да буде једна целина. Некажњивост припремних радња код иступних дела сасма је оправдана и разумљива.

По срп. кз. покушај код иступних дела није био кажњив, што следи из околности, да и част III. срп. кз. има свој општи део, тако да општи део кз. (за злочине и преступе) не важи за иступе, уколико није изречно учињен изузетак. По § 42. срп. кз. не кажњава се ни за покушај преступа, ако то није у закону изречно предвиђено (тако и § 31. нашег кз.). Као разлог за некажњавање покушаја код иступних кривичних дела свакако ће бити тај, што су иступи врло лака кривична дела, па када се покушај сматра лакшим од извршеног дела, то га код иступа нема потребе кажњавати.³⁸⁾ Ипак је правилније да се и код иступних дела предвиди за покушај казна, како је то у нашем пројекту и учињено. ПКЦ. предвиђа као и наш пројекат (§ 6.).

§ 20. Одговара у целости § 33. кз.

§ 21. Имао би одговарати § 34. кз. С обзиром на нарочиту природу иступа умесно је, да се за саучешће кажњава само ако је то у закону нарочито предвиђено. Утолико је ст. I. § 21. и добар. Насупрот томе ст. II и III. треба као непотребне испустити, јер се они и сами по себи подразумевају. Уместо тога би требало из § 34. кз. узети став IV. о личним односима, својствима и околностима. По срп. кз саучешће код иступа није било кажњиво сем изузетно по § 391 (иступне крађе, преваре и утаје).

§ 22. Нормира вршење иступа на заповест претпостављенога. Ту је усвојен принцип, да се учинилац не кажњава, ако се према природи свога односа према претпостављеном није могао одупрети издатом налогу. Да ли постоји такав случај одлучује сама власт у сваком конкретном случају. Овакав пропис без сумње је уместан код иступних кривичних дела, која се у врло много случајева врше по налогу

³⁸⁾ Види Живановић, О иступима, ц. д. 4.

претпостављенога. Како је само иступно дело већ по себи лаке природе, то је и мало јачи однос потчињености врло често довољан разлог, да потчињени учини наређено му иступно дело. Осим тога код злочина и преступа и сама природа тих дела мора одвраћати потчињенога да их не учини макар и на налог претпостављенога, јер је њихова недозвољеност по себи јасна и очита. А за иступна кривична дела то се, барем у великој већини случајева, не може рећи, па је утолико и оваква одредба оправданија.

§§ 23—27. § 23. комбиновао је у неку руку §§ 26 и 27. кз. нормирајући некажњивост деце с једне стране, а с друге стране оних млађих малолетника, који нису могли схватити природу и значај свога дела или према правилном схватању радити. Иначе и пројекат разликује децу, млађе и старије малолетнике, а своје прописе — *mutatis mutandis* — доводи у сагласност са прописима кз. У ст. I. § 23. може се испустити оно „или школском кажњавању“, јер се из § 27. види, да се сви ученици без обзира препуштају школском кажњавању, а неученици се и онако не могу предавати на кажњавање школи.

§ 28. Владин предлог доживео је у Нар. скупштини измену утолико, што је испуштена одредба да поред друштва (удружења) може бити кажњен и орган који је иступ извршио. Иначе § 28. пројекта у односу према кз претставља новост утолико, што предвиђа у једном општем пропису кривичну одговорност друштва (удружења), па ће према томе тај пропис важити и за све споредне законе. По себи се разуме да одговорност правних лица долази у обзир само за она иступна дела, која могу учинити правна лица, као и да се на њих примењују оне санкције, које се на њих могу по природи ствари применити (н.пр. новчана казна итд.). Уколико је пак предвиђена за извешан иступ само казна затвора она се код удружења претвара у одговарајућу новчану казну.

§§ 29—35. Према природи иступних дела предвиђене су и одговарајуће казне и то: затвор, новчана казна и укор. Може се рећи да би код иступа у практичној примени имала доминирати новчана казна, а без обзира на приговоре, који се стављају новчаној казни то би било и највише вредно препоруке. Затвор се код иступа већ и ради своје краткоће не може препоручивати. Позната је ствар да је у науци кривичног права одавна истакнут приговор противу краткотрајних казна лишења слободе, па је и институт условне осуде напосе уведен ради тога да би се на неки начин избегле штетне последице, које за собом повлаче краткорочне казне лишења слободе. По себи се онда намеће питање, како ће се са успехом примењивати краткотрајна казна лишења слободе код иступа, који претстављају врло

лака кривична дела и код којих та казна и мора бити краћа. Јер и примена казне затвора код иступа може бити од врло штетних последица по учиниоца, а тиме индиректно и по друштво. Ради тога ми сматрамо да се казна затвора за иступна дела треба предвидети само код иступних дела најтеже врсте и код оних, која су извршена у поврату. А уместо ње фаворизирати новчану казну и у куд и камо већој мери дозвољавати условну осуду. Поред тога затвори у којима би се казна лишења слободе по иступним делима имала издржавати морали би бити своје врсте, тако да би се издржавање таквог затвора не само по својој садржини и интензитету него и спољним начином разликовало од издржавања затвора по злочинима и преступима. Свакако да би један такав систем тражио осетљиве финансијалне издатке од стране државе, услед чега ће се тешко моћи спровести.

Налазимо да у § 30. није требало нарочито наглашавати, да се по правилу 1/3 затвора издржава у ћелији, јер то неће имати никакве практичне вредности. Нова врста казне, непозната кз, је укор. Примена укора код иступних дела треба да је сразмерно честа. Сам § 35, који говори о казни укора, требало би престилизовати, а и изменити утолико, што би се у њему назначило, да се укор може применити уместо затвора или новчане казне у свима случајевима, који се с обзиром на нарочите прилике и личне околности учиниоца указују као лакша иступна дела. Пред Нар. скупштином је § 35. доживео утолико измену да се укор не може изрицати у случајевима иступа противу имовине или који су учињени из користољубља. Ипак ми налазимо да ово ограничење није било потребно, јер су иступи увек релативно врло лака кривична дела, па ће и сама власт најбоље знати да ли је код извесног иступа противу имовине у одређеном конкретном случају препоручљиво да се изрекне казна укора или не.

ПКЦ у § 7. предвиђа за иступе следеће казне: затвор, протеривање, забрану посећивања крчме, новчану казну и конфискацију. Као што ће се ниже видети и наш пројекат познаје извесне од тих санкција (н. пр. протеривање), али их назива мерама безбедности.

Затвор по ПКЦ траје, уколико није другачије одређено, најмање један дан, а најдуже 4 недеље. Протеривање највише три године, а новчана казна од 2 до 100 франака (§§ 8, 9, 11). Интересантан је § 12, који прописује да власт може у нарочито тешким случајевима изрећи заједно новчану и казну затвора тамо, где су ове две казне алтернативно предвиђене и то без обзира, да ли је у дотичном случају законски пропис то изречно предвидео или не.

У нашој литератури је већ истакнут приговор противу тога, да казна затвора по иступним делима буде предви-

ђена у максимуму од 30 дана³⁹⁾ и приговарац сматра, „да је по пројекту закон о иступима требало предвидети као максималну казну од десет дана затвора, јер би било „парадоксално“ да неко буде кажњен за иступ теже него за преступ, а што ће се често догађати с обзиром да казну за преступе у већини случајева суд одмерава испод 30 дана затвора.“ Овај приговор је без сумње неуместан. Не може бити ништа парадоксалног у томе, да једно лице буде теже осуђено за иступ него неко друго за преступ у конкретном случају, када се имају на уму прописи о одмеравању казне, олакшавајућим и отежавајућим околностима, стицају дела и слично.

§§ 36—42. При одређивању мера безбедности пројекат је био знатно несретније руке него при одређивању казна. Познато је, да је и сам кз предвидео више мера безбедности, које у практичној примени не долазе тако рећи никако у обзир него су остале само мртво слово на хартији. Ради тога је у овом пројекту свакако требало избећи нормирање таквих мера. Друге опет мере безбедности с обзиром на њихову тежину уопште није требало предвидети за иступна дела. § 37. пројекта успоређен са одговарајућим §-ом 57. кз. показује велике разлике. Јер пројекат предвиђа и могућност конфинације т.ј. да се извесно лице може не само прогнати из извесног места него и у извесно место, што кз није познато. Та одредба може без сумње довести до великих злоупотреба. Ми налазимо, да ову меру не треба ни у ком погледу предвидети код иступних дела с обзиром на то да су у питању лака кривична дела; а и уколико се она предвиди, да ју треба предвидети једино за странце. Пројекат је покушао ограничити ову меру на она лица, код којих се с обзиром на начин извршења или побуде учињенога кривичног дела може закључити, да су опасни за правни поредак у дотичном месту. Свакако да је појам опасности за правни поредак сувише широк, тако да га дотична власт може са успехом протегнути на све учиниоце утолико пре, што је свако кривично дело у ствари један напад на правни поредак, па је утолико и сваки такав учинилац опасан за тај правни поредак, ако се та опасност узме у тако широком смислу. Ништа томе не може помоћи ни ограничење да та опасност по правни поредак мора бити у извесном месту. На концу остаје нерешено и питање, како би се могао тај законски пропис довести у сагласност са нашим Уставом.⁴⁰⁾

³⁹⁾ Кецојевић, ц. д. Пројекат, стр. 512.

⁴⁰⁾ Види Доленц, О протеривању и конфинацији у казном праву, Архив за јули—август 1936, стр. 5 и сл.; Горшић Фрања, Око правног основа наших политичких конфинација, Полиција за јануар 1936, стр. 13 и сл.

Друга, по нашем мишљењу, непотребна мера безбедности је заштитни надзор. Већ по својој улози ова мера има задатак, који долази у обзир само код учинилаца тежих кривичних дела, јер се једино за њих може и има некога смисла уваћати меру као што је заштитни надзор, ако се уопште таква мера задржи у кз. Поред тога ова мера нема никакво практично значење ни по кз, напосе у великим местима, где се у ствари не може ефикасно ни спровести. А у сваком случају њезино спровођење долазило би у обзир једино тада, када би се хтело изложити већим финансијским издацима, па и тада је питање, да ли би дала резултате, које би се њоме хтело постићи.⁴¹⁾ Пред Нар. скуп. је у погледу ове мере наступила измена утолико, што је изостављено, да власт може накнадно (т.ј. после издржане казне) засебним решењем ставити некога под заштитни надзор.

У погледу забране посеђивања крчма можемо приметити толико, да се § 40. пројекта могао много боље стилизовати, да се послужило стилизацијом § 55. кз. Последњи став овог прописа, који говори о објави ове мере преко листова, треба избацити као незгодан и непотребан. Што се пак тиче практичне примене ове мере важи углавном исто оно, што смо казали и за заштитни надзор, тако да ће у великим градовима примена ове мере и њена важност бити свакако од врло проблематичне вредности. У погледу мере одузимања ствари треба усвојити стилизацију §-а 59. кз, јер овако стилизиран § 41. пројекта може значити и конфискацију имовине као засебну меру, како је она предвиђена речимо у пројекту чехослов. кз. На концу можемо споменути да у појединим прописима није требало појединачно наглашавати, да се дотична мера примењује само онда када је то закон изречно предвидео. По Пројекту се наиме све мере безбедности примењују само онда, када је то закон изречно предвидео, па је онда било једноставније да се у § 36. само дода „... а које се примењују само онда када је то у закону нарочито наглашено“, чиме би отпала непотребна понављања.

§§ 43—47. Прописи о одмеравању казне престилизирани су утолико, уколико је то било потребно да се доведу у сагласност са општим кз, а у исто време да одговарају природи иступа као врло лаких кривичних дела. При томе је § 43. пројекта дословно преузео ст. 1. § 70. кз. Из ст. П. § 70. кз. који је донекле у § 43. пројекта престилизиран испуштени су неки ставови тако н. пр. „држање учиниоца после учињенога дела.“ Из Образложења се не види ради чега је то учињено, а није било никакве потребе да се то чини. Коначно ст. III. § 70. кз. је у целости испуштен, иако

⁴¹⁾ Детаљније у нашем „Заштитни надзор“ ц. д.

ни за ово нема никаквог оправданог разлога. Јер код изрицања новчаних казна по иступима може исто тако бити од знатне важности питање имовинске способности учиниоца; ради тога би и пројекат могао у свој § 43. унети поменути став и тиме тај пропис употпунити, као што га је унео и наш кз за разлику од Пројекта кз. за Србију од 1910. г., који тога става уопште није имао.⁴²⁾ У § 44. уводне речи боље би било ставити онако, како је то учињено у кз, дакле: „ако власт нађе“ уместо како каже пројекат: „кад се нађе“ (једнако и пројекат срп. кз, од 1910. „ако се нађе“). У § 45. требало би испустити реч „укор“, утолико пре, што код иступа у особито лаким случајевима збиља није потребна никаква казна.

§ 45. нормира поврат и узима у обзир само тзв. посебни поврат. По нашем мишљењу код иступа не би требало узимати у обзир само посебни поврат нити правити разлику у казни између општега и посебнога поврата него за сваки поврат предвидети да се може учинилац казнити строже. Не слажемо се ни с тиме да поврат макар и код иступа буде само факултативна отежавајућа околност него ју треба предвидети као облигатну. Иначе овај пропис пројекта био би донекле у неслагласности са кз с обзиром да кз нормира поврат само код тежих казна, а не и код лакших, н. пр. новчане (§ 76 кз). Доследно томе код иступа онда не би требало уопште поврат предвиђати као отежавајућу околност, јер ако за ово нема потребе код лакших случајева из кз, онда поготово нема за то потребе када су у питању иступи. Али ми налазимо да је пројекат добро поступио што је код иступа предвидео поврат као отежавајућу околност, а то је наше гледиште у сагласности са нашим гледиштем, које смо по овом питању заступали и уз кз.⁴³⁾ На концу ових прописа можемо споменути да би било конзеквентније да је пројекат поред поврата предвидео и прописе о поштравању казне у тежим случајевима. Јер коликогод постоје разлози за ублажавање исто тако могу постојати и разлози за поштравање без обзира што су у питању иступи.

§§ 48—49. Код реалног стицаја иступних дела усвојен је систем кумулације са разлога, што су, како се то каже у Образложењу, иступне казне незнатне. Ипак ми налазимо да овај разлог није био довољан да се и овде чине било каква отступања од кз. Срп. кз. је код стицаја усвојио систем кумулације с тим, да се за случај разних казна све казне имају претворити у казну једне врсте (§ 323). ПКЦ у § 14 in fine предвиђа, да се код стицаја иступа може казна

⁴²⁾ 1 58. Пројекта кз за Србију од 1910.

⁴³⁾ Види наш „Одмеравање казне“, Мјесечник за јануар—фебруар 1938, стр. 20.

затвора изрећи до три месеца, а новчана казна до 500 франка, али нам та одредба не изгледа препоручљива.

§§ 50—52. У прописима пројекта о условној осуди одмах у наслову срећемо један новитет, јер ту се она не зове „условна осуда“ него „условна казна“. Са овом изменом у односу према кз не можемо се сложити са следећих разлога: а) што нема никакве потребе да се у пројекат зак. о иступима уноси таква измена у називу све дотле, док се иста не би евентуално спровела и у кз; прописи о условној осуди имају сразмерно велико значење и ради тога није препоручљиво да се пројекат и кз у њима разилазе тамо, где то не траже потребе иступних дела; б) што налазимо да назив „условна казна“ није тачан. У нашој кривично-правној литератури у последње време се о томе водила дискусија, при чему се може рећи, да је превладало мишљење за назив условна казна, с обзиром да би тај назив више одговарао ономе, што стварно претставља институција условне осуде нашег кз. Ми смо заступали супротно гледиште и за исто изнели своје разлоге, које овде не можемо понављати;⁴⁴⁾ в) што је напосе по пројекту зак. о иступима предвиђено, да се учинилац сматра непорочним, па онда то поготово вреди и код условне осуде после успешно издржаног рока кушње. У погледу временских размака мислимо да је рок кушње од три до шест месеци довољан. Иступи као лака кривична дела обично не остављају никакве теже последице, па се према томе ни не памте у околини да би то био разлог за неки дужи рок кушње. Исто тако не би требало у погледу некажњивости да се ставља сувише дугачак рок, довољно је ако тај временски размак износи и годину дана. Ствар је самих власти да не признају благодат условне осуде лицима која то нису заслужила, па како су иступи врло лака кривична дела, то се овде може властима оставити прилично велика слобода у одлучивању. У погледу околности о којима власт има водити рачуна при одлучивању, да ли ће изрећи условну осуду или не, а које су егземплифкативно побројане, боље би било да су дословно наведене из кз, што важи и за последњи став тога законског прописа (сем разуме се временског размака, који мора да се преудеси према иступима и њиховој специјалној природи). А што се тиче накнаде иступним делом проузроковане штете ми и код иступа заступамо гледиште, које смо заступали у погледу кривичних дела предвиђених у кз, а које смо детаљно образложили у неким својим чланцима. Овде можемо споменути само толико да накнада кривичним делом

⁴⁴⁾ Види наша „Расматрања о условној осуди“, ц. д. где смо детаљније изнели своје разлоге као и разлоге противника, које смо покушали побити.

проузроковане штете игра врло велику улогу, а код иступних кривичних дела утолико пре, што се та дела врло често врше, па би свако занемаривање те накнаде могло лоше утицати на правна уверења народа и стварати нерасположење према властима.⁴⁵⁾ Према томе накнада иступним делом проузроковане штете била би услов за доношење условне осуде, дакако, уколико је учинилац према својим имовинским способностима кадар да исту накнади. У самом пројекту треба изменити правило, по коме се за накнаду иступом проузроковане штете може одредити нов рок, јер за ово нема никакве потребе нити такав условно осуђени заслужује да му се тај нови рок одобрава, сем ако би се доказало, да никако није био у могућности да плати. Уз § 52. можемо приметити: став II., по којем је власт могла за време кушње одредити заштитни надзор избачен је из пројекта, када је овај дошао пред Нар. скупштину. Налазимо да је ово сасма умесно учињено, утолико пре, што заштитни надзор нема никакве практичне вредности ни код кривичних дела из кз, како смо то напред нагласили, а поред тога код иступа поготово не би имао никаква смисла ни разлога, сем што би га управне власти могле злоупотребљавати и у ствари путем тога законског прописа понова увести полицијски надзор.⁴⁶⁾ Последњи став § 52. треба изменити. Како се код иступа сматра да је лице осуђено за иступ непорочно, то нема ни потребе да се додају оне речи „сматраће се да кривац није био ни осуђен на казну” него само рећи „није ни био осуђиван”. Иначе овде пада у очи, да је пројекат употребио израз „није ни био осуђен”, а не како то каже кз: „није ни осуђен”. Другим речима дејство би наступало ех тупс, а не ех пупс, чему овакав начин изражавања више одговара. Вероватно да је то учињено и под утицајем извесних примедба проф. Доленца, о чему смо говорили у нашем већ поменутом чланку о условној осуди.⁴⁷⁾ §§ 53—54. Пред Нар. скупштином § 54. доживео је измену утолико, што се иступно кажњена лица сматрају непорочним.

⁴⁵⁾ Види наш „Оштећени кривичним делом”, Полиција за јули, август и септембар 1937. и „Одмеравање казне”, ц. д.

⁴⁶⁾ Детаљније у нашим, Заштитни надзор и Расматрања о условној осуди, ц. д.

⁴⁷⁾ Вукчевић, ц. д. 411, погрешно наводи, да пројекат у својем § 50. (о условној казни) уноси један „нов правни термин, а то је кушња”, па како тај термин „избија накнадно, без икаквог даљег прецизирања”, то му се смисао може наћи једино „из везе три законска параграфа”. Свакако да је Вукчевић овде заборавио, да израз кушња није баш тако нов, јер га познаје кз, који га у §§-има 67 и 68. употребљава више пута, а онда је логично да га употреби и пројекат зак. о иступима.

§ 55 који говори о иступима осуђених лица, које ови учине за време издржавања казне, може остати неизмењен.

§§ 56—58. Застара права на гоњење за иступна дела од шест месеци као и права на извршење казне и мера безбедности у року од године дана (§ 56) на своме је месту као и остали прописи, који су узети углавном из кз. ЈПКЦ у § 15. предвиђа као рок застарелости шест месеци и тај је рок исти како у погледу права на гоњење тако и у погледу права на извршење казне. Ово је у сагласности са одговарајућим кз, који не познаје временску разлику застарелости између права на гоњење и права на извршење казне код преступа и злочина, као што и пропис нашега пројекта одговара опет прописима нашег кз, који код злочина и преступа чини између једног и другог права временску разлику.

§ 59. У Народ. скупштини донета је измена овог законског прописа утолико, да се од приватне тужбе после саслушања туженика може одустати само по пристанку туженога, Не видимо за ову измену никакав оправдан разлог, а ако је у питању шиканирање туженога томе се доскаче на тај начин, што би тужилац био осуђен на плаћање трошкова уколико тужени није прихватио одустанак.

Посебни део

VII Опште примедбе. — Пројекат се у свом посебном делу без сумње држао Пројекта срп. кз. од 1910 год., који је садржавао међу т. зв. преступним кривичним делима и велики број иступних кривичних дела обзиром да у том пројекту није била предвиђена тројна деоба кривичних дела. Поред тога као основица служио је и Срп. кз. (част трећа) који је у погледу иступа и данас на снази, при чему је усвојио низ прописа предвиђених у том закону. Дакако да су пројектанти приликом усвајања тих прописа срп. кз. исте у извесном погледу дотерали, тако да су одговарајући прописи пројекта у односу према садањем срп. кз., части трећој, боље и јасније стилизовани. У исто време пројектанти су настојали дати логичнији смештај појединим прописима, како би ти прописи били смештени у главе, које одговарају садржини дотичних прописа. На концу, у погледу појединих глава угледали су се пројектанти на наш кз., уколико то дозвољава природа иступних дела и сама врста тих иступа. Не треба напоменати да постоји цео низ иступа, који су предвиђени у специјалним законима, а који ће морати у тим специјалним законима и остати с обзиром на њихову нарочиту природу. Све те иступе не би ни било могуће, а не би одговарало ни стварним потребама, сместити у један законик. Према томе пројекат садржава само она иступна дела, која се јављају

као иступи више-мање опште природе и који се јављају као такви чак и у оним случајевима, у којима изгледа да би се могли сместити и у специјалне законе. Исто тако не може бити ни мало сумње у то, да у пројекту нису садржани многи иступи, који се јављају у свагдањем животу, а које би требало унети у закон о иступима. Свакако да ће практични живот најбоље показати, у којој су мери пројектанти успели у своме раду да обухвате сва делања, која се јављају као делања општег карактера, као што се с друге стране мора рачунати с тиме, да ће пројекту и када постане закон бити потребне сталне допуне услед повећавања броја иступних делања, која се буду јављала у свагдањем животу. На концу, примена тога закона, а поготово закона ове врсте, најбоље ће показати, да ли и у колико овај пројекат одговара стварним потребама, као што с друге стране не може бити сумње и у то, да ће се у току практичне примене врло често показати, да би за извесна иступна дела требало изменити апстрактно предвиђену казну у закону, било да се та казна има повисити или снизити.

У посебном делу намеће се једно важно питање, а то је, да ли је раздеоба на поглавља, како ју спроводи пројекат била потребна или не. Свакако да су пројектанти мислили оваквим сврставањем појединих иступа у одговарајућа поглавља дати бољи преглед самог законика као и у њему предвиђених иступа. Друго је пак питање, да ли је начин на који су они то спровели добар или није. Факат је да су они у погледу ове раздеобе, колико је то било могуће, ишли стопама нашег кз. настојећи да створе сва она поглавља, која има и кз. у својем посебном делу. Уза све то ово нису могли спровести до краја са простог разлога, што постоје у кривичном законнику таква делања, која се никада не јављају у таквој форми да би се могла сматрати иступним делањима, услед чега пројекат није могао имати ни одговарајућа поглавља. Поред тога у погледу извесних других врста кривичних дела јављао се релативно врло мален број иступа те врсте — апстрактно предвиђених у пројекту — да не само што није било потребно за њих стварати самосталне главе него и да се макар и онако на силу такве главе установљавало сам пројекат би био и сувише незграпан и непрегледан. Јер на концу било би ту и таквих случајева, где у целој глави не би било више него само један законски пропис, један параграф односно једно иступно дело. Али и у таквим случајевима пројектанти су настојали одржати извесну сагласност са кз., па су у самом наслову дотичне главе, у којој се налазио један такав пропис, стављали одговарајући назив дотичне главе из кз. Ипак мислимо да су пројектанти ту били претерано конзеквентни. Не смемо наине заборавити да је и сам КЗ. стварао извесне главе у свом посебном делу, које су опет

садржавале доста прописа односно злочина и преступа, који нису имали никакве везе са насловом дотичне главе; н. пр. кривична дела противу брака и породице и ост. У настојању да се тим прописима нађе места у некој глави, а како нису имали одговарајуће главе, они су та дела трпали у ону главу, која им је изгледала најзгоднија за дотично кривично дело. Да се таквим поступком није добило у прегледности самог закона не треба напосе наглашавати. Поготово то важи за пројекат закона о иступима који је у овом погледу имао још куд и камо већих потешкоћа, јер му је избор одговарајућих иступа био много мањи односно разноврсност иступа била куд и камо већа. Услед тога пројекат се могао и требао само до извесне мере држати распореда, који постоји у КЗ., док је баш овде требало у интересу прегледности и јасноће отступити од КЗ., и предвидети низ иступних дела кратко побројаних у појединим параграфима, када је већ нашао да треба сваки иступ засебно описати. Овако он је без потребе направио један гломазан распоред кривичних дела иступне природе према главама, чиме је изгубио више у прегледности него што је то било потребно с обзиром на незнатност иступних дела. Ми не можемо очекивати, барем не за још јим бројем умножавају тако да су допуне закона о иступима имати саме свршене правнике. Али баш кад би и постојале такве могућности још увек је велико питање, да ли је згодно и потребно да се један закон о иступима разрађује онако, како се то разрађују кривични и грађански законици. По нашем мишљењу овакво разрађивање је непотребно и бескорисно са следећих разлога: а) што се ни најбољом разрадом не могу обухватити сви иступи, макар и само опште природе; б) што се иступна кривична дела стално својом бројем умножавају тако да су допуне закона о иступима тако рећи редовна потреба; в) што се таквим системом ствара сувише велика непрегледност иступних дела; г) што су иступи веома лака кривична дела и ради тога се не може ни захтевати да законодавац свако од тих делања предвиди са свима његовим нијансама и да за свако одређује и засебно казну. Ради тога треба сваки закон о иступима да избегава опширност и нагомилавање и насупрот томе да настоји бити по могућности што краћи и прегледнији. У томе циљу мора се у таквим законима предвидети све случајеве који долазе у обзир (не треба понова наглашавати, уколико је то могуће, што се само по себи разуме) у основним цртама, а не да се ствара цео низ појединих тачно описаних иступа. Јер ако се буде стварао цео низ тачно описаних иступа, онда ће тек да остану многа делања, која неће бити обухваћена законом, док би у овом другом случају властима било омогућено кажњавање свих случајева дотичне врсте. Тако н. пр. ако се ради о повредама погребних прописа или слично, довољно је ка-

зати: „Ко се огреши о погребне прописе и т. д. казниће се“. На тај начин засебно би били изнети и описани само они случајеви, за које се за овакво засебно описивање укаже потреба.

Пројектанти су у посебном делу без икаква видног разлога стављали поједине прописе у главе, у које они нису спадали него би по својој садржини пре спадали у неку другу главу, која исто тако постоји у пројекту. Ова појава је у толико чуднија, што су баш тиме одговарајући прописи у нашем КЗ. као и у Пројекту срп. кз. од 1910. год. стављани на право место, па ако су пројектанти збиља сматрали да им у дотичним главама није место, онда су требали у образложењима тај свој поступак мотивисати. Тако рецимо у глави, која носи наслов: Иступи против јавног морала и породице, налазимо прописе, који несумњиво спадају у главу односно иступе против општег здравља, као што је то случај са §-ом 130. и ост. Тиме су пројектанти без потребе вршили размештај појединих прописа на штету лакшег сналажења у самом закону.

Пада у очи да Пројекат у појединим прописима посебног дела редовно спомиње најпре казну затвора, а онда тек новчану казну као лакшу, дакле и пр. казниће се до десет дана затвора или новчано до 500 динара. Иако је ова примедба, можда, од споредног значења, ипак морамо истаћи да овај начин изражавања може имати и своје практичне последице. Јер овим истицањем казне затвора пре новчане казне примењивачима овог и нехотице ће се наметати сугестија као да закон првенствено жели да се примењује казна затвора, а тек на другом месту новчана казна. Ми смо већ и раније нагласили да би у погледу иступа требала у практичној примени да побеђује новчана казна. Ради тога би било згодније да и сам пројекат у својим прописима првенствено наглашава новчану казну, а тек на другом месту казну затвора. Све ово, дакако, уколико се не би усвојио наш раније истакнути предлог, да се код свих иступних дела предвиди казна затвора и новчана казна и да се онда у једном законском пропису општега дела нагласи, да свуда где је предвиђена новчана казна може власт применити и казну затвора у одговарајућој висини, чиме би се, као што смо казали, избегло непотребно понављање. Поред тога, уколико би се одбило усвојити овај наш, мало пре истакнути предлог, пројекат би могао избећи ону своју монотонију т.ј. оно стално понављање затвором до толико дана или новчано до толико динара и на тај начин, да уопште избегне изједначавање затвора са новчаном казном. Познато је наиме да новчане казне теже погађају сиромашне него богате слојеве грађана и да услед тога треба како судовима тако и осталим властима омогућити да о томе приликом изрицања својих одлука у

сваком конкретном случају могу водити рачуна. Осим тога казна затвора не може бити једнака са прерачунатом казном у новцу, јер се у највећем броју случајева, да не кажемо увек, она много теже осећа од новчане казне. Стога би било препоручљиво да се у пројекту и то у једном пропису општег дела предвиди, да власти могу уместо новчане казне изрећи казну затвора, а да им се при томе не наређује да казна затвора мора и може бити у висини одговарајуће новчане казне т.ј. за сваких 50 динара један дан затвора, чиме би свакако била фаворизирана новчана казна, а властима би се пружала могућност да казну затвора умере према потребама сваког конкретног случаја. У овој ствари неби се смели пројектанти позивати на наш КЗ. са простога разлога што је исто тако природно да КЗ. првенствено истиче н. пр. казну затвора па тек онда новчану казну с обзиром на то, да он предвиђа тежа кривична дела — злочине и преступе — тако да се по њему казна затвора у ствари јавља као правило, а новчана казна као изузетак. Насупрот томе у једном закону о иступима новчана казна треба бити примарна, а казна затвора секундарна, услед чега смо и предложили да се то у пројекту већ и спољним начином истакне. Уколико пак пројектанти не би усвојили ни то гледиште да је новчана казна у пројекту закона о иступима првенствена казна, онда је могућа и трећа комбинација т.ј. да се код оних иступних дела, код којих пројектанти сматрају да ће (апстрактно говорећи) долазити у обзир првенствено казна затвора наглази најпре казна затвора, а онда новчана казна, док код осталих да се уради обратно. ПКЦ у свима својим прописима посебнога дела наглашава првенствено новчану, а тек онда казну лишења слободе.

У посебном делу пројекта треба разликовати две врсте прописа. У прву врсту спадају они прописи, којима су инкриминисана делања, која су више-мање инкриминисана и у КЗ., тако да у КЗ. постоје за таква делања одговарајући прописи, при чему се, дакако, у иступним прописима инкриминишу лаки облици дотичних делања. У другу групу спадају остали прописи. У погледу прве групе прописа пројектанти су, по нашем мишљењу, требали да се строго придржавају правила, да та делања формулирају онако, како су формулирана у КЗ. уносећи унутра само оне ставове, који су потребни за формулисање иступа као таквих. На КЗ. радили су наши најбољи криминалисти и он је у суштини својој један веома дотеран закон. Већ ради тога нема потребе његове прописе и стилизацију мењати, сем ако би то вршила лица чије високе научне квалификације пружају гаранцију, да ће те измене значити један напредак заснован на најновијим резултатима науке кривичног права и угледајући се евентуално на друге пројекте и законе о иступима најновијег

датума. Нама изгледа да се пројектанти нису увек држали тога правила и да су на много места претилизирани извесне прописе, које су могли наћи добро стилизоване у КЗ., при чему су редовно давали једну редакцију која знатно заостаје за оним из кривичног законика.

Као и сваки кривични законик, још више онда закон о иступима редовно има и своју политичку позадину. Политички моменти у таквим законима јављају се у већој или мањој мери зависећи о политичким приликама које владају у дотичној земљи. На тај начин кривични законици, а с њима у вези и закони о иступима, пружају у извесном погледу слику политичког уређења дотичне државе. Ова појава је нарочито уочљива у т. зв. ауторитарним државама. Ту се отворено наглашава да је кривично право само наличје државног права, да и у кривичном праву, а с тиме у вези и у кривичном законнику, политика мора имати примарну улогу. Јер кривични закони са својим строгим санкцијама служе као најбоље и најефикасније средство за сузбијање деструктивног рада антисоцијалних и асоцијалних елемената. Следствено томе и закон о иступима има служити истоме циљу. Иако он сам по себи предвиђа релативно незнатнија кривична дела, мање нападе на правни поредак, ипак ти напади могу имати и тежих последица. Ти напади су наине многобројни и редовна појава у свагдањем животу; они у сваком случају изазивају поремећаје правног поретка и када би узели великога маха својом многобројношћу и учесталосту без сумње би претили и то у великој мери нормалном развијању правног живота и поретка. Закон о иступима је ту да предвиђањем одговарајућих санкција сузбије ове нападе. Али тиме у исто време један овакав закон дубоко задире у живот народа и погађа грађане — макар и лакшим санкцијама него кривични законик — али чешће и на сваком месту. А онда ништа природније и логичније него да га и врховна власт у држави често искоришћује у своје политичке сврхе. Помоћу њега влада може преко подређених власти вршити снажан, често непожељан утицај на грађане, да би постигла своје моментане, по њу врло важне циљеве, који иначе немају никакве непосредне везе са потребама државе и одржавања правног поретка. Ту судбину не може избећи ни један закон о иступима, па је неће избећи ни овај наш пројекат, ако једном постане закон. Само не бисмо били објективни ако не признамо, да су напади, који су са те стране учињени против овога пројекта, по нашем мишљењу, каткада били и претерани. Без обзира на околност да у пројекту постоји низ прописа, о којима би се дало доста расправљати, па и успешно бранити супротна гледишта, ипак у суштини пројекат није израђен тако, да би му се могла пребацити

једна изразита политичка тенденција, која би га битно издвajaла од сличних закона и пројеката.

Пројекат у посебном делу код појединих прописа употребљава изразе „умишљај“ и „намера“. У нашој кривично-правној литератури је већ одавна одомаћен израз „умишљај“ који одговара латинском изразу „долус“. Што се пак тиче изрази „намера“ он претставља т. зв. квалифицирани долус т.ј. умишљај који је мотивиран последицом. Према томе гдегод се кажњава извесно делање које је учињено са умишљајем логично је да се кажњава и када је исто то дело учињено са квалифицираним долусом, дакле намерно. Следствено томе нема потребе уз умишљај спомињати и намеру, јер је то непотребан плеоназам; само када би се у законском пропису изречно тражило да је делање учињено са квалифицираним долусом онда би то требало у дотичном законском пропису нагласити. Ради тога н. пр. у § 148. ст. IV. пројекта није потребно рећи: „... дело извршено умишљено односно намерно“ са разлога, што се случај намерног извршења сам по себи подразумева и поред тога што овде изгледа као да пројектанти умишљај и намеру сматрају идентичним појмовима. Уосталом и у самом нашем КЗ ови изрази се не употребљавају увек конзеквентно, јер се често пута уместо изрази умишљај употребљава израз намера као н. пр. у §-у 58. Кз, као што се с друге стране и израз намера не употребљава увек у техничком смислу него често значи само циљ у којим је кривично дело извршено.¹⁾

У појединим прописима врло често имамо случајева, у којима би требало мењати поједине изразе или чак и стилизацију; тако н. пр. у § 69. тач. 1, да се каже уместо „без оправданих узрока“, „без оправданих разлога“, што важи и за тач. 3. истог законског прописа. Или н. пр. у §-у 128. да се каже уместо: „Ко умишљено дете или млађег малолетника наводи“ „Ко дете или млађег малолетника умишљено наводи“.

Посебни део пројекта (Материјално-правни прописи) раздељен је на 7. глава, од којих глава десета има два раздела: иступе противу лица као први и иступе противу имовине као други раздео. Наслови појединих глава доведени су у извесним случајевима у сагласност са Кз., тако да наласимо у пројекту, главе, које у целисти одговарају извесним главама из кривичног законика. Али како нарочита природа иступних дела није тражила онај број глава, који постоји у посебном делу Кз., то су извесне главе у односу према кривичном законнику сасма отпале, док су друге главе здружене заједно у једну главу с обзиром да би иначе извесне од њих

1) Види наш чланак: Долус и кулпа у нашем кривичном законнику, Архив бр. 1 за јануар 1936 год. стр. 56 и сл.

садржавале сувише мален број прописа, каткада чак и само један пропис. Тако глава 4., која носи наслов: Иступи против државне безбедности и државног јединства, одговара глави 12. Кз., која носи наслов: Кривична дела против опстанка државе и њеног уређења. Глава 5. под насловом: Иступи против власти и њеног рада, одговара глави 13. Кз., која носи наслов: Кривична дела против државне власти. Глава 6. под насловом: Иступи против јавног мира, поретка и саобраћаја, одговара глави 15. Кз., под истим насловом као и донекле глави 18. Кз. Глава 7. под насловом: Иступи против опште безбедности људи и имовине, одговара глави 17. Кз., са истим насловом једино што Кз. употребљава уместо израза безбедност израз сигурност. Можемо овде приметити, да је израз безбедност уобичајен у бившој Србији, док је осталим крајевима Државе више-мање непознат, па би и пројекат боље учинио да се послужи овим другим изразом, који је познат у свима крајевима; ово утолико пре што један закон о иступима мора и у језичном погледу свакако бити ближи грађанима него и сам кривични законик. Глава 8. под насловом: Иступи против општег здравља одговара глави 23. Кз. под истим насловом. Глава 9. под насловом: Иступи против јавног морала и породице, одговара глави 24. Кз. под истим насловом и глави 25. Кз., која у своме наслову има и израз „брак“. Глава 10, под насловом: Иступи против лица и имовине одговара и то: I. раздео те главе глави 21. Кз., која носи наслов: Кривична дела против личне слободе и сигурности, а II. раздео одговара глави 27. Кз., под истим насловом. Поред тога у глави 10 садржани су и прописи, који се у Кз. налазе у глави 16, Кривична дела против живота и тела, глави 26: Кривична дела против части. Према томе у пројекту не постоје ни главе, а ни поједини иступи, који би одговарали главама односно делима предвиђеним у глави 14, Кривична дела против правосуђа, глави 19, Прављење лажних исправа и мера, глави 20, Прављење лажних новаца, глави 22, Повреде туђих тајни и глави 28. Кривична дела против службене дужности.

Реформа Пројекта закона о иступима потребна је и у посебном делу и та реформа би се имала односити како на сам систем пројекта тако и у погледу појединих прописа. У погледу појединих прописа реформа би била потребна у два правца: прво да се преиначе, допуне односно престилизирају они прописи, који иначе спадају у закон о иступима, који дакле предвиђају делање иступне природе. С друге стране опет да се из пројекта избаце сви они прописи, који у њега не спадају с обзиром да садржавају делања, које како са правних тако и са социјалних разлога треба ставити међу иступе, а по нашем мишљењу то би били следећи прописи: §§-и 60, 61, 66, 71. тач. 3, 87, 95. тач. 5, 96. од. I, 117, 126 (делимично),

130, 135, 140, 141, 142, 143, 144, 151, 152 и 153, о чему ће код дотичних прописа бити детаљније говора.

Како у погледу општег дела материјално-правних прописа, као што смо већ и раније истакли, тако и за посебни део ових прописа дато је једно тако кратко и штуро образложење, да оно једва може било чему послужити. Иако иступи претстављају најлакша кривична дела ипак при изради закона о иступима требало је да пројектанти спреме једно опширније образложење, из кога би се у првом реду видело, који су им закони односно пројекти служили за пример као и разлози са којих су усвајали односно нормирали извесне прописе, ради чега је изведена одговарајућа систематизација појединих иступних делања према одговарајућим главама и остало. Ово утолико више, што, као што смо то и раније нагласили, закон о иступима спада међу оне законе, који у практичном животу најчешће долази до примене. У исто време то је закон широких слојева народа и ако и за један закон за закон о иступима се може рећи, да је то закон једног народа, по којем тај народ живи и према коме мора да се управља. А такав закон треба за времена подвући широј дискусiji, а не да се он доноси на брзу руку, без довољне сарадње стручних лица, без довољног проучавања и критиковања. Па да су пројектанти уз сами пројекат дали једно исцрпно образложење свакако да би то имало две предности: а) у позитивном правцу, што би се на време развила дискусија, у којој би се многи и многи прописи претресли и на тај начин допунили или евентуално као непотребни испустили, и б) што би отпала дискусија о оним прописима пројекта, који су јасни и умесни, који одговарају данашњим схватањима науке кривичног права и потребама наше средине. Овако ће се догодити, да пројекат неће бити у довољној мери подвргнут критици не само стручних лица него и шире публике, која би често имала да стави многе примедбе на овакве законе. Па када се томе дода да је до текста овога пројекта сразмерно доста тешко доћи онда је поготово јасно, да би пројекат врло лако могао постати закон у своме садањем или у главном садањем облику, што никако није пожељно ни препоручливо.

VIII Иступи против државне безбедности и државног јединства.

— Иступи предвиђени у овој глави свакако имају велике сличности са одговарајућим преступима и злочинима предвиђеним у КЗ. и у Зак. о зашт. јав. без. и поретка у држави (Ззд). По себи се разуме у случају да би дошло у питање, да је једно од тих делања предвиђено у два или евентуално у сва три од мало пре поменутих закона да у првом реду долази у обзир Ззд (чл. 24), затим Кз, а на концу тек Закон о иступима. Другим речима ако

би неко делање било инкриминисано као иступно, а у исто време и као преступно (или можда чак и као злочино) по Кз. Ззд. у том случају би се имало учиниоца казнити казном предвиђеном за то делање у одговарајућем законском пропису Ззд, који у случају колизије прописа ових закона првенствено долазе у обзир.

Закон о заштити државе изазвале су изаратне прилике, а нарочито несређено стање које је владало у појединим државама. Услед тога власт је била принуђена да нарочитим санкцијама сузбија то нездраво стање, да би на тај начин онемогућила разорно делање антисоцијалних или тачније речено антидржавних елемената, чији рад може по државу бити веома опасан, ако се не би сузбијао другим санкцијама сем оних, које су предвиђене у редовном кривичном законик. Услед тога логички следи да су такви закони пролазне природе т.ј. имају важити само дотле, док траје абнормално стање ради кога су и донети. У вези са доношењем оваквих закона следи као даља последица укидање многих слобода грађана, а тиме у вези и правна сигурност грађана заједно са свима гаранцијама, које пружа редовни кривични законик. Наша држава, поред толиких других држава, које су и пре ње и после ње донели сличне законе, била је године 1929 присиљена да прибегне овом средству. Али поред таквих делања, која претстављају тешка и то врло тешка кривична дела ове врсте и која су предвиђена у напред поменутих законима — у кривичном законик и закону о заштити државе — постоје кривична делања исте врсте, али која се јављају у знатно блажем облику и која се услед тога могу инкриминисати и у закону о иступима. Потребна инкриминације таквих делања оправдава се првенствено политичким приликама у дотичној држави. Иако се та делања јављају у врло лакој форми ипак се осећа потреба да их се инкриминише у закону о иступима утолико пре, што се у врло много случајева не може успешно доказати постојање неког тежег кривичног дела, услед чега ће иступно кажњавање ипак служити као неко макар и слабије сретство за сузбијање таквих делања. Коначно државна сигурност и државно јединство претстављају највећа правна добра у свакој држави, која треба у сваком погледу чувати и штитити. А када су у питању такве вредности, онда сваки грађанин и сваки странац мора бити веома опрезан и чувати се да на било који начин повреди односно запрети тим правним добрима, па чак и онда када би на први поглед изгледало као да се ради о тако безвредним и безначајним саопштењима, која за онога, коме се дају, не могу имати баш никакво значење. Ово тим пре што се не сме препустити грађанима да они од случаја до случаја цене, да ли једно саопштење овакве природе може имати неког значења или не односно да ли се може искористити на штету државне сигурности. Поред тога иза овог малог и ситног криминала врло често се баш у овој групи кривичних дела крије много тежи и опаснији криминал, да

и не наглашавамо да се тим путем у сваком случају може прећи у већи криминал. Услед тога указује се оправдана потреба да се такав криминал још у своме почетку сузбије како не би служио било као потстрекавање и куражење на тежи криминал ове врсте било као сретство да би се на тај начин тежи криминал прекрио и учинилац спасио сваке казне.

Владин предлог је у овој глави пред Народном скупштином доживео две измене. § 66. допуњен је тако, да се инкриминише излагање порузи државне заставе или знакова државне власти. Исто тако допуњен је и § 68 тиме, што се инкриминише скупљање прилога, ако се оно врши за лица и друштва у иностранству која раде противу интереса државе, народног јединства или сеју мржњу, док је по владином предлогу забрана била протегнута на сва лица односно друштва у иностранству. Што се тиче измене истакнуте уз § 68. налазимо, да је могла остати забрана скупљања прилога за сва друштва и лица у иностранству, како је гласио владин предлог, с тим да управне власти могу дати одобрење за скупљање за таква лица или друштва, уколико се не ради о лицима и друштвима која раде противу наше Државе, нашег народног јединства и слично.

§ 60. У погледу самог текста овог законског прописа израз „без овлашћења“ могао би се и испустити, јер се сам по себи разуме; али пројектанти су га сигурно ради веће јасноће ставили. Као што смо рекли само по себи је јасно да ово давање података мора бити без овлашћења, као што се рецимо и даље по себи разуме да и то овлашћење мора дотично лице добити од за давање оваквих овлашћења овлашћенога лица. Јер лице које би таква саопштења давало странцима „са овлашћењем“ свакако да то ради сасма у складу са постојећим законима и према томе противправност његовог делања већ је самим тиме искључена. Ово утолико пре што је закон о иступима у § 15. у целости усвојио § 23. Кз, по којему не може постојати кривично дело (било злочино или преступно по § 23. Кз, било иступно по § 15. Пројекта зак. о иступима), када прописи јавног или приватног права искључују противправност делања. Сам овај пропис има извесне сличности са §§ 102. и 114. Кз. По § 102. Кз. потребно је да се ради о тајнама државним или о исправама и извештајима који се у државном интересу држе у тајности, док је по § 114. Кз. потребно да неко предузме какву меру ради давања извештаја којој страни држави или њеним поузданицима о војној одбрани Краљевине Југославије. Према томе § 114. Кз. има више сличности са поменутих законским прописом, да не рекнемо да су у извесном погледу идентични. По § 114. Кз. довољне су и припремне радње. Ако дакле и узмемо, да је постојање једног и другог законског прописа оправдано и да су према томе оба законска прописа потребна, онда нам ипак пада у очи велика разлика у погледу висине казне, апстрактно предвиђене у једном и у другом законском пропису. Док § 114 Кз. предвиђа казну

строгог затвора, која може ићи до 5 година (§ 39. Кз.), дотле пројекат закона о иступима предвиђа за то дело казну затвора највише до 30 дана или новчану казну највише до 1500 динара. Ради тога мислимо да је пројекат закона о иступима погрешно, када је и ово делање ставио међу иступна кривична дела, јер оно без сумње спада међу тежа кривична дела. Свакако да су пројектанти при стварању овога прописа имали у виду обавештења и податке који су од мањег значаја за војну одбрану. Уосталом и тај критериј је прилично неодређен; тако на пр. аеродроми су од великог значаја за војну одбрану, а ипак саопштења неком странцу, где се налази један аеродром, чије је место опште познато, свакако би претстављала лакши случај кривичног дела ове врсте. У нашој правној литератури је истакнуто и гледиште, да ће се по том законском пропису моћи кажњавати и за најбезазленије ствари²⁾. Тако баш случај са напред поменутим аеродромима чија су седишта више, мање свакоме позната и странци се могу о њима на релативно лак начин информисати. Али ми ипак налазимо, ко што смо у уводу ове главе казали, да је сваки грађанин дужан бити на највећем опрезу када примети да се неки странац интересује за било какве податке од значаја за војну одбрану и да се мора увек клонути тога да му такве податке даје. Сасма је другачија ситуација, када су у питању аеродроми, који служе у исто време и за војну и за цивилну авијацију, тада грађанин може странцу саопштити само толико, да је дотични аеродром за цивилне авионе и ништа друго. По себи се наима разуме да грађанин може дати странцу обавештења о томе где се налази аеродром са којег ће овај путничким авионом да се одвезе. Да ли се ради о једном или другом случају у сваком конкретном примеру фактично је питање, које власти имају у сваком случају који дође пред њих засебно испитивати.

§ 61. Овај законски пропис могао се просто спојити са §-ом 60. У један параграф, тако би гласили: „ Од значаја за војну одбрану или сигурност Краљевине “. Што се тиче „националних организација“ сасма је умесно приговорено, да је тај појам сувише широк и неодређен и управне власти би на основу њега могле подвести цели низ организација, за чији рад збиља није потребна толика тајанственост и сакривање. Према томе, ако се неким нарочитим организацијама и њиховом раду хтелo пружити специјалну заштиту, онда је било потребно тачно дефинисати, какве су то националне организације. Поготово напред речено важи за саме чланове тих организација, јер по тексту самог прописа изгледа, да се о тим члановима уопште не сме ништа говорити. Коначно можемо споменути да пројекат у §у 60 говори о странцима, док у §у 61. говори о поузданицима стране државе, па како је и појам „поузданика стране државе“ прилично нео-

²⁾ Вукчевић, цит. д. 419.

дређен, а и сами грађани ће врло тешко моћи сазнати, да ли је неки странац и поузданик те државе, то би, по нашем мишљењу, било много згодније да се у оба законска прописа говори само о странцима. Иначе се и за овај пропис пројекта може рећи, да би пре спадао у преступе него у иступе.

§ 62. Донекле му одговара § 109. Кз, али ипак више 123. Кз. § 123. Кз. предвиђа: а) да је неко неовлашћено ушао у једну тврђаву (дакле без обзира на то, да ли се догађај одиграо за време рата или у мирно доба; и б) да је уопште неовлаштено ушао у неко место, где је од војне власти приступ забрањен, али са тим, да је то учињено за време рата. Разликовање тврђава од осталих места је и по себи разумљиво, јер цивилна лица врло лако могу знати, да се у тврђаве не сме улазити. Према томе по пројекту зак. о иступима кажњава се само случај, када неко за време мира неовлаштено али са умишљајем уђе у место, где је од стране војних власти приступ забрањен. Налазимо да би било добро предвидети казну и за кулпозне случајеве овога иступа, тим више што је долус често врло тешко доказати, а у питању су простори од велике важности за војне власти. Ово утолико пре што војне власти редовно видно обележавају овакве просторе, тако да сваки грађанин може видети и прочитати, да је приступ у те просторије односно просторе забрањен.

§ 63. Извесну сличност има овај пропис пројекта са §-ом 121. Кз, али је много сличнији тач. 6. чл. 1. Зак. о з. држ. Разлика је између њих у томе, што тач. 6. чл. 1. Ззд. предвиђа да се прикупљање врши ради циљева означених у чл. 1. Ззд. Предвиђање заштитног надзора за случајеве из § 63 изгледа нам, независно и од нашег раније истакнутог мишљења о заштитном надзору, као непотребно. § 66. донекле одговара §у 165. Кз као и чл. 4 и 5 Ззд. § 165. Кз. стављен је у главу 15, која носи наслов: Кривична дела против јавног мира и поретка, докле § 66. Пројекта стављен у ову главу, иако пројекат има и напред поменућу главу иступа против јавног мира и поретка. Уосталом такав распоред је и умесан. § 165. предвиђа да неко јавно на зборовима или на јавним местима дражи један део народа против другога, па у толико има у тој глави и своје одговарајуће место, јер поред тога предвиђа не само стварање племенског него и верског раздора као и раздора међу појединим редовима. Насупрот томе §§ 66. пројекта нарочито наглашава државно и народно јединство, слогу међу племенима, непријатељско расположење према Држави, па је утолико и правилније да га се стави тамо, где су га и ставили пројектанти. Чл. 4 Ззд. предвиђа међу осталим и случај, када неко проноси или износи лажна твђења, да би изазвао расположење за племенску раздвојеност и племенски раздор.

Самом пропису пројекта може се првенствено приговорити, да би по тежени делања, које се у њему инкриминише, пре спадао у преступе него иступе. Ово утолико више што је један део његов већ предвиђен у Ззд. као преступно кривично дело. Уоста-

лом измишљање и ширење гласова, којима се поткопава народно јединство и слога међу племенима, изазива верска нетрпељивост и коначно испољава нерасположење према Држави, а који су гласови поред тога и лажни, збиља нису тако безазлена кривична дела, да би их се могло стављати међу иступе. Ово важи утолико више што верски и племенски моменти играју још увек важну улогу у нашем друштву, па би шта више таква делања могла имати и те како тешких последица. Исто то вреди и за ст. II. овог законског прописа, који говори о исмејавању или омаловажавању Државе, државног или народног јединства, дакле ствари, које наши грађани сматрају светињама. Без обзира на политичке прилике у земљи и све остало вршење таквих делања треба енергично сузбијати сретствима кривичног законика тј. третирају их у најмању руку као преступе; у противном стављањем оваквих делања међу иступе постићићемо само то, да ће и саме те светиње постепено постати смешне и безвредне. Ако неко може исмејавати нашу Државу и то у њој самој на очиглед толиких грађана, за које она претставља највећу вредност, а да при томе не рескира више него да добије 30 дана зтвора, онда је збиља и ауторитет Државе као такве пао на врло низак ниво. Коначно нема сумње да овај пропис може бити врло незгодан примењиван од стране власти, а напосе га се може искоришћавати у политичке циљеве. А то ће првенствено бити случај ако се задржи такав пропис у закону о иступима, где ће имати две лоше стране: прву да ће се искоришћавати у политичке циљеве и другу да у њему апстрактно предвиђена казна не одговара тежини самог дела, тако да ће тамо где овакво дело буде учињено само рушити углед државе и народног јединства. Насупрот томе, ако се такво делање предвиди само у Кз., имаће поред осталог и ту предност да ће га примењивати судови, који ипак пружају више гаранције него управне власти.

Што се тиче смештаја појединих прописа ове главе мислимо да би најбоље било када би се §§ 64. и 65. ставили испред § 68, тако да ова три параграфа остану на последњем месту.

IX. Иступи против власти и њеног рада. — Ауторитет државне власти и њених органа, који ту власт врше, држава мора штитити у сваком погледу. Органи државне власти у ствари су или би барем тако требало да буде, органи самога народа. Грађани морају спознати, да ти органи раде у њиховом интересу и да је према томе и њихов интерес да ти органи могу несметано радити. А несметани рад је могућ само онда, ако се грађани покорављају наређењима тих органа, услед чега сваки напад на државну власт и њене органе може имати тешких последица по правилан и успешан рад тих органа. Наше законодавство познаје заштиту државне власти и државних органа првенствено у кривичном законика, који је ту заштиту предвидео у глави 13. под насловом: Кривична дела против државне власти. Ипак та глава

не садржава све прописе у овом погледу него је део прописа садржан у глави, која носи наслов: Кривична дела против правосуђа. Поред тога носиоци врховне државне власти (владар, краљевски намесници, чланови парламента и сената) сходно гледиштима науке и законодавства нашег времена нису уопште обухваћени у овој глави, тако да су за дела управљена против таквих лица предвиђени и засебни прописи. Поред Кз. заштиту државне власти и државних органа познаје и Закон о заштити државе. Коначно и пројекат закона о иступима има пружити исто тако извесну заштиту носиоцима државне власти у прописима садржаним у овој глави. Постоје наиме и таква акта државних функционера, која сама по себи не претстављају неку нарочиту важност, као што су нпр. обични позиви, да се престане тој и тој власти у одређено време и слично. Повреда таквих наредба власти не претставља неко теже кривично делање, за чије би сузбијање биле потребне нарочито тешке санкције него је довољна и минимална заштита. Али коликогод та заштита била минимална ипак не значи да она није потребна, јер без ње би било онемогућено правилно и успешно функционисање државних органа, што би опет могло имати, укупно узевши, врло незгодних последица. Да би се ово онемогућило пројекат је сасма умесно предвидео низ делања која се односе на нападе на рад државних органа и која су инкриминисана у овој глави.

Глава пета пројекта, о којој овде говоримо, одговара глави 33 Срп. кз. која носи наслов: О иступљенима због непослушности према полицајним наредбама. Срп. кз дао је овде у ствари један непотпун назив, јер се делања, која су и по њему предвиђена у поменутој глави не односе само на непослушност према наредбама полицијских него и осталих власти. Пројекат срп. кз. од г. 1910. имао је и међу преступима једну такву главу — главу 31, која је носила наслов: Преступи против државних власти и њених наредба.

§ 69. Одговара му § 327. срп. кз. У самом законском пропису предвиђена су три иступа, док одговарајући § 327. срп. кз. предвиђа 6 иступа, тако да прве три тачке § 327. срп. кз. одговарају § 69. Пројекта; тач. 4. § 327 скз. предвиђена је у § 70. Пројекта; тач. 5. донекле би одговарала § 73. пројекта. Што се тиче тач. 6. § 327. скз. она предвиђа специјалан иступ, када се учинилац не придржава наређења полицијских власти за време, за које се налази под полицијским надзором. Наш Кз. сходно осталим модерним кривичним законима укинуо је полицијски надзор као штетан и непотребан, а место њега унео међу мере безбедности заштитни надзор (§ 56), који је усвојио и Пројекат закона о иступима (§ 36. у в. § 39). У смислу § 37а б. скз. лице осуђено на полицијски надзор не сме се удаљавати из атара села или вароши у којој живи и мора бити ноћу до извесног времена у свом обитавалишту. Код заштитног надзора свега тога нема; једино што би по § 63. тач. 1. Уредбе о извршавању мера безбедности

од 13 јануара 1930 г. могао суд одредити, да штићеник мора доћи пред власт ради полагања рачуна о своме раду и владању, а уколико се томе позиву не одазове могао би тиме учинити иступ; али такво делање односно пропуст кажњив је већ по тач. 1. § 69. иако је ово иступ своје врсте, различит од онога из тач. 1. § 69. Поред тога за извршење мера безбедности по закону о иступима ближе одредбе може донети Министар унутрашњих послова, тако да за њих мало пре поменута уредба не важи.

Што се напосе тиче тач. 1. § 69. за разлику од одговарајућег иступа из тач. 1. § 327. скз. нарочито је наглашено, да позив власти мора бити писмен. Питање који су разлози оправдани, а који неоправдани за неодазивање позиву спада међу фактична питања, која власт има решавати при сваком конкретном случају. Пред Народном скупштином владин предлог је измењен утолико, што се неодазивање позиву власти без оправданих разлога (уколико не долазе до промене прописа Зак. о општем управном поступку) кажњава само онда, ако је у питању други позив. Први позив долази у обзир једино за случај, да је заказана расправа или ако се ради о неком хитном позиву или боље речено предмету, што на позиву мора бити означено. Ми ипак налазимо да ова измена није била потребна нити је умесна, јер испада мало незгодно да странке већ унапред знају да се на прве позиве не морају одазивати. Тачно је да су странке врло често заузеле и да је шта више каткада странци и незгодно да подноси доказе о томе, да није могла доћи (нпр. лекарско уверење или слично), али то ипак није разлог да се грађанима већ унапред омогући некажњиво неодазивање на први позив власти. Било би много згодније када би сами управни органи водили рачуна о томе, да некажњавају странке ради недоласка на први позив сем ако се увере да је тај недолазак био самовољан. Према томе ће власти свако извињење странака на први позив без даљег уважавања и неће од истога правити питање сем, као што је речено, ако не постоје неки нарочити знакови сумње, да позвано лице просто није хтело доћи на позив иако је могло доћи. Може на први поглед изгледати да је и по једном и по другом решењу крајњи резултат исти. Али у ствари није тако. Чим странке знају да им се може догодити да буду кажњене за недолазак и на први позив оне ће избегавати да не долазе ако им то само икако буде могуће. Поред тога тиме ће се властима уштедети брига да морају редовно и без икаква стварног разлога слати два позива. Коначно би код првог позива требало више обраћати пажњу да буде лично уручен лицу које се позива, а не члановима фамилије или сустанарима и осталим особама у кући, па уколико такав први позив не би био лично уручен позваноме лицу власти би утолико лакше могле оправдати дотичном лицу његов изостанак.

§ 70. У односу према поменутом § 327. тач. 4. срп. кз. овај је пропис сасма умесно издвојен у засебан параграф, независан о §у 69. са разлога, што претстваља знатно тежи иступ од оних

предвиђених у пређашњем пропису. Ми шта више налазимо да је за овај случај предвиђена релативно блага казна и да би ју требало повисити, тако да буде од 10 до 30 дана затвора или одговарајућа новчана казна. Већ сам здрав разум и природни осећаји налажу човеку, да помогне другоме у невољи, а нарочито када су у питању веома тешки несретни случајеви као што су пожар, поплава, експлозија и слично. Ко нема ни у таквим случајевима толико осећаја о својим грађанским дужностима њега збиља треба једном озбиљнијом казном на ово потсетити. Ово утолико пре што он не пружа помоћ по властитој иницијативи него на позив власти, а власт без сумње неће ту помоћ тражити од грађана сем кад се за то укаже прека потреба. После § 70. требало би ставити § 73, а иза овога 79, јер међу тим прописима постоји извесна сличност. У погледу § 74. налазимо да би било сасма умесно да се кажњава и онај, који сам из обести подноси тужбе и претставке. Противу овог законског прописа већ су се дигли гласови, али по нашем мишљењу ти гласови нису оправдани, јер ти приговори полазе од једне, мало незгодне претпоставке, а то је, да ће органи управних власти бити несавесни и да ће злоупотребљавати своју власт. Али ако пођемо са таквим претпоставкама онда нам ни један закон неће бити добар, јер ни један закон не може избећи да својим применама на целом низу прописа не остави слободне руке, нарочито када су у питању фактичка питања. Сасма је логично да ће управне власти решавати и питање, да ли је извесна тужба, жалба или нека друга претставка поднета из пакости, користољубља или не. Уосталом у питању су не једна него више таквих претставки, а најмање две. Те обесне претставке у свагдањем животу збиља играју важну улогу. Не ради се само о томе, да извесна лица подносе такве претставке противу органа власти него и противу појединаца (инкриминација претставки означених у последњем случају, дакако, не би спадала у ову главу иступа, о чему ће бити говора). Из праксе нам је добро позната ова појава, која често задаје бригу како властима тако и појединим грађанима. Ради тога и налазимо да је такав пропис у сваком погледу оправдан и потребан, па ако буде злоупотреба оне се не могу избећи ни најсавршенијим прописима, а никако нису разлог, да се сам пропис не задржи. Коначно злоупотреба има свуда, па ће их поготово бити при примени закона о иступима, ма како ми тај закон дотеривали. Коначно најмање има наде да ће управне власти користећи се овим законским прописом кажњавати непоћудне им правозаступнике са простог разлога, што би таква лица и сувише енергично реагирала на такав поступак власти, што овима опет ни у којем случају не би било пријатно. Поново наглашавамо да напред наведено вреди само за случај

3) Вукчевић, ц. д. 422, т. 4. сматра да ће овим прописом бити погођени правозаступници.

да власти не иду отворено за злоупотребом закона, јер, као што смо казали, онда ни један пропис не може ту злоупотребу сузбити. А ако било којој централној власти падне на ум да гони своје противнике из опозиције са политичких разлога, онда постоје куд и камо веће и боље могућности да она то учини и шта више да се у много већој мери сакрије за законску форму него што јој то пружа овај пропис пројекта. Иначе § 74. пројекта има одговарајући пропис и у срп. кз. § 359. тач. 2. И један и други законски пропис предвиђају исту материју, да наиме неко подноси неосноване (лажне) тужбе са том разликом, да се по срп. кз. ради само о таквим тужбама, које се подносе противу власти, док је у пројекту сасма правилно предвиђено подношење претставки или тачније речено навођење на подношење обесних претставки уопште, дакле не само противу власти него и против појединаца. Пројекат је чак ишао тако далеко, да је инкриминисао ово подношење неоснованих претставки само за случај, када неко „из пакости или користољубља“ подноси неосноване тужбе или претставке, а по нашем мишљењу није требао ни то чинити са простог разлога, што већ саме неосноване и обесне тужбе или претставке стварају довољан разлог за кажњавање лица, која их подносе. У великој већини случајева биће велико питање, да ли је по среди користољубље, па баш и ако се буде радило о користољубљу то ће се тешко моћи доказати. Што се пак тиче израза „пакост“ он свакако претставља један прилично широк појам, али ће уза све то и та околност у много случајева онемогућити власти да изричу казну тамо, где би је иначе требало изрећи и применити. Ради тога би тај пропис требало изменити тако, да он гласи: „Ко подноси или другога наводи да подноси неосноване или обесне тужбе или претставке.“ Оваквом стилизацијом добило би се утолико, што ће: а) отпасти као непотребни појмови пакости и користољубља, који ће у пракси врло често стварати компликације; б) кажњавање се како онај који подноси такве тужбе или претставке тако и онај који другога на тако шта наводи, а што је сасма уместо и оправдано; в) избећи ће се да морају бити у питању две или више особа, које је дотични навео него ће бити довољно да је то учинио и само са једном особом.

У погледу односа § 74. пројекта према §-у 139. Кз. можемо споменути само толико, да су то два разна законска прописа, која иако инкриминишу сличне, никако не инкриминишу исте радње, како је то погрешно истакнуто у извесној критици пројекта⁴⁾. Када се погледа текст једног и другог прописа види се, да § 74. пројекта инкриминише случај, када неко из пакости или користољубља наводи друге на неосноване тужбе или претставке, док § 139. предвиђа да неко против свога уверења лажно пријави некој власти, да је извесно лице учинило кривично дело или да је повредило своју службену дужност, тако да се и на први поглед разабере да су у питању две разне материје.

Али, као што смо већ и напред казали, сам законски пропис § 74. пројекта има и велико практично значење и његова је потреба како за заштиту органа власти тако и за заштиту појединаца од неумесних и неоправданих напада ове врсте несумњива.

§ 71. Овај пропис пројекта изазвао је оштру критику, јер су га неки сматрали једним од „најдраконских одредаба“ овога пројекта.⁵⁾ Морамо у првом реду истаћи, да овај пропис пројекта никако не претставља неку новост, како се то са извесне стране наглашавало. Тако тач. 1. овог законског прописа налазимо у сличном облику у тач. 1. §-а 359. срп. кз. Разлика је између једног и другог прописа само у томе, што је наш пројекат прецизнији и боље стилизиран него одговарајући пропис срп. кз. По срп. кз. довољно је да неко власт „ма у чему обмане или превари“, док је наш пројекат то специјализирао и нарочито нагласио, да се обмана мора односити на „службени рад те власти.“ Што се тиче тач. 2. § 71. исти пропис налазимо у тач. 3. § 359. срп. кз. И једна и друга тачка поменутих прописа односе се на исмејавање законитих наредба и поступака власти и њихових органа.

Остало би само питање тач. 3. овог прописа, која претставља један од оних иступа, на које се критика тако жучно оборила. У том пропису у првом реду замерамо изразима „пакости или пркоса“, јер налазимо да су ти изрази збиља сувишни и могу само стварати забуну. Већ само стварање нерасположења према државним органима, државном поретку итд. само по себи је довољно да учиниоца погоди санкција закона о иступима. Какви мотиви воде учиниоца да то ради више, мање је релевантно, а најмање је потребно да то буду пакост или пркос,

⁴⁾ Вукчевић, ц. д. 422—423 по нашем мишљењу неправилно претставља као да су § 74 пројекта и § 139. Кз. нормирали исти случај, тако да би тобоже пропис §-а 74. био сувишан. Коначно он и овде, као и на неким другим местима, истиче, како је по Кз. за такво делање потребан умишљај, док је по пројекту довољна и сама кулпа и то сматра као „један спецификум“, за који додаје: „Немогућност инкриминације нехата код иступа, кад се он ни код преступа не инкриминише, сувише је јасна. „Ми смо раније већ назначили, како је ово гледиште о долозним и кулпозним иступима погрешно и вероватно настало услед непознавања практичних потреба које диктирају такав поступак.

⁵⁾ Вукчевић, ц. д. 420—421, жестоко се обара на овај пропис са разлога, што је у њему „идентификација између државе и органа не само државних већ и самоуправних потпуно извршена“, па што је ту „нерасположење према једном полицијском агенту исто тако инкриминисано као и нерасположење према државном поретку“. Даље налази да ту постоји „испреплетеност одредаба Ззд., које се са законом о иступима не могу поштртити и иступних одредаба, које са питањем политичког поретка немају никакве везе.“ Аутор истина не наводи које су то одредбе из Ззд. које се „диспреплићу са овим законским прописом.“ Коначно за законске изразе „нерасположење“, „пакост“ и „пркос“ каже, да су неодређени „и у романима, а камо ли у једном закону.“

утолико пре, што постоји цео низ много горих мотива са којих се врше таква делања. Приговорено је и изразу „нерасположење“ који је употребљен у овом пропису, али тај нам приговор не изгледа много оправдан. Држимо, наиме, да тај израз довољно јасно означава оно, што се њиме хтело рећи и у то не може бити сумње. Сам израз у позитивном облику употребљава се често пута и у Зак. о зашт. државе нпр. „изазива расположење за племенску раздвојеност“ (чл. 4), а исто тако и у чл. 3, 5 и 6. истог закона. Извесна сличност постоји између овог прописа и неких кривичних дела предвиђених у Ззд. и у Кз. али то ипак није разлог да се овакво делање не предвиди и у закону о иступима, уколико се евентуално јавља у лакшој форми. Друго је опет питање, да ли се једно такво делање може јавити у практичном животу као веома лако кривично дело и као такво уопште доћи међу иступе. Тако стварање нерасположења према постојећем правном поретку никако не може бити кривично дело такве природе, да би га се могло ставити међу преступе или чак и злочине, како са правног тако и са социјалног гледишта. Сама околност да дотично лице чини таква дела само из „пакости или пркоса“ не мења много ситуацију поготово када је врло тешко доказати, да ли је била у питању само пакост или пркос, да и не говоримо да сами појмови пакост и пркос један у односу према другом не претстављају две мере од подједнаке важности и тежине за злочиначку вољу учиниоца. Ради тога бисмо били пре за то, да се ово дело предвиди у КЗ. у § 130. као трећи став тога законског прописа, када је исмејавање или омаловажавање било учињено код органа ван вршења службене дужности, с тим да би се одговарајући § 130. КЗ. имао сасма престилилизирати. По себи се разуме, уколико би постојала једнакост делања предвиђеног у Ззд. или КЗ. и закону о иступима, да као и увек у смислу законских прописа првенствено долази у обзир Ззд. па Кз., а тек на концу закон о иступима.

Истакнуто је у критици пројекта и то, да би §§ 66. и 71. пројекта спадали у исту главу иступа, а не, како је то учињено у пројекту, да буду у разним главама.⁶⁾ Ово гледиште свакако мисли на тач. 3. § 71; али нам и у том погледу изгледа погрешно. Јер § 66. несумњиво претставља један од прописа који спадају у главу о иступима против државне безбедности и државног јединства, док се тач. 3. § 71. нормира један иступ против државних органа и саме власти као такве. Глава 4. у којој се налази § 66. предвиђа иступе којима се више, мање напада спољни однос државе, дакле њено стање у односу према иностранству, а речима „или према постојећем друштвеном поретку у држави“ из тач. 3. § 71. (на које поменуто мишљење, иако није у њему то изражено, али очевидно циља) мисли се без

⁶⁾ Вукчевић. ц. л. 420.

сумње на нутарњи поредак као такав независно о односу државе према иностранству. Услед тога сматрамо да су и један и други пропис сасма умесно смештени у одговарајуће главе пројекта.

Уз § 78. налазимо да ипак треба поред казне затвора предвидети и новчану казну сходно нашем раније наглашеном становишту, да код иступних дела треба новчана казна првенствено долазити у обзир. Уз § 80. треба предвидети максималну казну до 30 дана затвора или новчану до 1500 динара с обзиром да такво ношење униформе и поред забране власти може бити злоупотребљавано, а и сама власт може бити доведена у заблуду о лицу, које носи такву униформу и тиме пропустити потребну пажњу, коју би иначе можда томе лицу обратила. Уз тач. 2. § 81. налазимо да је довољно инкриминисати само истицање државне заставе, а не и ношење, или барем да је ношење државне заставе кажњиво ако неко и на опомену власти ту заставу не скине. Ово утолико пре што грађанима може бити мало и необично да је неко кажњен само ради тога, што је себе окитио државном заставом, па би се такав иступ донекле противио и правном уверењу народа. Коначно ношење врпце (пантљике) са државним бојама доста је чест случај, а не видимо никаквих важнијих разлога да се за ово кажњава. Могло би се евентуално у једној тачци овог законског прописа инкриминисати и певање државне химне у јавним локалима и на јавним местима, уколико нису у питању неке свечаности или какве друге прославе, јер је врло чест случај да се државна химна пева на местима, која за тако шта никако нису погодна. У погледу §-а 87. имамо приметити двоје: а) да би овај иступ пре спадао, по нашем мишљењу, у главу 10, раздео први, иступи против лица, када већ пројекат не предвиђа засебну главу за иступе против живота и тела; б) налазимо и то, да би ово делање могло ући међу преступна кривична дела с обзиром да је дело само по себи доста тешко и показује сувише велику индиферентност према својим ближњима, па би га и са социјалног гледишта требало теже кажњавати. Јер закони кривично-правне садржине колико воде борбу противу антисоцијалних толико исто тако воде борбу и против асоцијалних елемената. Ти асоцијални елементи својим пасивним држањем тамо, где би требало да раде претстављају исто тако велику опасност као и антисоцијални елементи, а нису ретки случајеви, у којима се то пасивно држање асоцијалних елемената јавља као већа опасност него ли и сами деструктивни рад антисоцијалних елемената.

У погледу распореда појединих прописа ове главе мислимо, да су ти прописи прилично раштркани, тако да се у великом броју ових не види никакав систем, по којем су поредани. По нашем схватању било би zgodније када би распоред параграфа био следећи: §§ 69, 70, 83, 73, 78, 79, 74, 71, 75, 76, 80, 81, 77, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89. Јер онда би иза §-а 70. следиле § 83

(неподношење власти пријаве или извешћа прописатог општом наредбом), §§ 73, 78 и 79. нормирају донекле сличне случајеве (забрана доласка на неко место, враћање пре времена на забрањено место, посеђивање крчми када је то забрањено, дакле у сва три прописа ради се више, мање о долажењу на места која су са било кога разлога забрањена), §§ 75, 76, 80 и 81. изгледа нам исто тако да би по нашем предлогу били боље распоређени, после чега би следили остали прописи. На концу можемо споменути, да је пред Народном скупштином цео § 81. владиног предлога испуштен, тако да тамо означена делања неће уопште бити инкриминисана, али смо ми уза све то и овај законски пропис прокоментарисали.

Х) Иступи против јавног мира, поретка и саобраћаја. — Грађани морају имати извештан осећај сигурности, а то могу имати само онда, ако се напади на јавни мир и поредак сузбијају кривичним санкцијама. Ради тога видимо да и Кз. предвиђа један низ дела, којима се угрожава та сигурност, а једнако то важи и за Ззд. За њиховим примером иде и Пројекат закона о иступима, који је у овој глави предвидео таква делања, уколико она претстављају нападе на јавни мир и поредак у мањој мери односно уколико су ти напади од мање опасности. Срп. кз. садржавао је у глави десетој, која је носила наслов: О злочинствима и преступљенима противу закона, власти и јавног поретка, међу осталим и кривична дела против јавног мира и поретка. Али како су у тој глави били садржани врло разноврсни прописи, то је већ Пројекат кз. за Краљевину Србију од 1910. год., извршио измену уколико, што је из те главе повadio само оне принципе, који спадају у групу о којој овде говоримо и ставио их у главу 14. под насловом: Злочини против јавног мира. Исто тако у другом одељку, глави 30. садржани су преступи против — међу осталим — и општега мира и поретка. Што се тиче деликата смештених у глави 15. нашег КЗ. под истим насловом не може се рећи, да ту нису садржана и таква делања, која су међусобно веома разноврсна, тако да би се извесна од тих делања могла ставити и у друге главе КЗ, које би им евентуално више одговарале, а и скупити у једну засебну главу. У погледу односа између иступа предвиђених у овој глави и оних предвиђених у глави 2. која носи наслов: иступи против државне безбедности и државног јединства, међу њима постоји основна разлика у томе, што ови последњи претстављају угрожавање државе као такве, државног поретка као једне целине, што са иступима против јавног мира и поретка није случај. Срп. кз., част трећа, садржавао је исто тако низ прописа односно делања, која одговарају делањима предвиђеним у овој глави пројекта, али су та делања била разасута у разним главама. Тако глава 38: О повреди личне сигурности и чести, глава 39: О иступљенима у смотрењу

тишине и у смотрењу забрањених игри, као и глава 40: О иступљенима противу вере, здравствености и благих обичаја.

§ 90. Отприлике одговара §-у 163. КЗ., уколико се односи на узнемиравање богослужења, као и тач. 2. § 362. срп. кз. Разлика је у томе, што се по §-у 163. КЗ. тражи да је неко спречио или узнемирио богослужење, (а не каже се на који начин), као и да су у питању „признате вероисповести“, док се по §-у 90. предвиђа, да је учинилац за време вероисповедних обреда правео буку, свирао или вршио било какве непристојности. Ако је то учињено ноћу, онда је дело предвиђено као теже. Насупрот томе § 91. предвиђа да је неко на горе поменути начин досађивао својим суседима, а није ни на опомену власти престао то чинити, (а одговара овај пропис тач. 2. § 360. срп. кз.). Иначе § 91. не прави разлику између случаја када се догађај одиграо дању и када се одиграо ноћу. Сувишно је што се у самом пропису употребљавају изрази „вика“ и „ларма“ један до другог јер би довољно било употребити израз вика, а по потреби и наш израз бука. Исто тако мислимо да би се §§ 90. и 91. могли спојити у један пропис, јер нема никакве потребе да овде постоје за напред поменута делања два засебна прописа. Такође мислимо да би кажњавање требало предвидети и пре опомене власти тим више, што а) та опомена уопште није ни потребна, пошто власт може сама оценити, да ли је у питању таква вика и бука, која може досађивати суседима; и б) што се на тај начин може догодити да ће дотично лице редовно понављати из дана у дан свој поступак и чекати опомену власти, а поред тога тиме се и сам орган који врши опомену може извргавати смеху. § 92. Став I. овог прописа одговара тач. 3. § 357. кз. Став II. одговара у извесном погледу, §-у 156. КЗ. ст. I, док ст. III. спада међу прописе о сигурности саобраћаја, који су у пројекту садржани у овој глави. Иако је можда и било оправдано да се извесне групе кривичних дела из КЗ, уколико се она јављају као иступи, ставе у закон о иступима у једну главу, ипак није било потребно да се разноврсна кривична дела предвиђају у истом законском пропису, као што је то овде случај. Било би много згодније и прегледније, да је ст. III. овог прописа издвојен у засебан параграф, тако да само ст. I. и II. сачињавају овај пропис. Било је истина приговора да ни ст. II. не спада у ову главу уопште него у § 71. пројекта, али нам ти приговори не изгледају умесни⁷⁾. Став II. тога законског прописа претставља иступ противу јавног мира и поретка, а никако не може доћи уз § 71. пројекта, који претставља, као и остали прописи из главе 5. пројекта кривична дела односно иступе противу

7) Вукчевић, ц. д. 423.

власти и њенога рада, јер се збиља ни по чему не види, ради чега би тамо спадао. Противу става I. овог прописа дигла се критика⁸⁾, која сматра да је тај пропис сувише неодређен, а поред тога да би одводио злоупотребама с обзиром да би се по њему могло кажњавати и за најбезазленије приче и наклапања. Да то гледиште није тачно види се најбоље по томе, што је срп. кз, како смо то напред споменули, у тач. 3. §-а 357. садржавао исти такав пропис, само у извесном погледу другачије стилизиран, а ипак се нису догађале тако страшне ствари и злоупотребе по истом. Видимо даље да је и срп. кз. употребио исти израз „обеспокојавање”. Сам тај израз није баш тако нејасан и неодређен, као што се то у поменутој критици наглашава, а не може се тражити ни од пројектаната да у сваком пропису нађу изразе, којима ће се апсолутно тачно означавати оно, што се хтелo рећи, тако да их нико не може другачије разумети и тумачити. Обеспокојавајући гласови су такви гласови, којима се узнемирује грађанство, а да ли је изван глас обеспокојавајући или није фактично је питање, које ће власти у сваком конкретном случају морати испитивати. Поред тога сваки обеспокојавајући глас мора бити лажан и не може доћи у обзир само измишљање тих лажних вести него треба да учинилац те гласове проноси, дакле да их саопштава другима. Према томе, да се понова вратимо на мало пре поменути критику, жалба једног грађанина другоме ради поступака управних власти може бити у смислу овог законског прописа обеспокојавајућа, ако се њом претставља да власти не раде по закону или да власт врши неке злоупотребе и слично, а такве гласове свакако треба сузбијати. Исто тако и тврђење, како би се по том пропису могло кажњавати и ширење гласова да се очекују извесне измене на политичком пољу нпр. да ће доћи до промене владе, јер ти гласови могу бити обеспокојавајући за чланове владе, народне посланике и сенаторе и слично — не изгледа ни мало умесно. Обеспокојавање се у овом пропису очевидно не односи на појединце ради њихових личних интереса и брига него на народ као целину односно на поједине групе народа као такве, дакле не ради њихових непосредних личних интереса сваког појединца напосе него ради општих интереса. Ипак не бисмо имали ништа против тога да се овај став законског прописа претилизира, тако да би он гласио: Ко проноси лажне гласове, којима се грађани

8) Вукчевић, ц. д. 423. Ми се на овом раду више задржавамо са разлога: а) што је то реферат, који је усвојила Адвокатска комора у Београду у смислу §-а 43. Зак. о адвокатима. Према §-у 43. тач. 3. Зак. о адвокатима спада у надлежност скупштине адвокатске коморе изјашњавање о законским предлозима, док се из белешке уз овај чланак види, да је овај реферат примила седница одбора Адвокатске

обеспокојавају и узнемирују — јер би тиме без сумње био јаче истакнут општи моменат узнемиравања.

Ст. II. тога законског прописа регулише случај, који углавном предвиђа и ст. I. § 156. КЗ. с тим, да се ово дело сматра као иступ, ако није проузрокован страх код већег броја људи или навала света, излазак полиције, ватрогасаца, војске, у којим случајевима се дело јавља као преступно. На концу ст. III. тога прописа могао би се допустити тако, да се мало јасније изрази, каква су то постројења или знакови за обавештавање или споразумевање.

§ 93. предвиђа штрајк извршен од стране ималаца радња. Сасма је умесно кажњавати такве опструкције када се она води у циљу да се власт присили да им призна извесна права која им не припадају. Нешто другачије стоји ствар када је у питању штрајк ради повишавања цена производа или накнаде за њихов рад. Такви штрајкови несумњиво могу изазвати знатне поремећаје, али су они у исто време једно мирно сретство борбе за своја права. Осим тога разлози за штрајковање могу бити врло разноврсни, дакле не само они наведени у овом законском пропису. Налазимо да вршење штрајка, како је предвиђено у последња два случаја, не би требало инкриминисати као иступно дело сем у случајевима, када би таквим штрајком били угрожени веома важни интереси као што су снабдевање грађанства храном (нпр. хлебом и слично), уколико се, дакако, ово снабдевање не би могло успешно обављати и без обзира на штрајк.

§ 94. могао би остати онакав, какав је предвиђен у пројекту.

§ 95. одговара му § 160. КЗ, уколико се то напосе односи на тач. 5. § 95. Разлика између § 160. и тач. 5. § 95. је у томе, што се по КЗ. тражи да је учинилац могао држати да се тиме намерава учинити неко кривично дело, што се по пројекту не тражи. Међутим, чим једно лице купује кључеве за туђу браву, а није на то овлашћено од дотичног власника, мора се с правом држати да то чини ради извршења неког кривичног дела (злочина, преступа или иступа) тако да ће се у пракси ово дело редовно јављати као преступно. Стога држимо да би ову тачку прописа пројекта требало испустити, када је већ само ово делање у довољној мери пердвиђено као преступно у КЗ.

§-у 96. одговара § 342. тач. 2. срп. кз, даље § 158.

коморе у Београду. У сваком случају нам се чини, да поднети реферат не садржи мишљење било одбора, а још мање скупштине Адвокатске коморе или барем већег дела адвоката, ради чега га ми свуда третирамо као рад самог аутора и као искључиво његово мишљење; б) што се о овом пројекту аутор сувише неповољно изражава и тамо, где по нашем мишљењу за ово нема оправданих разлога.

КЗ, и чл. 12 ЗзД. По КЗ. се тражи да се учинилац из одвратности према послу одаје скитњи, блудничењу, просјачењу или професионалном коцкању, док пројекат не истиче моме-нат одвратност према послу, али с друге стране наглашава да се ради о лицу, које или нема никаквог занимања или нема сретстава за живот. Пројекат поред тога наводи као радњу и неуредан живот, али не тражи за то да је у питању професионално него долази у обзир свако коцкање. На концу истиче и пијанчење, које у КЗ. није споменуто. Чл. 12. ЗзД. навађа као радње скитњу, пијанчење и блудничење, дакле у односу према КЗ. истиче пијанчење, а не истиче просјачење и професионално коцкање, док у односу према пројекту закона о иступима не навађа неуредан живот и коцкање, поред оних радњи наведених у КЗ. Ако се дакле сва три прописа међусобно успореде, види се, да сва три могу постојати један уз други, јер између њих ипак постоји извесна разлика. Треба нагласити још и то, да КЗ. као елеменат тога дела истиче „одвратност према послу“, док чл. 12. ЗзД каже, да дотична лица „не могу доказати да се на поштен начин издржавају“, што би отприлике одговарало и пројекту који као елеменат тога дела истиче, „да немају сретстава за живот“. Нема сумње да је од већег интереса однос одговарајућег прописа пројекта према КЗ. Лица која се одају таквом животу без сумње то чине из одвратности према послу, па када се успореде једно и друго дело и казна предвиђена у КЗ (затвор до годину дана) и у пројекту (затвор до 10 дана или новчано до 500 динара) онда је лако увидети, да обе казне с обзиром на дело које је овде у питању нису у сразмери. Ради тога налазимо да би један и други пропис требало више довести у сагласност, другим речима да би дело из ст. I § 96. пројекта требало предвидети као преступно кривично дело у самом КЗ. Што се тиче ст. II. истог законског прописа, какав је предвиђен у пројекту једино не би требало примењивати мере безбедности заштитног надзора и забране посећивања крчми, Јер овој последњој овде уопште нема места, а за заштитни надзор важи оно, што смо већ раније уопште казали за ову меру безбедности.

XI). Иступи против опште безбедности људи и имовине.

— Карактеристика иступа предвиђених у овој глави састоји се у томе, што та кривична дела и када су управљена против извесног објекта ипак претстављају опасност и за цео низ других правних објеката с обзиром да се у њима лако могу повредити како објекти имовинске природе тако и здравље односно телесни интегритет грађана. Кривични законик има исто тако и под истим насловом једну главу, која садржи деликте ове врсте. По нашем КЗ. важно је код тих деликата и то, што законодавац признаје учиниоцу таквих комисијивних

деликата једну бенефицију предвиђену у §-у 203 КЗ. тј. ако учинилац и учини такав деликат, али драговољно отклони наступње штетних последица суд га може казнити блаже, а у особито лаким случајевима ослободити и од сваке казне. Пројекат закона о иступима нема такве одредбе, али би било сасма у сагласности са КЗ, да је и он једну такву одредбу предвидео без обзира што су у питању иступи, дакле релативно лака кривична дела. Иначе пројекат је овде поступао сходно КЗ. не обазирјући се на приговоре који су у кривично-правној литератури стављани овој врсти кривичних дела. Познато је наима да су у КЗ. кривична дела класифицирана у правилу према објектима, који се тим делима вређају односно нападају. Међутим, дела предвиђена у овој глави нису заснована на том критерију него на критерију опште опасности, који је поред осталог и сувише широк и неодређен. Како практичне потребе у овом случају захтевају отступање од напред поменутога правила, то су и КЗ, а с њиме у вези и овај пројекат сасма правилно поступили када се нису обазирали на мало пре истакнути приговор него засновали горњу групу деликата на критерију опасности. На концу саме главе додат је и један пропис, који говори о држању лажних мера и тегова, који би иначе више одговарао глави 19. КЗ, која носи наслов: Прављење лажних исправа и мера. Али како пројекат није предвидео за ова делања засебну главу, а није за ово имао ни потребе с обзиром да би она садржавала само један параграф, то је тај пропис стављен у ову главу.

§ 100. Изгледа нам да је казна предвиђена у ст. I. овог прописа сувише висока. Истина власт ће моћи у сваком конкретном случају снижити односно праведно одмерити тај конкретни случај, али нам уза све то изгледа да ју ни апстрактно у законском пропису није требало предвидети у тако великој мери. Случајеви да неко поремети или угаси светло на улици нису тако ретки, нарочито од стране лица која се у мало напитом стању враћају ноћу кући. Такав њихов поступак редовно не повлачи никакве теже последице или опасност по грађане, да би била за исти потребна тако висока казна. А поготово када се тај иступ упореди са иступом предвиђеним у ст. II. истог прописа горње наше трвђење изгледа још оправданије. Тако уклањање ограда, ознака или опомена, које су стављене да би се спречила несрећа свакако претставља куд и камо тежи случај, који може имати и већином и има куд и камо неповољније последице него што их може изазвати радња означена у ст. I. тога прописа. Једнако то важи и кад се овај иступ упореди са иступом предвиђеним у §-у 101, који исто тако претставља један случај, који би могао имати и редовно има куд и камо теже последице.

Конечно настаје питање шта ће бити, ако је услед поступка учиниоца означеног у ст. II. § 100 и § 101 била проуз-

рокована опасност за живот људи или у већем обиму за имовину. Познато је да је такав случај предвиђен у §-у 201. Кз, у којем случају, дакако, уколико би постојала идентичност, долазио би до изражаја законски пропис §-а 201. Кз.

§ 102. одговара §-у 329. тач. 13 и 20. срп. кз., као и §-у 198. Кз. Ст. I. § 198. и овј пропис пројекта имају прилично велику сличност. Јер и један и други говоре о случају, када извесно лице при прављењу, руковођењу или извођењу извесне грађевине ради противно законским прописима или опште признатим правилима грађевинарства. Разлика би имала бити у томе, што КЗ. условљава да од тога „може настати опасност за људски живот“, док пројекат у своме пропису то не каже, али каже да се ради о правилима, која су установљена ради заштите живота, здравља и имовине грађана. Према томе који та правила повреди односно по њима не поступа он већ самим тим очевидно ствара опасност по живот, здравље и имовину грађана. Па како је случај са стварањем опасности по живот грађана на овај начин већ предвиђен у КЗ, то га у пројекту уопште није требало предвиђати. Уосталом и овде ће у таквом случају сам по себи ст. I. § 198. КЗ. имати предност пред одговарајућим прописом пројекта, ако овај постане закон.

§ 103. Мислимо да у овом пропису није требало истицати, да правоснажно решење опште управне, полициске или општинске власти мора бити донето на „предлог тројице стручњака, а на основу усмене расправе, на коју се позивају сва лица чија права могу бити рушењем доведена у питање“ и то са 2 разлога: а) што је то ствар самог поступка да се одговарајуће одлуке донесу онако како дотични поступак предвиђа, па ће и дотична власт сносити све последице свога противзаконитог поступка; б) што се не може дозволити да грађани након што приме једну извршну одлуку власти можда на самом терену истичу њену незаконитост односно да није донета према правилима, која су предвиђена за доношење такве одлуке. Ако дакле та одлука и не одговара законским прописима ипак не треба дозволити грађанима да јој се супростављају него је они морају извршити односно по њој поступити, јер је то ипак најцелисходније решење⁹⁾.

§ 104. Распрскавајуће материје претстављају нарочито велику опасност за околину с обзиром на њихову природу, да се наиме лако пале и поред тога да је њихово разорно дејство редовно врло велико и обично свршава са најтежим последицама. Ради тога се не само КЗ. него и ЗЗд у низу параграфа баве овим делањима. Тако ЗЗд. говори најпре о тим материјама у свом члану 1. тач. 6 (експлозив), па у чл.

⁹⁾ Види наш чланак: Законитост службене радње као елеменат кривичног дела, Правосуђе бр. 1—2, 1938. и засебно отштампано.

13, 14 и 15, док КЗ. говори о томе у §§-има 191, 192. и 193. Чл. 1. тач. 6. ЗЗд. говори о случају, када неко производи или прикупља експлозив ради циљева споменутих у том члану; чл. 13. предвиђа случај, када неко распрскавајуће материје прави или другога у то упућује, иако зна или мора држати да је то удешено ради извршења неког злочинства (осим оних предвиђених у чл. 1, чл. 14 спомиње случај лица која су овлашћена на држање распрскавајућих материја, али са истима рукују противно постојећим прописима и тиме проузрокују опасност по имовину, живот или здравље (овај ред набрајања је у самом закону), док на концу чл. 15. говори о лицима која су се огрешила о постојеће прописе о производњи итд. распрскавајућих материја. КЗ у §-у 198 предвиђа случај када се каквом распрскавајућом материјом проузрокује опасност по живот кога лица или у већем обиму по туђу имовину; § 192 предвиђа исто тако дело када је учињено из нехата, § 193. предвиђа исто што и чл. 13. ЗЗд. само с том разликом, што поред казне робије предвиђа и строги затвор од најмање три месеца (али дакако увек долази у обзир ЗЗд. који по сили самог закона има предност пред КЗ, уколико оба предвиђају исто кривично дело, како смо то већ и раније нагласили). Као што се види прописи о држању и прављењу распрскавајућих материја прилично су разрађени и бројни у прва два закона, па се чак догодило да оба закона имају и један исти пропис из те материје. § 104 пројекта предвиђа распрскавајуће материје, које неко држи у мањим количинама и за незабрањене сврхе, даље лако запаљиве материје и на концу отровне материје. Предвиђа да учинилац пушта те материје у промет, иако на то није овлашћен или ако је и овлашћен али неопрезно и противно прописима рукује са тим материјама. Какве су то „мање количине распрскавајућих материја“ није у пропису поближе казано, па је то према томе једно фактично питање, које има власт сама да реши у сваком конкретном случају. Међутим за лако запаљиве и отровне материје се не тражи да буду у мањим количинама, иако нпр. држање бензина у великим количинама може претстављати и те какву опасност по живот и имовину грађана.

§ 105. Требало би правити извесну разлику између ватреног оружја и ракета. Онај ко пуца на месту где има људи или где људи пролазе свакако би требао бити теже кажњен, јер тај не само што претставља велику опасност него и прави велики метеж међу грађанима, ради чега би било умесно овде апстрактно предвидети казну до тридесет дана затвора односно новчану казну до 1500 динара. А у осталом делу тога прописа предвидети бацање или паљење ракета, бацање камењем (ка отач. 11. § 329. срп. кз) и уопште другим опасним средствима (иначе предвиђено у §-у 144. пројекта).

§ 106. одговара §-у 329. тач. 21. срп. кз., а донекле је

сличан са §-ом 190 КЗ. § 190 КЗ предвиђа да је неко из нехата проузроковао паљевину, док је по пројекту довољно да лица, која раде са ватром или њој подобним, ако не осигурају околину и своју кућу и просторије од пожара, буду кажњена.

§ 107. одговара §-у 329. тач. 4. срп. кз.

Овде ћемо се још мало задржати на §-у 117. пројекта. који одговара §-у 231. КЗ. По Кз. је наиме међу осталим кажњиво, ако неко лажно преиначене или измењене мере или тегове употреби и то се кажњава робијом до три године или строгим затвором и новчано. Као што се дакле види Кз. сматра ово дело релативно доста тешким кривичним делом. Пројекат се разликује од Кз. утолико, што у §-у 117. говори о продаваоцу и мерачу, који лажне тегове или мере држи. Према томе између једног и другог прописа била би разлика у томе што Кз. тражи да дотично лице употреби лажне мере или тегове, док по пројекту је довољно да их само држи. Али ако један продавалац или мерач држи лажне тегове или мере, онда нема сумње да их он не држи само онако, него са простог разлога што их употребљава и хоће да употреби, разуме се да би варао публику. Стога мислимо да у пројекат уопште није требало уносити овај пропис, који би с обзиром на напред поменути пропис из Кз. пре спадао у преступе него у иступе, па би се у самом Кз. могао предвидети још један став уз одговарајући законски пропис, који би нормирао случај означен у пројекту, ако се уопште нађе за потребно да се такав случај засебно нормира. Извесни критичари пројекта истакли су, да § 117. уопште не би био потребан са разлога, што је у Кз. предвиђено исто дело у §-у 343. Као што смо мало пре казали овај законски пропис не одговара толико §-у 343 Кз, колико §-у 321. Кз.¹⁰⁾ Јер § 117. говори о томе, када продавалац или мерач „држи“ лажне трагове или мере, па је према томе инкримисано само држање лажних тегова и мера као такво, услед чега овај пропис не може доћи међу прописе о превари. Само држање лажних мера и тегова не значи, да је морао услед тога бити било ко преварен тј. доведен у заблуду, услед чега је трпио нешто на штету своје имовине него оно већ само по себи претставља једну опасност по грађане, услед чега га је и пројекат ставио у главу 7, која садржава прописе — иступе против опште безбедности. Како наш Кз. има специјалан одео за кривична дела прављења лажних мера он је природно ставио и ово дело у тај одељак, где му је и место. Насупрот

¹⁰⁾ Вукчевић, ц. д. 411—412 каже да је „лажно мерење по својој природи превара“ и као преваран деликат да је инкримисано у §-у 343 Кз, услед чега ће долазити до забуне, кад је једно те исто дело предвиђено у Кз и Закону о иступима.

томе § 343. Кз. стављен је у одео који говори о преварама, јер се у њему инкриминише лажно мерење као такво, дакле не само држање мера и тегова него мерење, које може бити лажно и онда, када нису у питању лажне мере. Ако дакле неко успе да иако употребљава правилан и тачан тег односно меру од рецимо једног килограма измери неке мање него што износи један килограм његово делање претставља једну врсту преваре из §-а 343. Кз. Да § 117. пројекта и § 343. Кз. нису нормирали једно те исто делање најбоље се види и по томе што оба дела могу бити у идеалном стицају, нпр. када један продавац држи лажне мере и њима неке при продаји мери, јер би у том случају чинио како кривично дело из §-а 343. Кз. тако и оно из §-а 117. пројекта у идеалном стицају.

XII). **Иступ против општег здравља.** — Модерна држава разликује се од државе старога типа првенствено по томе, што у њој широки слојеви народа играју све већу улогу. Услед тога и брига за те широке слојеве народа, старој држави готово непозната, постаје једна од главних задаћа нове државе. Јер широки народни слојеви врше велики утицај на све гране државне делатности, па и на законодавство, услед чега и закони под тим утицајима морају водити рачуна о виталним интересима и потребама тих широких слојева народа. Ова појава лепо се огледа и у кривичном закону, у којем прописи о кривичним делима против општег здравља претстављају резултат тих утицаја широких народних слојева на стварање позитивних закона. Брига о народном здрављу, т. ј. да се сачува здравље широких народних слојева свакако спада међу најважније бриге сваке модерне државе. Практичне прилике и потребе живота показале су, да то здравље народа треба заштитити поред осталог и санкцијама кривичних законика односно законика о иступима. У старијим законикима не видимо да су у кривичном закону предвиђени било какви прописи, а најмање целе главе, којима се инкриминисало делања против народног здравља. Још стари срп. кз, који је важио у нас пре доношења новог кривичног законика, а чија партија о иступима важи још и данас, показивао је у том погледу приличну сиромаштину прописа. Истина он има о тим делањима извесне прописе, али је број тих прописа релативно мален, а већина их је и од мањег значења. Тако у глави 31, која носи наслов: Опште опасна злочинства и преступљења, §§ 303 и 309. садржавали су прописе ове врсте. Једнако и међу иступима у глави 34. која је носила наслов: О иступљењима тичућима се сигурности живота и здравља људи и домаћих животиња као и о чистоти, постоје прописи ове врсте, о којима ће уз поједине прописе из нашег пројекта још бити говора. Већ пројекат срп. кз. од 1910. год. у глави 19, која носи наслов: Злочини против општег здравља, као и у глави 33, која има наслов: Преступи против јавног здравља, познаје детаљније прописе из ове материје. Међутим наш КЗ. предвидео је у глави 23. цео низ прописа, којима се

регулише ово питање. Не смемо дакако заборавити да постоје и многобројни санитарски закони, којима се уређују питања ове природе, а којих има и у нас у великом броју. Ти санитарски закони нормирају специјалне случајеве и имају специјалну улогу, па су, разумљиво, на снази и поред прописа КЗ, уколико нису са прописима КЗ. у супротности. Насупрот томе кривични закон и закон о иступима имају да регулишу случајеве који су: а) у првом реду општег карактера ;б) који претстављају теже повреде и нападе на народно здравље и опасност за исто. Према томе и прописи како кривичног законика тако и закона о иступима обухваћају не само такве прописе, који се односе само на конкретне повреде правног добра општег здравља него и норме, којим се сузбија и апстрактно угрожавање тога правног добра. По себи је јасно да КЗ. претставља теже случајеве, док ће закон о иступима садржавати лакше случајеве односно нападе на напред поменуто правно добро. Иако напади на правно добро општег здравља редовно претстављају теже случајеве кривичних дела ипак постоји цео низ таквих напада, који се не могу сврстати међу злочине и преступе, а ипак не би било умесно да учиниоци и таквих делања остану без казне, услед чега је и било потребно да се уврсте у иступна кривична дела, како то чини пројекат закона о иступима.

§ 118. одговара §-у 329. тач. 8, 9 и 100 срп. кз; §-у 375. Пројекта срп. кз. од 1910. год. Док је срп. кз. предвиђао за ово дело затвор од једног до три дана, пројекат срп. кз. предвиђао је затвор до десет дана, а једнако чини и овај пројекат (уз то сви и или новчану казну).

§ 119. Пројекат у овом пропису предвиђа случај, када неко на месту, које није за то одређено, држи ствари или обавља какве послове, који распростиру јак задах или загађују речну итд. воду, па ни после опомене власти то не склони. Пројекат срп. кз. је у §-у 375. тач. 1. предвиђао случај, када неко загади или замути воду (бунар, реку, извор), којима се служи народ за пијење воде. Наш пројекат је очигледно сматрао да је довољно донети прописе које је он донео с обзиром да се за остале случајеве налазе одговарајући прописи у КЗ (§§ 257—258). Ипак мислимо да је пројекат могао предвидети у том пропису и случајеве које предвиђа пројекат срп. кз. односно срп. кз. у тач. 7. §-а 329., тако да би ти случајеви били садржани у истом пропису, а да не буду истоветни са случајевима које предвиђа КЗ. Јер ови случајеви претстављају примере лакших кривичних дела т. ј. таквог гађења или додавања истој састојака који сами по себи не претстављају неку већу опасност за здравље лица односно стоке која би ту воду пила. Па како су ти случајеви ретки а не би ни могли ни смели да се ставе под удар КЗ. то је потреба оваквих прописа у закону о иступима очигледна. Пројектан-ти су не доносећи такав пропис очигледно рачунали са §-ом 267. КЗ, који у ствари претставља један врло тежак случај гађења

воде, који повлачи за собом опасност за здравље лица која ту воду пију, иако то у самом законском пр опису није изречно наглашено.

§ 120. одговарао би §-у 374. тач. 2. пројекта срп. кз. Пропис нашег пројекта је много боље дотеран и потпунији, тако да се ту не би имало шта приметити.

§ 121. одговара §-у 329. тач. 1. срп. кз, §-у 379. пројекта срп. кз. Пропис је без сумње рађен првенствено по узору на српски пројекат, једино је детаљније разрађен него што је то случај са одговарајућим прописом у српском пројекту. Док пројекат срп. кз. садржи углавном три тачке и то случај, када неко сахрани мртваца без дозволе надлежне власти, даље када неко без дозволе надлежне власти ископа леш и сахрани га на другом месту и треће када неко са стране или из другог места пренесе мртваца, дакако опет без дозволе власти. Наш пројекат овде садржава још једну тачку, а то је случај гробара који се не придржава прописа о уповавању лешева на гробљима. Поред тога наш је пројекат овде сасма умесно обухватио и претставнике општинске власти, који су за тако шта знали, а нису спречили да се дело не изврши.

§ 122. одговара §-у 255. КЗ. Али док КЗ. набраја поред људи и стоку, живину, дивљач, усева и остало пројекат говори само о случајевима када су у питању људи. Иначе се разликују и по томе, што пројекат не тражи да тиме буде зараза и стварно пренешена него је довољно да учинилац није поступио по поменутим наређењима. У следећем §-у 122. предвиђа се засебно случај, када су у питању стока, живина итд. Разлика је између § 121. и § 122. и у висини казне, јер је по §-у 121. предвиђена казна затвора до 20 дана односно одговарајућа новчана казна, док је по §-у 122. предвиђена казна затвора до 15 дана или одговарајућа новчана казна. Ипак ми налазимо да су ова два прописа, нарочито у закону о иступима, могла бити предвиђена заједно у истом законском пропису тако да их се евентуално раздели на две тачке, чиме би и сам закон добио на прегледности. Уосталом иако је вредност здравља људи од оне животиња и била куд и камо већа ипак није било потребно не само доносити по овоме два самостална прописа него ни један пропис делити на два става или две тачке с обзиром да се између казне предвиђене у једном и оне предвиђене у другом пропису не јавља велика разлика. А сама власт би свакако приликом изрицања казне у сваком конкретном случају изрицала тежу казну тамо где су у питању људи него тамо где је у питању стока и биље. Што се пак тиче самог смештаја појединих прописа ове главе ми бисмо препоручили, да се § 121. остави као последњи с обзиром да се он ипак у погледу своје садржине разликује знатније од осталих прописа.

XIII). Иступи против јавног морала и породице. — У првом реду треба споменути да је ова глава могла добити у свом на-

слову и додатак „иступи против брака”, јер на концу у §-у 140. предвиђено умишљено нестарање о свом брачном другу у ствари је иступ против брака. Спајање иступа против јавног морала са онима против породице у једну главу, свакако је последица, као и у осталим случајевима, тога, што је број кривичних дела иступне природе против породице релативно мален тако да се није ни могла за њих стварати засебна глава. У погледу самог израза „јавног морала” пројекат је задржао израз који је усвојен и у КЗ. Уосталом пројекат је за ово имао још и више разлога него КЗ, ради тога, што иступи предвиђени у тој глави, независно од иступа против брака и породице, не претстављају само повреде полног морала него морала уопште. Док је наиме кривични законик морао водити рачуна о томе, какав наслов да дадне овој глави односно скупини деликата с обзиром да су сва деликта предвиђена у њему у тој 24 глави у ствари деликта противу полног морала, пројекат је у својим прописима ставио цео низ иступа који уопште немају везе са полным моралом и утолико и наслов, који је узео од КЗ. за закон о иступима више одговара. У самој овој глави садржани су врло разноврсни иступи, који би често пута могли да се ставе у коју другу главу предвиђену и у овом пројекту; али захваљујући врло широком појму речи морал они се ипак и у овој глави не осећају тако тешко и неумесно, како би се можда иначе у некој другој глави пројекта осећали, разуме се сем главе којој стварно припадају. О тим иступима биће говора уз поједине одговарајуће прописе пројекта. Уосталом, као што смо казали, услед широкога појма израза морал могли би се у ту главу ставити још многи иступи с обзиром да има још врло велики број иступа, који су у ствари истовремено и напади на јавни морал. А не треба напомена наглашавати да исто тако постоји безброј делања, која нису предвиђена и не могу да се предвиде у закону о иступима, а која су у ствари исто тако иступи против јавног морала. Према томе када бисмо се ослањали на сам појам било морала уопште или јавног морала напомена онда би у ствари изашли из правне сфере и ушли у етику. Ипак то не значи да сам назив ових деликата, како је напред споменут, не може корисно послужити у кривичном праву, па слетствено томе и у закону о иступима, како је то у овом пројекту и учињено.

Кривична дела против јавног морала једнако као и кривична дела против брака и породице у правилу су релативно тежа кривична дела и њихово је место међу злочинима и преступима. Не мислимо тиме рећи да таква делања не могу у извесним случајевима да се јављају и у лакшим формама, другим речима да се указују као иступна кривична дела. Али код тих делања за свакога законодавца постоји велика опасност да се при нормирању тих делања не пребаци и стрпа међу иступе и таква делања, која би по својој тежини, а особито по својим социјалним последицама пре спадала међу преступе него међу иступе.

А онда ћемо лако разумети, да су се и наши пројектанти ту и тамо пребацили и међу иступе унели и нека делања из ове групе, која би пре спадала у кривични законик. Код извесних од тих делања одлучну су улогу играле разне околности, тако околност да су та делања и раније била предвиђена као иступна дела како у нашим законима о иступима тако и у онима на страни, даље околност да кривични законик није та делања предвидео у својим прописима, па је, дакако, и пројектантима морало изгледати логичније, да их барем предвиде као иступна кривична дела, како би на тај начин учиниоца погодили макар и незнатније санкције.

Иступи против јавног морала и иначе претстављају за законодавца један релативно тежак задатак, нарочито када су у питању иступи против полног морала. Коликогод се наиме извесна делања против полног морала јављају у таквој форми, да је без сумње потребна интервенција односно заштита кривичног закона о иступима, толико се опет с друге стране у многим случајевима поставља од себе питање, да ли је у сваком таквом случају згодно да се државна власт меша у интимне ствари својих грађана. Поред тога уколико таква делања долазе у обзир као иступна дела збиља постоји низ делања, за која би требало предвидети казну, али која је често врло тешко формулисати у самом законском пропису.

§ 124. Псовање је једна веома ружна навика, која је у нас стекла, тако рећи, право грађанства; али овај пропис инкриминише само случајеве, када је у питању псовање нечега, што је по закону вере свето. Што се тиче вера које би овде дошле у питање свакако да су пројектанти мислили на вере, које су законом признате у нашој Држави. Уколико би дакле било у питању псовање светиња неке непризнате религије не би овај пропис мога доћи до изражаја. Али то опет не значи да не би псовање таквих светиња непризнатих религија могло потпасти под идући пропис, уколико се оно указује неком непристојношћу извршеном на јавном месту. Срп. кз. садржавао је исти пропис у § 362. тач. 1.

§ 125. Одговара му § 381. Пројекта срп. кз, иако се међусобно прилично разликују. Иначе тач. 1. пројекта одговара тач. 4 § 362 скз, тач. 2 §-у 363 скз. Уз тачку 1. Поред осталог ова тачка садржава свакако и случајеве обичног псовања, које је, као што смо напред рекли, код нас врло одомаћено. Један овакав законски пропис неће у том погледу имати никакво веће практично значење, него ће се противу ове ружне појаве морати водити систематска борба. Уосталом у своје време се и у нас повела таква акција (нпр. у Загребу) али нам није познато да је дала неке јаче резултате. Ако опет узмемо у обзир да је за делања предвиђено у тој тачки прописа пројекта казна затвора до 30 дана односно одговарајућа новчана казна онда поготово нема нимало изгледа, да ће се власти користити овим законским

прописом противу обичних случајева псовања, које свакодневно сретам на улици, у парковима, на јавним местима, у трамвајима, кратко речено на сваком месту. Изгледа нам да би било много ефикасније сретство, када би све полицијске односно општинске власти биле овлашћене да кратким путем новчаном казне сваког таквог учиниоца и то неком минималном новчаном казном нпр. од 2 динара, као што је нпр. био случај са пљувањем на улици, и о томе издају учиниоцу једну обичну, унапред отштампану потврду. По себи се разуме да с тиме у вези мора постојати паралелна акција појединих друштава за сузбијање тих ружних обичаја. Као што смо већ казали у пракси се неће овај пропис примењивати са разлога, што у случајевима обичног псовања казна предвиђена у поменутом законском пропису никако не одговара тежини самог дела; али поред тога неће се овај пропис у таквим случајевима примењивати у пракси и са разлога, што је ово зло сувише укоренено, а у самом пропису није напосе наглашено и псовање. Добро би стога било да се у самом пропису и израз псовање напосе нагласи, тако да се каже: „... псовањем или којим другим начином изговара непристојне речи...”.

Уз тач. 2. Одговара §-у 288. КЗ. с тим, да је пројекат предвидео само случај, када је у питању лакша повреда јавног морала. Коликогод ово мерило лакше и теже повреде јавног морала није сигурно ни одређено ипак налазимо да су како законски прописи КЗ. тако и одговарајући прописи пројекта потребни да постоје један поред другог утолико пре, што у врло много случајева такве радње збиља претстављају мање озбиљне случајеве, али за које је ипак потребно кажњавати учиниоце. Како КЗ у тим случајевима не може доћи у обзир то онда остаје као једино решење закон о иступима.

Уз тач. 3. задњу реченицу: „Предмети кривичног дела одузеће се” треба претиликирати утолико, што ће се казати: „У случајевима из тач. 2. овог законског прописа предмети иступног дела ће се одузети.” У критици пројекта пао је на име приговор баш у погледу овог питања т. ј. да се у случају иступа излагања голог тела предмет тога иступа (голо тело) не може одузети.¹¹⁾ Иако је јасно да ни пројектанти нису мислили на то, да се може одузети предмет иступа, који се састоји у излагању голог тела, дакле голо тело, него да су се те речи односиле на предмете иступа предвиђеног у тач. 2. овог прописа. Ипак напред изложено нашу стилизацију ове реченице треба унети у пројекат, како би се тиме добило, можда и не толико на јасноћи колико на лепоти изражавања.

¹¹⁾ Вукчевић, ц. д. 412, т. 4. приговара овом ставу са разлога што је „сувише јасно којим се предметима ово дело (излагање голог тела) врши, онда се морамо запитати, на који се начин такви предмети могу одузети.”

§ 126. одговара §-у 362. тач. 5. скз.; §-у 385 Пројекта скз. Вредно је споменути, да је по напред поменутом српском пројекту била предвиђена казна затвора до три месеца односно новчана до 500 динара. Пројекат зак. о иступима није сматрао да је ово дело тако тешко и ради тога је предвидео релативно незнатне казне. Пројекат разликује овај иступ као дољозан и као кулпозан, а с друге стране прави разлику у томе, да ли је учињен на јавном месту или није. Иначе нам изгледа да наши пројектанти нису о овој појави довољно водили рачуна. Позната је ствар да данас свуда, па и у нас постоје друштва за заштиту животиња и да је тај покрет прилично раширен. Осим тога и само делање, нарочито када се врши дољозно не може спадати у тако лака кривична дела, како су то пројектанти замишљали. А поготово када се тако шта одиграва на јавном месту оно изазива велики револт код публике, револт који је у сваком случају оправдан. Уза све то не смемо заборавити да постоји доста случајева, где се и таква делања јављају у блажој форми тако да би било сасма умесно да се та делања разделе на два дела т. ј. таква која се јављају као тежи случајеви и за које би била предвиђена казна преко месец дана затвора, која би дакле спадала међу преступе, док би се с друге стране опет предвидели лакши случајеви као иступна кривична дела. Па и у оним случајевима, где би се та делања јављала као иступна требало би у самом пројекту предвидети највећу казну т. ј. до 30 дана затвора односно одговарајућу новчану казну.

§ 127. Не изгледа нам ни мало згодна стилизација овог законског прописа. Ту се наиме каже: „... ко ... не одвраћа од изгреда и других противправних радња или од прошње.” Да ли је неки отац или лице које се стара о детету или млађем малолетнику одвраћао од таквих радња дотично лице свакако је фактично питање, које би власти решавале у сваком конкретном случају. Али сумњамо да ће се у конкретним примерима тако лако моћи доказати, да дотични отац односно старатељ није „одвраћао” своје дете или штићеника од таквих делања. Нама изгледа да је онда боље стилизиран одговарајући пропис § 362. тач. 8. скз, у којем се каже: „... који би (т. ј. родитељи) допуштали да деца просе итд.” Уколико се такво лице ухвати да проси и после опомене коју је надлежна власт упутила дотичним родитељима или стараоцу имало би се сматрати да су та лица дозволила својим штићеницима прошње и остало. По себи се разуме да остаје таквим лицима слободно доказивати, да су одвраћали своју децу односно штићенике од тих делања, али да у том нису успели, у којем би случају отпала и кажњивост родитеља односно старалаца. Насупрот томе, ако би сам пропис остао онакав, какав је у нашем пројекту онда би терет доказивања пао на власт, јер би ова морала утврђивати да дотично лице није одвраћало свога штићеника односно дете од тога делања, па како је у питању једна негативна чињеница природно је да

се тако шта даде тешко утврдити.

§ 128. одговара тач. 9. § 362 скз. У скз је наглашено, да то може бити своје или туђе дете, што наш пројекат није урадио. Иако се и по нашем пројекту има претпоставити да долази у питање како случај свога тако и туђег детета, ипак мислимо да се ради веће јасноће могло то нагласити онако, како то чини и поменути скз.

§ 129. Мислимо да овај иступ пре спада међу иступе против општег здравља, за које и пројекат има засебну главу. Пројектанти су га овде ставили вероватно ради тога, што је у питању дете, али као што се види сам иступ нема никакве непосредне везе са браком и породицом него само са питањем здравља дотичних лица, у овом случају детета. Можемо даље приметити, да се поред детета могло ставити овде и млађе малолетнике као и да се за само дело могло предвидети максималну казну, дакле до 30 дана затвора односно одговарајућу новчану казну. Навођење деце и млађих малолетника нарочито на уживање алкохолних пића може имати врло тешких последица по самог малолетника, а поготово дете, тако да од тога остану трајно теже последице по његово нормално развијање. Истина приметило се да врло често родитељи и то чак у кафанама или на другим јавним местима дају својој деци алкохолна пића, иако у врло малој мери; али и таквим својим поступком могли би родитељи доћи у конфликт са овим прописом. Уопште је у јавности врло раширено мишљење да деци не шкоди давати алкохол у мањим количинама, а поготово у многим селима постоји веровање да им га треба давати да „мало ојачају“. Ова појава само по себи претставља велику опасност и ради тога је треба ефикасним мерама сузбијати. Иначе и наш КЗ. има извесних сличних прописа по овом питању. Тако у §-у 268. тач. 1. кажњава гостионичаре и кафеџије, који служе јака пића малолетницима испод 16. година, а у тач. 2. истог прописа кажњава сваког онога, ко наведе лице испод 16 година да се напије на јавном месту. Пројекат скз предвиђао је овај случај у §-у 380. тач. 2. за гостионичаре и кафеџије који продају алкохолна пића лицима испод 18 година.

§ 130. Одговара му тач. 3. §-а 268. КЗ. Сам пропис би исто тако као и пређашњи спадао у прописе о иступима против општег здравља, а наш СЗ. га је ставио исто тако међу кривична дела дотичне главе. Између пројекта и прописа КЗ. била би разлика у томе, што КЗ. каже да се кажњава онај, ко „неовлашћено служи морфијум“, док пројекат говори о лицу, „које наводи другог да без дозволе лекара употребљава опијум итд.“. Иако је јасно да између прописа пројекта и одговарајућег прописа КЗ. постоји разлика ипак мислимо да би и овај пропис пројекта требало унети као преступно кривично дело у КЗ., а не да се заджи у закону о иступима. Навођење другог на употребу таквих опојних сретстава као што су морфијум,

кокаин, опијум и слична сретства свакако да претставља једно много теже кривично дело него што би то био један иступ с обзиром на опасност коју такво навођење претставља за дотично лице. Ова појава је утолико опаснија, што се тако рећи свуда у свету јавља ширење употребе односно уживања ових опасних опојних сретстава као што с друге стране и државе воде огорчену борбу са лицима, која то ширење врше.

§ 131. Одговара му § 380. тач. 3. пројекта скз уколико се односи на тач. 2. §-а 131. Српски пројекат је овај пропис сасма умесно ставио међу прописе против општег здравља (јавног здравља, како ту главу назива поменути пројекат), па је тако требало поступити и у овом пројекту. Поред тога иступ из т. 1. овог прописа и онај из тач. 2. не би смели бити у погледу висине казне изједначени. Јер иступ учињен по тач. 2. тога прописа т.ј. када је у питању давање алкохола гостима који су у напитом стању свакако је тежи него иступ означен у тач. 1. истог прописа. Верујемо да су пројектанти приликом одређивања такве релативно благе казне за овај други случај водили рачуна и о томе, да је врло тешко одредити када су заправо гости у напитом стању. Јер лица која пију у кафани док су још свесна траже алкохол и гостионичарима је каткада тешко знати да ли су ти гости досегли ону границу која би била потребна да им се више алкохол не би смео давати, да и не говоримо, да се та граница код разних људи на разне начине, код неких пре код других спорије, код једних јаче, код других опет слабије испољава. Осим тога може се таквим држаоцима радња догодити да ускрате пиће и лицима, која ипак нису у таквом стању да не би реагирала на тај поступак, а што често може изазвати револт и код остале публике против гостионичара и ићи на штету његове радње.

У последњем ставу овог законског прописа могло би се увек уместо израза „учине ово кривично дело“ казати „учињено дело предвиђено у тач. 2“, јер се иначе последњи став иако не по логици саме ствари, али по распореду може односити како на иступ из тач. 1. тако и на онај из тач. 2. с обзиром да су оба иступа предвиђена у истом законском пропису, па би утолико боље било изражавати се онако, како смо мало пре казали.

§ 132. Одговара §-у 166. КЗ. Већ је законски пропис КЗ. предвидео случај, када се кажњава и лице, које је дело учинило у неурачунљивом стању, иако иначе неурачунљивост искључује одговорност и кажњивост учиниоца. Разлика између прописа КЗ. и овог прописа пројекта лежи у томе, што по КЗ. мора учинилац да учини дело које се гони по званичној дужности, док пројекат сматра по природи саме ствари за довољно да је лице у напитом стању учинило неку неуредност. Исто тако налазимо да ни за овакве случајеве не би требало предвиђати тако благу казну као што је то учињено у пројекту (до 3 дана затвора илин овчано до 150 динара) него предвидети

72.
већу казну у самом пропису, како би ју власт у конкретном случају према указаној потреби могла и применити. У погледу заштитног надзора, који је предвиђен у овом пропису, вреди оно, што смо за ову меру безбедности уопште казали. Пада у очи и то, да је пројекат овај иступ ставио у ову главу, т. ј. међу иступе против јавног морала, и ако му ту никако није место. КЗ. је то дело ставио у кривична дела против јавног мира и поретка, а нема сумње да му то место више одговара. Па како и пројекат има међу иступима главу под истим насловом то није било никаквог оправданог разлога да и пројекат тако не поступи.

§ 133. Одговара му § 362. тач. 3, 4 и 5. скз. Самом пропису није толико место у овој глави, колико у глави иступа против јавног мира и поретка.

§ 134. Одговара §-у 384. пројекта скз., тач. 8. § 362. скз.

§ 135. Одговара §-у 280. КЗ. Пројектанти су нарочито нагласили да се овај пропис пројекта разликује од одговарајућег прописа КЗ. у томе, што се по § 135. не тражи, да је учинилац радио „из навике или користољубља“. Али када се успореди казна коју предвиђа КЗ. и она која је предвиђена у пројекту онда се одмах намећу два питања: а) да ли је у пројекту казна довољно високо предвиђена; и б) да ли би ово дело уопште спадало међу иступе или му је место међу преступним кривичним делима. Иако § 280. КЗ. предвиђа случај када су у питању навика или користољубље, од којих овај последњи мотив чини само дело нарочито прљавим, ипак када се такво исто дело учини и без тих двају мотива не може разлика у висини казне само ради тих мотива бити тако велика. Јер КЗ. предвиђа казну до две године строгог затвора, а у особито тешким случајевима чак и робију до пет година, док се по пројекту предвиђа казна до највише 20 дана односно одговарајућа новчана казна. По нашем мишљењу ово би делање требало ући међу преступна кривична дела, а уколико би остало међу иступима свакако би за исто требало да се предвиди највиша казна т. ј. до 30 дана затвора односно одговарајућа ночана казна.

§ 136. Могао би се поједноставнити утолико, да се не праве две тачке, тако да би пропис просто гласио: „... казниће се: ко умишљено уступа собе које издаје за преноћиште, свој стан или зграду, стално или привремено, за провођење блуда“. Исто тако уместо речи: „противу њих се може изрећи протеривање“ боље је казати: „противу учиниоца (извршиоца) може се изрећи протеривање“. Тиме дакако нисмо хтели рећи да је ово једини пропис у пројекту, који би се могао поједноставнити.

§ 137. Одговара тач. 11. § 365. скз. Док је скз употребио израз „општа саблазан“ пројекат употребљава бољи израз „јавна саблазан“, иако и један и други израз означавају исто. Сам пропис је без сумње мало деликантније природе с обзиром да се у пракси та јавна саблазан тешко може установити. Али у сваком случају требало је за таква делања предвидети већу

казну када се узме у обзир да пре кажњавања долази опомена власти учиниоцима да се раздвоје. Ово тим пре, што је већ самим фактом, да је такав живот учинилаца створио јавну саблазан, стекло се довољно разлога, да се та лица присиле на поштивање наредаба власти. А свакако да једна казна до 10 дана затвора неће имати тако јако застрашавајуће дејство, утолико пре што ће у практичној примени овог прописа претегнути одмеравање новчане казне.

§ 138. Налазимо да је и овде требало предвидети тежу казну (до 30 дана затвора или до 1500 динара новчано). Уосталом таква лица се обично тешко ухвате, тако да се ови иступи врше у великом броју, а пред власт ради кажњавања долазе ретки случајеви.

§ 139. може остати неизмењен.

§ 140. Овај законски пропис морамо расмотрити поближе у односу према §-у 294. КЗ. и то са два разлога: а) што у извесном погледу нормирају исту материју; и б) што се из њиховог међусобног односа види, да су пројектанти погрешили, када су ово делање ставили међу иступна дела.

§ 294. КЗ. предвиђа случај када родитељи, стараоци и уопште они, којима је поверено старање о личности детета, ово запусте или злостављају. § 140. пројекта говори о напуштању своје породице и о томе, када се неко умишљено не стара о свом брачном другу, деци или хранјенику, тако да они услед тога остану без сретстава за живот. Свакако да је § 140. обухватио и случај из § 294. КЗ, т.ј. када су у питању родитељи у односу према својој деци. Разлика је само у том, што § 140. говори о напуштању и тражи да дете остане без сретстава за живот. Иако су по својој тежини дела предвиђена у §-у 294. КЗ. као и она из §-а 140. пројекта подједнака, разлика је у казни огромна. Док наиме § 294. КЗ. предвиђа казну строгог затвора не означавајући крајњу висину, дакле и до 5 година, дотле пројекат сходно својим могућностима предвиђа максималну казну до тридесет дана затвора односно одговарајућу новчану казну. И на први поглед је јасно да ова несразмера не може остати. Уосталом и сва модерна законодавства предвиђају за кривично дело напуштања породице куд и камо теже казне (од три месеца па до три године), тако на пр. француски КЗ. од 1928, пољски од 1932, талјански од 1930. године¹²⁾.

§ 141. Повреда дужности издржавања сама по себи претставља велики проблем како са правног тако и са социјалног гледишта уопште. Са правног гледишта овакве повреде не могу спадати међу лака кривична дела, каква су иступи. Поготово једна казна до 20 дана затвора односно одговарајућа казна до 1000 динара ни је ни издалека довољно ефикасна санкција за сузбијање таквих дела, тим више што ће се у практичној

¹²⁾ Види о томе Маклецов, Неколико примедба, ц. д. стр. 4.

примени закона о иступима и уз овај пропис врло често догађати да буде примењена новчана казна¹³). У кривично-правној литератури су се већ и много раније чули гласови, који су тражили да се ово делање стави међу преступна кривична дела (Хипел, Екштајн), а у последње време ова се тенденција запажа и у законодавству. Тако је Совјетска Русија донела закон, којим се питање слободног вршења побачаја уређује на новој основи и по коме је вршење побачаја прилично ограничено у односу према раније датој великој слободи и у том закону је предвиђена и повреда дужности издржавања као преступно дело. Предвиђа се казна затвора до две године за оца, који избегава плаћање судом досуђене алиментације. Званична кривично-правна комисија за израду новог немачког кривичног законика (т. зв. националсоцијалистичка) пошла је истим путем и нашла, да досадања заштита по § 361. т. 10. поз. нем. кз. није довољна и предложила да се ово делање стави као преступно кривично дело у кз. и за исто предвиди казна строгог затвора до две године или затвора¹⁴). Нема сумње да се избегавање плаћања алиментације јавља ипак као преступно кривично дело са разлога, што лица, која избегавају ову своју како правну тако и моралну обавезу у сваком случају показују у довољној мери криминалну вољу. Услед тога би требало да се ово дело инкриминише као преступ у кз., чиме би дакако отпао пропис § 141. пројекта. Сам тај пропис би као преступно дело имао да обухвати сва она лица, којима је учинилац по закону дужан давати издржавање, а које би се питање свакако требало претходно регулисати у грађанском законнику у погледу лица која су дужна и којима се мора давати алиментација. Што се пак тиче самог начина гоњења било би пожељно да се таква дела гоне по предлогу, а не по приватној тужби са простог разлога, што су лица, која имају право на гоњење, већином тешког имовног стања, а гоњење по приватној тужби је везано са извесним тешкоћама.

XIV. Иступи против лица и имовине.

Ова глава раздељена је у два раздела, од којих први садржава иступе против лица, док други садржава иступе против имовине. Из Образложења се не види, ради чега су пројектанти сматрали да ове две групе иступа треба ставити у исту главу раздвајајући их само разделима, када једна и друга група немају неке уже везе међусобом. Али држећи се строго реда, који је предвиђен у пројекту и ми ћемо се бавити са једним и са другим разделом засебно.

А) Иступи против лица.

Наш КЗ. има одговарајућу групу у глави 21. која носи наслов: кривична дела против личне слободe и сигурности. Срп-

¹³) О томе смо детаљно говорили у нашем чланку: Повреда дужности издржавања као кривично дело, „Правосуђе“ бр. 10—12, стр. 467 (за октобар—децембар 1936 г.).

¹⁴) Видети: Das kommende deutsche Strafrecht, Besond. Teil 1935, S. 115.

кз. садржава исте иступе у глави 38, која има наслов: о повреди личне сигурности и чести, а који одговарају овом разделу горње главе пројекта т. ј. иступима против лица. Пројекат кз. од 1910. садржава у глави 32. исто тако одговарајућу материју под насловом: преступи против лица, дакле под истим насловом као и наш пројекат закона о иступима, па су наши пројектанти вероватно одакле и узели тај наслов. Треба споменути да и у пројекту кз. постоји глава која говори о „злочинима против личне слободe“, а која је могла бити са истим називом задржата и у одељку о преступима. Иначе сам назив „лична слобода и сигурност“ по нашем мишљењу је много бољи и треба га задржати и овде, када је реч о иступима из овог раздела. Једнако би требало иступе, против лица, предвиђене у овом пројекту ставити у засебну главу, а не да буду смештени у исту главу, у коју и иступи против имовине, са којима немају, како смо то нагласили, никакве уже везе. Овако изгледа, закључујући по спољнем распореду као да између те две врсте иступа постоји нека ближа сродност, која је тражила да их се стави у исту главу.

Као што смо мало пре казали пројекат је требао задржати назив „лична слобода и сигурност“, јер би тај ипак куд и камо више одговарао ономе, што садржавају ова деликта него назив који је усвојио пројекат. Али с обзиром на садржину иступа који су напосе предвиђени у овом разделу (остављамо по страни оне иступе, који у тај раздео уопште не падају, иако су ту смештени), најбољи назив за ову групу иступа био би: „иступи против личне сигурности.“ Сви ти иступи наиме више или мање претстављају извесну опасност по сигурност грађана, али како та сигурност у исто време има као своју конзеквенцу и саму слободу грађана, која је исто тако угрожена тиме, што је угрожена сигурност грађана, то се и назив КЗ. могао у целости задржати. Лична слобода и сигурност претстављају једно велико правно добро грађана, које је ради тога и заштићено у КЗ. Али уколико постоје лакши случајеви угрожавања или нападања на ту слободу и сигурност сасма је уместно, да се таква делања инкриминишу као иступи, како је то и пројекат учинио. Само пада у очи, када би се из тога раздела избацили они иступи, који у њега не спадају, да би остао веома мален број иступа ове врсте, чим би опет настало и питање, да ли је за тако малу групу уопште потребна засебна глава и ако није, где би се онда они имали сместити. Већ смо и раније нагласили да су пројектанти погрешили што су у овоме пројекту ишли за тим да у посебном делу пројекта просто дадну минијатурну слику КЗ. Другим речима они су пројекат закона о иступима саставили у његовом посебном делу тако, да он готово изгледа једнако као и посебни део КЗ, са свима оним врстама иступа, које постоје за злочине и преступе у КЗ, као и са више, мање свима одговарајућим главама, а са том разликом, што КЗ. са-

држава злочине и преступе, а овај пројекат иступе. Уместо тога пројектанти су требали настојати да пројекат имадне што мањег лава и да према томе сдружи у једну главу све оне иступе, који могу икако да се ставе у ту главу. На тај начин створили би бољу прегледност пројекта, а тамо где се јавља велики број иступа једне врсте свакако да би се за њих резервисала и засебна глава. Такав је случај и са иступима против лица. Када би се наине одавле избацили они прописи, који овамо не спадају, онда се иступе против лица могло једноставно ставити у главу, која говори о иступима против опште безбедности, а у наслову саме главе додати „и личне безбедности“, тако да би глава 7. пројекта и раздео 1. ове главе садржавао иступе у једној глави, која би носила наслов: иступи против опште и личне сигурности људи и имовине. Тиме би се постигло двоје: а) да се не би за неколико иступа стварала засебна глава или засебан раздео; и б) да се не би догађало да се извесни иступи, као што је случај са иступима против лица, трпају у исту главу са иступима против имовине, иако те две врсте иступа не спадају заједно. Али ипак би најбоље било да су пројектанти у посебном делу материјално-правних прописа сасма напустили раздеоу иступа према систему, по коме је КЗ. распоредио злочине и преступе, и нашли за раздеоу иступа један другчиј систем, који би више одговарао прегледности једног пројекта закона о иступима.

§ 142. Одговара му § 357. скз, тач. 1. §-а 368. Пројекта скз. Овом пропису се већ приговорило у критици пројекта да је непотребан с обзиром на § 297. КЗ.¹⁵⁾ Уосталом овај пропис без сумње треба проучити у односу према поменутом § 297. КЗ. § 297 КЗ. предвиђа случај увреде, која се може учинити како вербално тако и симболично и реално. Реална инјурија би била она, коју би учинилац извршио неким физичким делањем, а да при томе нанета повреда нема елемената за кривично дело лаке телесне повреде, пошто би се у том случају имала кажњавати као лака телесна повреда, а не као реална инјурија. Ако сада погледамо текст § 142. пројекта видимо да он говори о случају, када је неко другога ћушио или на њега насрнуо, али „без намере да га увреди или повреди“. Питање је само, да ли ће се у пракси моћи наћи и такви случајеви, да неко ћуши другога и да се после тога утврди да није имао намеру да га увреди. Јер у самој тој радњи ћушања или било којој другој радњи, уколико се не јавља повреда, која има квалификације лаке телесне повреде, лежи увреда и то је онда т. зв. реална инјурија. А реална инјурија кажњава се по §-у 297. КЗ, који не спомиње засебно ни једну врсту инјурије, из чега се мора закључивати да је обухватио све три врсте инјурије, дакле вербалну, симболичну и реалну. Из напред наведенога се види, да би ипак

¹⁵⁾ Вукчевић, ц. д. 412,

било најумесније да се овај пропис из пројекта сасма избаци с обзиром да је све те случајеве предвидео § 297. КЗ. тако да је поменути пропис пројекта збиља сувишан и непотребан.

§ 143. Одговара му § 369. пројекта скз (тач. 1. §-а 143); исто тако тач. 1. § 143. одговара § 248. Ако се упореде § 248. КЗ. и овај пропис пројекта лако се уочава велика сличност која постоји између ова два прописа. У пројекту се наине уместо израза „маши“ употребљава израз „држи“, а поред тога у пропису пројекта нема додатка: „и тиме угрози сигурност другог лица“. Али свако било машање или држање ножа у руци претставља у исто време и угрожавање сигурности лица, која се налазе са дотичним лицем у тучи. Ради тога мислимо да овај пропис пројекта неће имати никакво практично значење и да би га требало из пројекта испустити, како се не би доводио у забуну са одговарајућим прописом из КЗ. Став 2. § 143. има извесне сличности са §-ом 184. КЗ. У њему се наине предвиђа случај када је неко учествовао у тучи, „у коју није својом кривицом ступио“. Свакако да ће се у једној тучи врло тешко моћи утврдити, да ли је неко својом кривицом у њу ступио или не. Ради тога мислимо да би било боље када би се ове речи сасма испустиле.

§ 144. Одговара му § 256. КЗ. Разлика је између једног и другог прописа у томе, што КЗ предвиђа случај делања учињеног са долусом, док пројекат исто дело када је учињено кулпно. Мислимо да пројекат није требао доносити овај пропис; а ако се већ сматра да то делање треба кажњавати и када је учињено с нехатом онда је згодније да се то предвиди у самом КЗ. уз одговарајући пропис.

§ 145. Одговара му § 175. КЗ, са којим га треба довести у непосредну везу. У правилу ће дакле као преступ важити оно делање, код којег неко изложи другога опасности по живот или уколико не наступи као последица губитак живота, тешка телесна повреда или трајно нарушење здравља, док ће се у осталим случајевима радити о иступу.

§§ 146 и 147. могу остати онако, како су у пројекту предвиђени.

Б) Иступи против имовине.

О великом значају имовине као једног од најважнијих фактора данашњег друштва не треба напомињати. А онда је по себи разумљиво двоје: да су грађани врло осетљиви када се ређа односно напада њихова имовина или неки имовински интерес; и б) да су напади на имовину и имовинске интересе утолико чешћи, уколико та имовина односно имовински интереси претстављају већу вредност и значење. Број имовинских деликата је врло велик, а и врсте тих деликата су многобројне. При том долази у обзир као значајно мерило и вредност појединих имовинских објеката односно имовинских интереса у сваком конкретном случају као и начин на који је напад на имовину

извршен. Услед овакве ситуације већ су кривични законици имали доста потешкоћа при одређивању имовинских деликата. У првом реду тешко је било одредити тачну границу имовинских деликата и самог цивилног права, другим речима када се извесни напад на имовину или имовинске интересе има сматрати кривичним делом, а када он остаје у границама грађанског права. Даље је велику потешкоћу задавала чињеница, да се код појединих врста имовинских деликата, нарочито у конкретним примерима, тешко дало ударити тачну границу нпр. између крађе, утаје, преваре и других имовинских деликата. Чак су постојали покушаји, да се сва та делања односно **разне врсте имовинских деликата обухвате једним јединственим прописом** на тај начин, што би се дао један генералан опис имовинских деликата, под који би пала сва делања против имовине и имовинских интереса. Још и кривично-правна комисија за израду новог нем. кз. бавила се овим питањем, али је предњи покушај напустила као непрактичан.¹⁶⁾ Исто тако наступа потешкоћа и у погледу мерила по коме би се имала ценити тежина извесног имовинског деликта, напосе крађа, превара и утаја. У старијим кривичним законима обично се као главно мерило узимала вредност имовинског предмета или интереса. Али против оваквог начина утврђивања величине кривичног дела имовинске природе дигли су се у науци кривичног права гласови, који су тврдили, да се једно такво мерило никако не сме задржати. Јер **вредност извесне ствари није увек мерило које би и стварно пружало слику тежине дотичног имовинског деликта са следећих разлога: што у првом реду вредност извесног имовинског објекта или интереса може бити објективна и субјективна.** Поред тога учинилац имовинског деликта у великој већини случајева и не зна праву вредност ствари коју је нпр. украо или утајио. Тако рецимо онај који би украо једну уметничку фигуру од велике вредности или извесне наките од исто тако велике вредности у великој већини случајева нити је знао њихову праву вредност нити је имао намеру да нешто од тако велике вредности присвоји, а што се најбоље види по томе да такве предмете продаје у бесцење. Али **уза све ове и јаке приговоре науке кривичног права изгледа ипак да ће вредност предмета, разуме се објективна вредност, редовно морати да служи као главно мерило за квалификацију појединих имовинских деликата.** И то просто са практичних разлога, што се наиме то мерило у пракси ипак показало као најбоље. Да ли ће се и на који начин избећи неумесности које проистичу из тога, што би се вредност узела као једино мерило за квалификацију имовинских деликата зависи о томе, о каквим се случајевима ради и на који би се начин ти случајеви регулисали, да би уз

¹⁶⁾ Види D-r E. Kohlrausch, Vermögen und Eigentumsverbrechen. (Das Komm. deutsche Straf., Bericht, Bes. Teil. 297. etc.).

саму објективну вредност и други критерији могли доћи у обзир о чему ћемо још и доцније говорити. Напосе у погледу разликовања иступа од преступа и злочина имовинске природе **сма-трамо да ће ипак објективна вредност предмета морати да се задржи као главно, ако можда и не као једино мерило.**

Већ Пројекат скз од 1910. покушава напустити вредност ствари односно имовинских интереса као мерило за одређивање квалификације појединих имовинских деликата. Тако се у Мотивима¹⁷⁾ каже да је код крађе изостављена досада утврђена разлика у кажњавању с обзира на **вредност предмета**, пошто „тај критеријум није довољно сигурно мерило за оцену јачине противправности радње, а даје сувише тешкоће при утврђивању вредности.“ Али већ мало даље чини пројекат изузетак када је у питању крађа стоке, јер „**њу смо задржали као мерило веће кажњивости само код крађе стоке.**“ Међутим и у погледу разликовања злочиних од преступних кривичних дела исти тај пројекат је опет задржао мерило вредности имовинског предмета односно интереса. „Једна извесна вредност може служити само као основица за разликовање преступне крађе од злочине; и у том смо смислу ми код преступне крађе утврдили вредност од 10 динара, изнад које се свака крађа **сматра као теже дело**“ (стр. 594). Ова вредност је меродавна свуда па чак и код крађе стоке т. ј. да је дело преступно само ако је вредност украдене стоке до 10 динара (стр. 593).

Што се тиче нашег КЗ. ту је донетим изменама и допунама од октобра 1931 г. наступила промена утолико, што је нпр. код крађа унет као критериј вредност ствари. Тако је § 314. који у ранијој редакцији није познавао разликовање према вредности украдене ствари овим изменама и допунама новелиран тако, да се код просте или обичне крађе поставила разлика према томе, да ли је вредност украдене ствари **преко хиљаду динара или не.** Уколико **наиме вредност украдене ствари није преко хиљаду динара** учинилац се кажњава строгим затвором до годину дана, а ако је већа од хиљаду динара онда као и по ранијем тексту овог прописа строгим затвором и губитком часних права. Према томе на основу ових измена и допуна КЗ. и у нашем кривичном законик у мерило вредности ствари играће не само врло важну него главну улогу при квалификацији дела односно при одређивању висине казне.¹⁸⁾ Вероватно да су ови разлози т. ј.

¹⁷⁾ Пројекат и мотиви каз. зак. за Краљ. Србију, 1910. Мотиви, стр. 593.

¹⁸⁾ Наши коментари, иако признају да је за ове измене и узимање вредности украдене ствари као критерија за већу или мању казну говорила потреба свагдашњег живота, изгледа ипак не одобравају овакве измене (в. Доленц, Тумач, Додатак стр. 34—35, Чубински, Коментар 1934. стр. 540; напосе онај критериј у вези са Пројектом З. о иступ. напада Маклецов, Неколико примедба, ц. д. стр. 3—4.

измене и допуне КЗ, којима је усвојен критериј вредности украдене ствари као један од главних критерија за одређивање величине казне водили и наше пројектанте да овај критериј узму као сретство за разликовање иступних имовинских деликата од оних злочине и претступне природе, утолико пре што је и раније поменути пројекат скз од 1910. г. узео као основно мерило за разликовање имовинских злочина од преступа крађе баш објективну вредност ствари, како смо то напред означили. Детаљније биће о овоме говора ниже приликом коментаришања појединих прописа овог раздела.

§ 148. Пројекат је у овом пропису обухватио извесне имовинске деликте из КЗ, као што су крађа, противправно присвајање туђе покретне ствари, одузимање туђе покретне ствари и превару. У односу према КЗ. узето је као једино мерило вредност саме ствари или имовинског интереса, а која не сме бити већа од 100 динара. Дела се кажњавају само ако су учињена умишљено или намерно (уосталом намеру није требало ни наглашавати, као што смо то у уводу казали, јер намера претставља квалифицирани долус, па кажњавање у односу према долусу следи *arg. a minori ad maius*).

Већ смо напред истакли да су против узимања вредности ствари односно имовинског интереса као искључивога критерија за одређивање висине казне односно квалификације имовинских деликата у науци кривичног права дигли се гласови; а и напосе у погледу нашег пројекта закона о иступима било је томе схватању приговора. Нема сумње да је за одређивање границе између имовинских деликата иступне природе са једне и оних преступне и злочине природе са друге стране тешко наћи један критериј који би све задовољио. Али да је тај критериј ипак најбоље тражити у вредности ствари или имовинског интереса мислимо да се исто тако не би смело побити. Јер и имовински деликти се јављају у извесним случајевима као врло лака кривична дела т. ј. када су учињена у врло лакој облику, што је у пракси врло чест случај. Ако бисмо те деликте без обзира на њихову тежину задржали у КЗ. тиме би преко сваке мере оптеретили редовне судове, што никако не би било пожељно ни препоручљиво. Ради тога, иако имовински деликти и када се јављају у најлакшим формама претстављају више, мање врло нечасна кривична дела, ипак то није разлог да се ти лаки случајеви имовинских деликата не задрже за закон о иступима са разлога који важе за све иступе. Према томе практични разлози овде долазе пре свега у обзир, а ти практични разлози траже да се и код ових деликата најлакши случајеви предвиде као иступна кривична дела као и да се за критериј узме вредност саме ствари или имовинског интереса, како би на тај начин испали испод компетенције редовних судова и ови се растеретили.

Пројектанти су сасма умесно одредили да се ова делања

кажњавају само онда када су учињена са долусом, иако се у критици пројекта и против тога дигао један глас.¹⁹⁾ Код кривичних дела имовинске природе може се рећи у највећем броју случајева није ни могуће предвидети кажњавање када су та дела учињена кулпно са простога разлога, што се извесна од тих дела не могу ни учинити кулпно. Напосе то важи за крађе и преваре, код којих је један од битних елемената самога дела баш то, да је учинилац ишао за тим, да би присвојио неки туђи предмет у жељи и са циљем да би се он тим предметом или имовинским интересом окористио на штету туђе имовине. Према томе код таквих деликата учинилац већ по природи саме ствари не може иста учинити нехатно, јер за постојање тих дела мора код њега постојати свест и знање да противправно присваја туђу ствар или имовински интерес. Уколико би пак био у заблуди о томе, да је ствар његова а не туђа, па би се то и доказало, онда учинилац не би био кажњен на основу прописа закона о стварној заблуди.

Пред Народном скупштином доживео је владин предлог допуну овог законског прописа утолико, што су у њему додате и утаје из § 318. ст. 1, и § 320. ст. 1 и 2. КЗ и опет само за случај да вредност ствари или имовинског интереса не прелази 100 динара. Овом допуном је конзеквентно спроведен принцип да се за имовинске деликте, када вредност предмета или имовинског интереса не прелази Дин. 100, кажњава иступно, па је ова допуна сасма умесна.

Према томе када уз овај пропис ставимо § 314. КЗ. видимо, да у нашем законодавству имамо односно да ћемо имати у погледу обичних крађа три степена: први када је вредност украдене ствари до сто динара, други када та вредност не прелази хиљаду динара и трећи, када вредност прелази хиљаду динара. Што се пак тиче § 320. ст. 2. КЗ. на који се исто тако позива пројекат, морамо нагласити, да је у том ставу законског прописа предвиђена крађа или утаја животних намирница или предмета животне потребе до највише суме од сто динара, па се овде не би разликовало иступно од преступног дела (види § 292 Пројекта).

Остаје врло важно питање, да ли је и пројекат требао између ових двају врста крађа и утаја да учини неку разлику. Када наиме погледамо § 314, КЗ, који предвиђа случајеве обичне или просте крађе и у којем се предвиђа казна строгог затвора до годину дана, када је вредност испод хиљаду динара, § 318. КЗ. обичне утаје који предвиђа затвор до годину дана (и опет ако је вредност утајене ствари испод хиљаду динара) и пропис § 320 КЗ. који предвиђа привилегисане случајеве крађа и утаја, код којих се тражи да су учињене из невоље и код којих је предвиђено да вредност украдене односно

¹⁹⁾ Вукчевић, ц. д. 412.

утајене ствари не сме прећи три стотине динара, а поготово ст. 2. § 320. КЗ. и у њему запажамо да КЗ. сасма умесно прави огромну разлику између обичне и привилегисане врсте крађа и утаја. Међутим пројекат закона о иступима не прави између једне и друге врсте крађа и утаја у погледу апстрактно предвиђене висине казне никакву разлику, па се ради тога и намеће питање, да ли је пројекат могао ту и другачије поступити и своје прописе довести више у сагласност са КЗ. Пројектанти су у образложењу изнели једино разлоге, са којих је као критериј разликовања иступних имовинских деликата узета сума до сто динара. Ту се сасма умесно истиче да су то дела за која се тражи брза репресија и поред тога, што се у пракси догађа да услед високих казна које су биле предвиђене у КЗ. врло често нису таква дела ни гоњена, утолико више што их се сматрало ситним кривичним делима. Ми налазимо да са те стране пројектанти имају право и да је предвиђање тих делања као иступних дела потребно са практичних разлога. Противници овога мишљења свакако могу истаћи да околност што се у пракси таква делања сматрало као ситна не значи да су то и у ствари ситна дела. Збиља једна цела крађа, макар вредност украдене ствари и била испод сто динара, није тако безазлено кривично дело с обзиром да је ту често само од случаја зависило, да та ситна крађа не постане велика крађа (да је нпр. оштећени имао у џепу две хиљаде динара уместо 30 динара). Ту би дакле о простом случају зависило да ли је једно делање иступно или преступно. На жалост такви случајеви се не могу отклонити нити би их било могуће предвидети и тачно прецизирати у самом закону, услед чега ми у том погледу у целости заступамо гледиште пројектаната, који су се апсолутно ослањали на критериј вредности предмета као основицу за разликовање иступних од преступних имовинских деликата. Изгледа нам да то гледиште одговара и правном схватању народа. Али исто тако се не може порећи да се са социјалног гледишта овом ставовишту могу ставити озбиљни приговори, јер, као што је напред речено, једна обична крађа, код које вредност предмета износи мање од сто динара може претстављати тежак случај с обзиром на злочиначку вољу учиниоца и на опасност коју он претставља за друштво.²⁰⁾ По себи се пак разуме да ће се код привилегисаних крађа и утаја, које се јављају као иступна кривична дела морати водити рачуна да се учиниоци блаже кажњавају, а с обзиром да су иступне казне и онако релативно благе није ни било потребе да их пројекат апстрактно смањује у засебном законском пропису за привилегисане случајеве.

Што смо казали у погледу крађа и утаја то углавном *mutatis mutandis* вреди и за прописе пројекта узете према §§-има 322. ст. 1, 333 ст. 1 и 365 ст. 1. КЗ. Сходно изменама и до-

²⁰⁾ Види Маклецов, Неколико примедба, д. д. стр. 3.....

пунама КЗ и код преваре ћемо имати три степена тежине самог дела односно висине казне према критеријуму вредности имовинског предмета односно интереса, дакле до сто динара, од сто до хиљаду динара и преко хиљаду динара. За заштитни надзор важи оно што смо раније рекли за ову меру. У самом пропису додат је један став који каже, да се учинилац може ослободити сваке казне, ако драговољно поврати оштећеноме пре пресуде ствар или накнади њену вредност. У КЗ. уз § 314. нпр. каже се само то, да се учинилац у особито лаким случајевима може ослободити сваке казне. Свакако да је пројекат више водио рачуна о накнади штете, али нам уза све то изгледа да би било боље предвидети онако како је то КЗ. предвидео. Поред тога треба водити рачуна и о случајевима, када учиниоцу ни уз најбољу вољу није могуће накнадити оштећенога. Ако би се дакле и оставила стилизација пројекта „може се ослободити“, која би по нашем мишљењу могла у пракси лако довести до тога, да се учиниоце редовно ослобађа казне, чим су накнадили вредност ствари или имовинског интереса, онда би ипак добро било тај став претилизирати тако да гласи: Учиниоца напред поменутих дела може се ослободити сваке казне, ако је својевољно пре пресуде накнадио штету или ако је показао озбиљну вољу и настојање да ту штету накнади. Иако се овде ради о релативно малој вредности у пракси се догађа да учиниоци нису у могућности накнадити ни ту малу вредност, што ће власти ценити према сваком конкретном случају. За случај да се ради о брачним друговима пројекат је умесно донео пропис, да се неће кажњавати. Занимљив је и став овог прописа, по коме се одређује да ће се учиниоци кажњавати судским путем по прописима КЗ. ако су у поврату или ако су три од ових дела у стицају. Свакако ово даје наслутити да су и пројектанти осећали, како ова дела имају у много чему карактер преступне природе, услед чега су вероватно и донели горњу одредбу. Исто тако учињен је изузетак и када је у питању електрична, парна или нека друга енергија. Мислимо да је овај изузетак с обзиром на нарочиту природу електричне, парне и сличних енергија уместан, јер код њих је ипак могуће више водити рачуна о томе, да се не врше крађе, које саме по себи у таквим случајевима претстављају и већу опасност учиниоца.

§ 149. Пада у очи да је у том пропису садржан један низ радња и за све те радње апстрактно предвиђена једна те иста казна т. ј. до 30 дана затвора или новчана казна (до 1500 динара). Ми пак налазимо да ту постоје и такве радње, за које не би требало предвидети тако високу казну, а поготово када се те радње спореду са извесним другим предвиђеним у пројекту, за које је предвиђена мања казна, иако су та делања куд и камо тежа и опаснија. Уосталом у пројекту на доста места запажамо несразмерност одређених санкција, па би и са те стране требало подврћи пројекат детаљнијем прегледу.

184.
§ 150. Одговара тач. 7 § 375 скз. Самом пропису додат је још један став, којег нема у скз., а по којем може лице, које је и по трећи пут затекло туђу стоку у штети, исту убити, ако је пре тога добило одобрење од општинске или полицијске власти, које је и власнику те стоке саопштено. Верујемо да овај додаток неће имати неко веће практично значење с обзиром на приличну компликованост око добивања тога овлаштења.

§ 151. одговара му § 333. КЗ. У критици пројекта приговорено је овом пропису да је непотребан с обзиром на поменути § 333. КЗ, па ћемо га ради тога у вези са овим законским прописом КЗ. прокоментарисати.²¹⁾ § 151. садржава три тачке, од којих се прва односи на примање у оставу или залогу ствари, за које је учинилац могао знати да их прима од неовлашћеног лица. Пројекат употребљава израз „драгоцености или друге ствари“, док се у КЗ. каже просто само „ствари“. Ми не видимо разлог са кога су пројектанти драгоцености морали нарочито нагласити. Иначе пропис пројекта разликује се од одговарајућег прописа КЗ. у томе, што се по КЗ. тражи да је учинилац „могао држати да су (те ствари) прибављене кривичним делом“, док се у пројекту тражи да је само „могао по оцени и другим околностима држати да их прима од неовлашћеног лица“. Овде можемо приметити да су пројектанти могли у целости задржати стилизацију, како ју је дао поменути пропис КЗ. а што се пак тиче разлике, на основу које је створен овај иступ насупрот одговарајућем прреступном делу из КЗ. мислимо да ово уопште није било потребно. Јер ако је у питању неовлашћено лице и ако учинилац зна да ствари купује односно прима у залог од неовлашћеног лица онда може бити само двоје: или је то лице путем кривичног дела дошло до тих ствари, у којем случају постоји довољан пропис у КЗ. или је та неовлашћеност грађанско-правне природе, а онда нема потребе за стварањем иступа и иступним кажњавањем. С тиме у вези имао би онда отпасти цео пропис. Уколико пак остане поменути пропис онда може остати и став други тога прописа. Истина и томе се пропису приговарало истичући како и сам КЗ. инкриминише само непријављивање припреме извршења каквог кривичног дела и то једино злочинства, а онда поготово нема смисла да се инкриминише непријављивање једног оваквог иступа. Али тај нам приговор не изгледа оправдан са разлога, што практичне потребе траже инкриминацију и таквих делања иступне природе пропуста, за које у КЗ. нема одговорности нити би било zgodно да се у КЗ. таква одговорност за сличне случајеве предвиди.

§ 152. Овим прописом инкриминише се случај прикри-

вања ствари приликом вршења службеног пописа. Како су данашње економске прилике и велики пад моралних вредности проузроковале, да се таква прикривања врше на сваком кораку и у великој мери, то је инкриминација оваквих делања сасма уместна, а по нашем схватању с обзиром на њено велико значење спадало би ово делање пре у преступе него у иступе. Сам законски пропис требало би у том случају довести у везу са прописом §-а 354. КЗ. који говори о подржавању банкрота и сместити га у том делу КЗ.

§ 153. Одговара му § 406. Пројек. скз, § 361 скз, § 362 нашег КЗ. Пројекат скз предвиђао је као преступно дело коцкање које се врши за новац и на јавном месту; једнако и скз наглашава коцкање које се врши на јавним местима по механама и кафанама итд. Наш КЗ. говори о коцкању на јавном месту и за исто предвиђа новчану казну. А ако се коцкање врши у виду заната онда је предвиђена новчана казна до 20.000— динара, а у поновљеном случају строги затвор до годину дана и губитак часних права. Пројекат је овде хтео створити један иступ узимајући као критеријум вредност суме за коју се коцка. Према њему та вредност не сме бити већа од сто динара, при чему се свакако мислило на укупну добит у коцкању. Поред тога он у ст. 1. овог прописа истиче, да то коцкање мора бити у виду заната. Нама овај пропис пројекта изгледа незгодан са следећих разлога: а) што је коцкање у виду заната више мање ретко када је у питању мала сума као што би ту по замисли пројектаната био случај; б) што је утврђивање те вредности овде готово немогуће. Јер ако се неко коцка у виду заната макар и за најмању суму он може дужим коцкањем истог дана непрекидно играјући истерати приход преко сто динара, па би према томе био меродаван приход који је коцкар стекао коцкањем у моменту када је затечен у коцкању односно када је у том спречен, тако да би ово делање испало као нека лутрија, код које се до задњег часа не зна, да ли ће испасти иступ или преступ; в) што је у КЗ. предвиђена за коцкање у виду заната у првом случају само новчана казна, док пројекат предвиђа како новчану тако и казну лишења слободе; г) што већ сама околност да се неко коцка у виду заната макар и за мање суме показује да је у том погледу једно опасно лице које ради тога и треба да потпане под прописе КЗ. Једнако налазимо да ни остала два става овог законског прописа нису потребна, а напосе став трећи. Као што смо напред казали вредност коцкања овде се тако рећи не може никако одредити, да би она могла послужити као иоле сигурно мереило. Узели ми као вредност улог у који се игра или суму добити нећемо никада имати један сигуран и макар приближно јасан критериј. Тако код неких игара као што су карте може и мали улог имати велике последице, нпр. код играња по-

²¹⁾ Вукчевић, ц. д. 412.

36.
кера, где може улог од 1 динар повући за собом огромне добитке или губитке, а поготово је тешко утврдити колика је стварна добит у даном моменту. Уосталом и досада су под суд долазили само они коцкари, за које се показала нарочита и крајња потреба да их се оптужи, па ће тако бити и убудуће. Не смемо заборавити и то, да се у нас нарочито много коцка по кафанама и да би власти врло често могле кажњавати таква лица, иако су то више, мање безазлена коцкања за која се не осећа потреба за кажњавањем.

§ 154. Одговара му § 382. КЗ. Уколико је пројекат хтео створити иступно дело са практичних разлога морао је водити рачуна и о томе, да се за ово дело по КЗ. не кажњава затвором него само новчано. А онда би поготово морао пројекат испустити казну затвора и уместо тога одредити само новчану казну, када већ пројекат има прописа у којима су предвиђене само новчане казне и када је већ нашао за потребно да и овај случај стави међу иступе. Само мислимо да ови случајеви нису тако чести као што је то случај са иступним крађама, преварама и утајама и да је услед тога овај пропис могао изостати. Уз §§ 155, 156 и 157. немамо ништа нарочито да приметимо.

§ 158. Одговара му § 375 а скз, § 408. Пројекта скз, § 383. нашег КЗ. §§ 548—554 гпп такође овде долазе у обзир. Владин предлог овог прописа доживео је пред Народном скупштином темељиту измену, тако да би сада тај пропис гласио: 1) Ко самовласно, без насиља, захвати земљу коју држи држава, бановина или општина казниће се затвором до тридесет дана или новчано до 1500 динара; 2) Ко самовласно, без насиља, захвати земљу коју држе остала лица казниће се до 15 дана или новчано до 750 динара; 3) У оба случаја казниће се истим казнама и онај ко спречи кога у вршењу које стварне службености; 4) У свима случајевима ствар ће се вратити у пређашње стање, а незадовољна страна ће се упутити редовном суду; 5) И на случај застаре права на гоњење нарушено стање се враћа одлуком у пређашње стање, ако је застарелост наступила у току поступка; 6) За случајеве из става 2 и за случајеве спречавања приватних лица у вршењу службености из става 3. гоњење се предузима по приватној тужби. Овај законски пропис у вези са одговарајућим прописом скз, нашег КЗ. прописима гпп изазвао је у своје време велику дискусију, која и данас траје, па ћемо се на њему ради тога мало више задржати.²²⁾

²²⁾ Поред раније споменутих дела, уколико су се дотичала и овог питања, овде смо се послужили и следећим чланцима: Горшић, Дерогација § 375а скз, Полиција за март 1938, Кецојевић, Однос између § 375а скз односно § 157 Пројекта зак. о иступима и § 383 новог кз, Полиција за новембра 1937, исти Полиција за децембар 1937, Драгутин Ристић, у Браничу за јуни 1931, Обркнежевић, Полиција за

Када се успореде владин предлог и измене донете у Народној скупштини видимо да се у измењеном пропису уместо израза „бесправно“ употребљавају изрази „самовласно, без насиља“, уместо израза „државну, општинску или бановинску земљу“ употребљава се израз „земљу коју држи држава, бановина или општина“. „У ст. II. уместо израза „захвати приватну земљу“ употребљава се израз „земљу коју држе остала лица“. Казна је и по владином и по скупштинском тексту иста за оба става. Поред тога скупштинска редакција је донела ст. III. којег у владиној редакцији уопште нема, даље ст. IV. који донекле одговара ст. III. владиног пројекта с тим, да се додаје, да ће се у свима случајевима ствар вратити у пређашње стање, даље ст. V. којег владин предлог нема, и на концу став VI. који одговара ставу II. владиног предлога са допуном у погледу питања вршења службености. Када се успореде владин текст и редакција скупштинска са текстовима скз и пројекта скз види се, да се владин пројекат углавном држао текста, који је пројекат скз дао углавном у свом §-у 408; насупрот томе текст какав је издат у Народној скупштини знатно се приближава тексту § 375а скз.

Што се тиче самих израза самовласно и бесправно можемо споменути, да је ту у ствари у питању један те исти појам, тако да самовласно има значити исто што и противправно. § 383. КЗ. употребљава исто тако израз самовласно. Што се пак тиче израза „без насиља“ који је употребљен и у скз (у загради) налазимо да тај израз није требало уметати. Јер уколико би се овде појавила употреба силе (насиље) не би ово делање више било иступно делање него изнуда, која се кажњава по §-у 330. КЗ. („или употреби силу у намери изнуде“) у којем случају би се онда могло говорити о идеалном стицају § 330. КЗ. и § 158. пројекта.

У односу према § 383 КЗ. који такође предвиђа самовлашће јављаће се § 158. као један случај самовлашћа, које се сматра блажим од осталих случајева, услед чега је ушло у делања иступне природе. Према томе иступно самовлашће постоји само онда, ако буде предузета која од радња, које су предвиђене у §-у 158. пројекта; уколико би пак учинилац учинио и неку другу самовласну радњу или само неку другу самовласну радњу постојао би преступ из § 383. КЗ. евентуално у стицају са напред поменутим иступом. Свакако да се овде намеће и питање, са кога је разлога било потребно да се уведу две врсте самовлашћа, од којих би једна била иступна а друга преступна. Из прописа пројекта види се, да су као иступне предвиђене само оне радње, које се предузи-

август 1934, Петковић, Полиција за јуни 1935, Анђелковић, Полиција за децембар 1932, Ђуричић, Правосуђе за септембар 1938.

мају у циљу захваћања туђег земљишта, управо земљишта које има неко други у државини, била то држава, бановина, општина или неко приватно лице. Другим речима речено постоје нарочити разлози са којих се овакво самовлашће сматра делањем лакше природе и слетствено томе и блаже кажњава, а ти разлози леже у чињеници, да појединци често право и не знају да ли је оно земљиште које су захватили њихово или туђе. Нарочито у Србији која још до пред мало уопште није имала баштинске књиге такви су захвати могли бити чешћи и рађали су редовно спорове. Нема сумње да ће се прилике знатно променити када буду у целој држави спроведене земљишне књиге на основу којих ће свако лице моћи лако утврдити, да ли је земљиште на којем ради и заузима га његово или није. У том случају отпашће потреба овог иступа и исти ће требати да пане под преступ из § 383. КЗ. јер се иначе неће моћи уочити никакав разлог, са кога би се у овом питању правио изузетак.

По нашим правним часописима много се расправљало питање, да ли је §-ом 383. КЗ. дерегиран § 375а скз, као и да ли је исти законски пропис скз дерегиран извесним прописима гпп (§§ 548—554). Исто то питање јавља се, дакако са извесним изменама, и за § 158. Пројекта зак. о иступима, као и да ли је у пројекат уопште требало уносити овај пропис или га сасма изоставити. По свима тим питањима мишљења су више, мање подељена. Док су наике једни сматрали да је прописима гпп стављен ван снаге § 375а скз други су били противног мишљења; једнако у погледу односа § 375а скз. према §-у 383. КЗ. као што коначно и у погледу питања, да ли треба у закону о иступима оставити овај законски пропис или препустити регулисање ових питања самом гпп с обзиром да та материја спада у грађанско право.²³⁾ По нашем мишљењу требало би § 158. пројекта сасма изоставити са следећих разлога: а) што се у нашој држави спроводе свуда земљишне књиге, чије ће потпуно увођење бити у целој држави ускоро и завршено; б) што поред тога већ постоје прописи гпп, који ће након потпуног увођења земљишних књига бити довољни за регулисање ове материје; в) што постоји § 383. КЗ. који нормира случајеве самовлашћа, па би према указаној потреби он и овде долазио до примене.

§ 159. може остати неизмењен.

§ 160. Одговара му § 404. тач. 2. Пројекта скз. У сваком случају овај би пропис требало претилизирати, јер овакав какав је може се врло разноврсно тумачити и разумевати. Нема сумње да су како наши пројектанти тако и творци српског пројекта под речима „удари на туђу погодбу и квари је

давањем веће цене” подразумевали да дотично лице ово чини једино у циљу да другоме поквари посао не имајући само намере да купује. Али да ли је ово ударање било збиља у циљу да се другоме онемогући куповина и без намере да сами купимо или не тешко би се дало утврдити у сваком конкретном случају. Уколико би се дакле и хтело овај пропис задржати по нашем мишљењу онда би најбоље било стилизирати га онако, како је то учињено за јавне продаје у §-у 376. КЗ. т. ј. да се инкриминише само одвраћање другог лица од куповине обећавањем неке користи. Јер ако би се инкриминисало само одвраћање то би без сумње могло ићи на штету трговине на јавним пазарима и таква инкриминација служила би сталним злоупотребама.

§§ 161—164 могли би остати непромењени.

XV). У Делу III. — Прелазна наређења донети су извесни прописи, о којима ћемо ради целине овде говорити. Тако у §-у 291. предвиђено је, да ће начелна објашњења одредаба закона о иступима доносити Министар унутрашњих послова у споразуму са Министром правде и та ће објашњења бити за све власти обавезна. По себи се разуме да таква објашњења неће имати обавезну снагу за судове, када ови буду судили по иступима у смислу прописа овог закона т. ј. нпр. по §-у 148. пројекта, када је учинилац у другом поврату или ако учини три таква дела у стицају, јер судови тада суде према прописима кривичног законика.

Од интереса је и пропис §-а 292, који каже, да се прописи кривичног законика мењају једино прописима §§-а 148, 153, и 154 пројекта. Као што смо видели § 148. пројекта садржава прописе о крађама и утајама, § 153. о коцкању у виду заната, а § 154. о случајевима, када неко умишљено наплати или тражи више тамо, где је цена ствари или накнада за посао од власти утврђена. Дерогирање прописа кривичног законика који су у супротности са мало пре поменутих прописима пројекта је по себи разумљиво, јер су дотични прописи пројекта баш ради тога и установљени, да би се у њима нормирани случајеви искључили из кривичног законика, а тиме у исто време и суђење односно поступак по њима пренео са судова на управне и општинске власти. Једина колизија која се решава овим прелазним наређењем је у случају § 320. ст. 2. КЗ. на који се позива и § 148. пројекта, а у којем је пропису предвиђена крађа или утаја животних намирница до највише суме од 100 динара и за који смо случај већ раније нагласили, да се не види, у чему би била ту разлика између преступног и иступног дела. Али како је пројекат дерогирао кривични законик у овом пропису, уколико је исти са пројектом у несагласности, то онда следи, да би се и ово делање имало увек сматрати као иступно по жељи самог за-

²³⁾ Види Горшић, цит. д., под 22, Оцокољић, Предлог, ц. д., Вукчевић, ц. д и ост.

20.

конодавца, који је овде закону о иступима дао предност пред кривичним закоником.

На концу можемо споменути да је по §-у 294. пројекта предвиђено, да Закон о иступима ступа у живот када се обнародује у Службеним Новинама, а обавезну снагу добива шест месеци после тога. Мислимо да је вакација од шест месеци сасма довољна.

XVI). ПКЦ садржава прописе посебног дела у §§-има 16—53, док су у §§-има 54—57 садржана завршна наређења. Као што смо већ раније казали овај пројекат је у погледу прописа општег дела у целости пошао стопама кривичног законика и општи део кривичног законика усвојио једино са изменама, које су донете у самом пројекту. Услед тога општи део пројекта садржава свега 15 параграфа, у којима су само изражена она места, која се разликују од кривичног законика. Али по броју прописа, који смо мало пре споменули, види се, да је исти пројекат и у погледу посебног дела био кратак, свакако краћи него што је то случај са нашим пројектом. Израда пројекта закона о иступима на оној основи, како су је то себи предузели наши пројектанти свакако да тражи не само труда него и велике способности. Ми бисмо готово рекли да е такав пројекат теже саставити него и пројекат кривичног законика. Ово тим пре што за састављање пројекта кривичног законика имамо како у теорији тако и у самом законодавству много боље разрађен материјал, којим се пројектанти могу послужити него што је то случај са пројектом закона о иступима. Али и уз најпомнију израду таквог пројекта остаје још увек једно велико питање, а то је, да ли је умесно израђивати пројекте закона о иступима на таквој основи. Ми налазимо да је услед огромног броја иступа, који се поред тога стално мењају, да не говоримо да поред тога и стално придолази нови број случајева нема потребе да се један пројекат закона о иступима израђује на тако широкој подлози. Ни сами кривични законици, који инкриминишу куд и камо тежа делања и који поред тога имају куд и камо мањи број делања, која морају узимати у обзир, не могу увек са успехом да изврше свој задатак. И у њима остају извисте празнине било што се није инкриминисало сва она делања, која је требало инкриминисати, било што се инкриминисало и таква делања која није требало инкриминисати, а најчешће што се није предвидела довољна или адекватна казна за свако од инкриминисаних делања. Поготово ће онда један закон о иступима морати у том погледу да трпи од великих празнина, а већ остављамо на страну што ће се и онако по природи саме ствари морати допуњавати. Ми ћемо у вези са нашим горњим излагањим ау кратким цртама прећи и преко посебног дела пројекта закона о иступима за кантон Цуг.

91.

§§ 16—20. Као и свуда и у Швајцарској односно у напред истакнутом кантону постоје разлози, да се и у иступном закону предвиде прописи, којима ће се борити противу оних лица која на било који начин, лакши него што је онај предвиђен у кривичном законик, вређају или нарушавају правни поредак. Уколико су наиме та нарушавања правног поретка и непокорвање наредбама власти од мањег значаја у толико ће и санкције закона о иступима бити довољне да се такви учиниоци присиле на покорност и поштивање. Тако је у §-у 16. предвиђена новчана казна или казна затвора за учиниоце који се одупру наредбама и мерама власти, које су ове издале или предузеле ради одржавања правног поретка, јавног реда и мира. § 17. предвиђа случај злонамерног уклањања или оштећења службених објава, § 18. предвиђа случајеве када неко не поступа по наређењу надлежне власти или надлежног чиновника (а које је наређење лично на њега упућено), § 19. када се неко неовлашћено врати у кантон, а одатле је био протеран, коначно § 20. предвиђа случај да је неко повредио забрану посећивања крчми. У свима прописима предвиђена је новчана казна или казна затвора и то у §-у 18. без ознаке висине новчане казне, а у осталим прописима са ознаком минималне казне (не испод 5 франака), а у исто време је у свима прописима наведена казна затвора без ознаке мере (казниће се затвором). Другу групу би сачињавали прописи §§ 21—25. У §-у 21. предвиђа се случај, када неко чиновнику даје нетачне или неистините податке о своме имену и уопште о својој особи, § 22. о повреди прописа о становању и задржавању, § 23. о скитничењу из гађења према послу, § 24. о просјачењу или пуштању и слању деце да просе, коначно § 25. садржи заједнички пропис, по коме се у случајевима из § 22—24. странци могу и протерати. Трећу групу сачињавали би прописи §§-а 26—31 (ово све приказујемо према раније цитираном раду Овербека, док сам пројекат нема те групе засебно по главама одвојене нити неки заједнички назив за поједине од ових скупова иступа). Тако је у §-у 26. предвиђен случај, када се неко одупре полицијским прописима о сигурности, миру, здрављу итд., § 27. о купању на забрањеном месту, § 28. ко виком наруши мир, § 29. предвиђа случај, када неко устраши народ или већу групу људи, нарочито дајући лажне знакове за узбуну ради тобожње ватре и слично, § 30. предвиђа случај да је неко одупро се наређењима и прописима ватрогасне полиције, а § 31. случајеве када неко упрља зграде, зидове, јавне споменике и слично разним натписима, сликама итд. У §§-има 26—28 предвиђена је новчана казна или казна затвора без ознаке висине било једне било друге казне. § 29. разликује да ли је дел о учињено са долусом или с акулпом, па за први случај предвиђа новчану казну или казну затвора, док за други

случај само новчану казну с тим, да у нарочито лаким случајевима учинилац може бити ослобођен сваке казне. § 30. предвиђа новчану казну не испод 5 франака или казну затвора, док § 31. само новчану казну. Од осталих прописа спомињемо § 32, у којем се предвиђа случај повреде прописа о сахрани, § 34. који предвиђа случајеве повреде прописа привредне полиције, § 35. случај, када неко у напитом стању на груб начин повреди јавни морал и пристojност. У §-у 36. предвиђен је случај, када неко малолетнику испод 16 година даје опојна пића, тако да од тога може страдати здравље детета кажњава се новчано не испод 5 франака или затвором. Интересантан је и § 37., у којем се предвиђа случај повреде обитељских дужности. У том се пропису тражи да неко злонамерно или услед лености, коцкања, разузда-ности, пијења или са сличних разлога повреди дужност издржавања или заштите лица, која је по праву дужан издржавати или чувати, а кажњава се новчано не испод 5 франака или затвором. Као што се види и овај је пројекат истина са извесном разликом ово дело ставио међу иступе, иако оно спада међу преступе, како смо то уз одговарајући пропис нашег пројекта образложили. § 46. предвиђа мучење животиња, при чему разликује долозно и кулпозно дело. Ако је дело учињено долозно кажњава се новчано (не испод пет франака) или затвором, а ако је кулпозно само новчано, али се кажњава и покушај. § 52. предвиђа случај неовлаштеност отварања туђих писама или других затворених обавести. § 53. случај када неко лице објави ствар, коју је сазнало као чиновник у служби и коју је било дужно чувати као тајну. Из ових неколико приказаних прописа овога пројекта види се, да су у пројекат ушла многа делања, која би иначе спадала у кривични законик односно за која би свакако требало предвидети много теже казне.

32681